

BURDUR MERKEZDEKİ OSMANLI DÖNEMİ ÇEŞMELERİ

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Sanat Tarihi Anabilim Dalı
Sanat Tarihi Bilim Dalı**

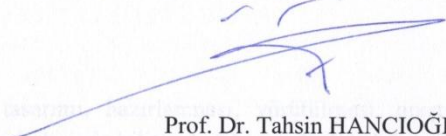
Mustafa EKMEKÇİ

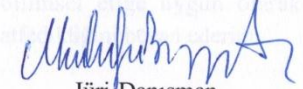
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa BEYAZIT

**Temmuz 2012
DENİZLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Bu çalışma, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Sanat Tarihi Bilim Dalı'nda jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Tahsin HANCIOĞLU
Jüri Başkanı

Jüri Danışman
Yrd. Doç. Dr. Mustafa BEYAZIT

Jüri
Prof. Dr. Kasım İNCE

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 14/08/2012 tarih ve 14/16 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Turhan KAÇAR
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu önemli süreçte bana yol gösteren ve her konuda destekleyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Mustafa BEYAZIT'a teşekkürlerimi bir burç bilirim. Tez süreci içerisinde değerli fikir ve önerilerini sunan Prof. Dr. Kasım İNCE'ye minnettarlığımı sunarım. Kitabıların okunmasında katkılarımla eksik olmayan Prof. Dr. Tahsin HANCIĞİLAL'a teşekkür ederim.

Tezimin konusunu oluşturdu yapıları içinde incelendi için yaptığım araştırmalarımda beni yalnız bırakmayan arkadaşlarım Uzman Seman ATASOY ve Arç.

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırılmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atfedildiğini beyan ederim.

İmza

Öğrenci Adı Soyadı : Mustafa EKMEKÇİ

TEŞEKKÜR

Bu konuyu seçmemde bana yol gösteren ve her konuda destekleyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Mustafa BEYAZIT'a teşekkürlerimi bir borç bilirim. Tez süresi içerisinde değerli fikir ve önerilerini esirgemeyen Prof. Dr. Kasım İNCE'ye minnettarlığımı sunarım. Kitabelerin okunmasında katkılarını eksik etmeyen Prof. Dr. Tahsin HANCIOĞLU'na teşekkür ederim.

Tezimin konusunu oluşturan yapıların yerinde incelenmesi için yaptığım arazi çalışmalarında beni yalnız bırakmayan arkadaşlarım Uzman Sertan ATASOY ve Arş. Gör. Müge SATI'ya, yine arazi çalışmaları içerisinde bilgilerini benimle paylaşan Burdur Belediye Başkanı Sebahattin AKKAYA'ya ve Belediye Başkan yardımcısı Hasan DUYGULU'ya teşekkür ederim. Ayrıca misafirperverliği ve özverisiyle beni ağırlayan Burdur Belediyesi Temizlik İşleri Müdürü Şaban KIRCI'ya teşekkürlerimi sunarım. Tezime sağladığı yardımlarından dolayı Nihan GÖKÇE'ye teşekkür ederim. Tez süresi boyunca, tezin her aşamasında katkısı bulunan ve manevi desteğini hissettiğim eşim Azize EKMEKÇİ'ye teşekkür ederim.

Ayrıca tez süresince benimle birlikte maddi ve manevi sıkıntılara katlanan aileme şükranlarımı sunarım.

Tezime maddi desteği sağlayan Pamukkale Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'ne teşekkür ederim.

ÖZET

BURDUR MERKEZDEKİ OSMANLI DÖNEMİ ÇEŞMELERİ

Ekmekci, Mustafa

Yüksek Lisans Tezi, Sanat Tarihi A.B.D.

Tez Yöneticisi: Yrd. Doç. Dr. Mustafa BEYAZIT

Temmuz 2012, 132 Sayfa

Güneybatı Anadolu’da Göller Yöresinde bulunan Burdur, Neolitik Çağ’a kadar inen zengin bir tarihe sahiptir. Her ne kadar eski bir yerleşim yeri olsa da Burdur’da yaşamış eski uygarlıklardan günümüze ulaşan eser sayısı fazla değildir. XI. yy.dan bu yana Türk’lerin yerleşmeye başladığı bölgede aynı zamanda imar faaliyetleri de sürdürülmüştür. Gerek Selçuklular gerek Osmanlılar tarafından birçok eserler yapılmış ancak; depremlerle harap olan eserlerden çok azı ayakta kalabilmiştir. Bunun yanında günümüzde eserlerin çoğu Osmanlı döneminden kalmadır. Bu kültür mirası içinde su ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılan çeşmelerin varlığı dikkati çekmektedir.

Belirli bir dönemde kent, su sıkıntısı yaşamış ve şehre su ulaştırmak için bazı su yapıları inşa edilmiştir. Bu sebeple Burdur ilinin birçok yerinde çeşmelerin olduğu gözlenmiştir. Yapılan arazi çalışmalarıyla 18 adet çeşmenin ayakta olduğu tespit edilerek incelemeye alınmıştır.

Tez kapsamını oluşturan 18 adet çeşme, benzer örneklerle karşılaştırılarak Burdur çeşmelerinin tipolojisi oluşturulmuştur. Yapılan araştırmalar ve incelenen kaynaklar doğrultusunda çeşmelerden birçoğu 19. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Burdur, Çeşme, Osmanlı Dönemi

ABSTRACT

FOUNTAINS IN THE CENTER OF BURDUR AT OTTOMAN PERIOD

Ekmekci, Mustafa

MA Thesis, Department of Art History

Supervisor: Asist. Prof. Dr. Mustafa BEYAZIT

July 2012, 132 Pages

Burdur located in Lakes Region in Southeast Anatolia has a rich history tracing to Neolithic Age. Despite the deep-rooted history of the city, there are few extant historical artifacts. There have been constructing activities in the territory where Turks settled since 11th century. A wide range of artifacts were constructed by both Seljuks and Ottomans; however , due to the earthquakes, only a few of them could survive. Besides, most of the artifacts existing today belongs to Ottomans. Within this rich cultural heritage, fountains which were built with the aim of satisfying the need of water draws attention.

At a certain period of time, Burdur was in need of water, so headworks were constructed to provide water. That's why there are a lot of fountains in the city. As a result of field work, it has been observed that eighteen fountains still exist.

The typology of the fountains in Burdur has been created by comparing these eighteen fountains involving the main concern of the thesis to similar examples. With the light of research and several sources, the first quarter of the nineteenth century has been appointed as the date of the fountains.

Key Words: Burdur, Fountain, Ottoman Period

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
PLÂN ve ÇİZİM LİSTESİ.....	v
FOTOĞRAF LİSTESİ	vi
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BURDUR İLİ VE SU KAYNAKLARI

1. 1- Tarihçe	3
1. 2- Coğrafi Konum	7
1. 3- Kaynakların Değerlendirilmesi.....	8
1. 4- Burdur'un Su Kaynakları ve Yolları.....	12

İKİNCİ BÖLÜM

KATALOG

2. 1- Akın Mahallesi Çeşmesi	15
2. 2- Çeşmedamı Çeşmesi	17
2. 3- Develik Çeşmesi	20
2. 4- Eski Yeni Camii Çeşmesi	21
2. 5- Garipler Çeşmesi.....	23
2. 6- Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi	24
2. 7- Hacı Mehmet Çeşmesi	26
2. 8- Hecin Dede Camii Çeşmesi	27
2. 9- Hocanın Çeşmesi	29
2. 10- İki Musluklu Çeşme.....	31
2. 11- İsliler Çeşmesi.....	33
2. 12- Mısırlılar Evi Çeşmesi 1	35
2. 13- Mısırlılar Evi Çeşmesi 2	36
2. 14- Sadenzade Hacı İsmail Ağa Çeşmesi.....	38
2. 15- Şehit Mükerrerem Sokağı Çeşmesi.....	40
2. 16- Taşdemir Camii Çeşmesi	41
2. 17- Zincirlikapı Çeşmesi	43
2. 18- Zülalihuş Çeşmesi.....	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

3. 1- Tipoloji	47
3.1.1 Cephe Kompozisyonlarına Göre Çeşmeler	48
3.1.1.1 Sivri Kemerli Çeşmeler	48
3.1.1.2 Yuvarlak Kemerli Çeşmeler	50
3.1.1.1.3 Kemersiz – Nişsiz Düz Cephe Çeşmeler	51
3.1.2 Buldukları Yere Göre Çeşmeler	52
3.1.2.1 Bağımlı Çeşmeler	52
3.1.2.1.1 Bina Duvar Örgüsünde Yer Alan Çeşmeler	52
3.1.2.1.2 Herhangi Bir Duvar Örgüsünde Yer Alan Çeşmeler	54
3.1.2.2 Bağımsız Çeşmeler	55
3.1.2.3 Su Depolu Çeşmeler	56
3.2 Malzeme	57
3.3 Yapı Elemanları	58
3.3.1 Kemerler	58
3.3.2 Kitabe	59
3.3.3 Ayna Taşı	60
3.3.4 Dolu Savağı	61
3.3.5 Açıklık	62
3.3.6 Yalak	64
3.3.7 Su Deposu	64
3.3.8 Örtü	64
3.4 Süsleme	65
SONUÇ	68
KAYNAKLAR	72
PLÂN ve ÇİZİMLER	77
FOTOĞRAFLAR	96
ÖZGEÇMİŞ	132

PLÂN ve ÇİZİM LİSTESİ

- Plân 1:** Akın Mahallesi Çeşmesi Plânı
- Plân 2:** Çeşmedamı Çeşmesi Plânı
- Plân 3:** Devecilerin Çeşmesi Plânı
- Plân 4:** Eskiyei Camii Çeşmesi Plânı
- Plân 5:** Garipler Çeşmesi Plânı
- Plân 6:** Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi Plânı
- Plân 7:** Hacı Mehmet Çeşmesi Plânı
- Plân 8:** Hecin Dede Camii Çeşmesi Plânı
- Plân 9:** Hocanın Çeşmesi Plânı
- Plân 10:** İki Musluklu Çeşme Plânı
- Plân 11:** İsliler Çeşmesi Plânı
- Plân 12:** Mısırlılar Evi Çeşmesi 1 Plânı
- Plân 13:** Mısırlılar Evi Çeşmesi 2 Plânı
- Plân 14:** Sadenzade Hacı İsmail Ağa Çeşmesi Plânı
- Plân 15:** Şehit Mükerrrem Sokağı Çeşmesi Plânı
- Plân 16:** Taşdemir Camii Çeşmesi Plânı
- Plân 17:** Zincirlikapı Çeşmesi Plânı
- Plân 18:** Zülalihuş Çeşmesi Plânı
- Çizim 1:** Akın Mahallesi Çeşmesi Cephesi
- Çizim 2:** Çeşmedamı Çeşmesi Cephe Çizimi
- Çizim 3:** Çeşmedamı Çeşmesi Ayna Taşı Süsleme Detayı
- Çizim 4:** Devecilerin Çeşmesi Cephe Çizimi
- Çizim 5:** Eskiyei Camii Çeşmesi Cephe Çizimleri
- Çizim 6:** Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi Cephe Çizimi
- Çizim 7:** Hacı Mehmet Çeşmesi Cephe Çizimi

Çizim 8: Hecin Dede Camii Çeşmesi Cephe Çizimi

Çizim 9: Hocanın Çeşmesi Cephe Çizimi

Çizim 10: Mısırlılar Evi Çeşmesi 1 Cephe Çizimi

Çizim 11: Mısırlılar Evi Çeşmesi 1 Ayna Taşı Süslemesi Detay Çizimi

Çizim 12: Mısırlılar Evi Çeşmesi 2 Cephe Çizimi

Çizim 13: Sadenzade Hacı İsmail Ağa Çeşmesi Cephe Çizimi

Çizim 14: Sadenzade Hacı İsmail Ağa Çeşmesi Ayna Taşı Süslemesi Detay Çizimi

Çizim 15: Şehit Mükerrerem Sokağı Çeşmesi Cephe Çizimi

Çizim 16: Taşdemir Camii Çeşmesi Cephe Çizimi

Çizim 17: Taşdemir Camii Çeşmesi Ayna Taşı Süsleme Detay Çizimi

Çizim 18: Zincirlikapı Çeşmesi Cephesi

Çizim 19: Zincirlikapı Çeşmesi Kemer Köşeliklerindeki Rozet Detayı

Çizim 20: Zülalihuş Çeşmesi Cephesi

FOTOĞRAF LİSTESİ

Harita 1: Burdur Su Tesisleri (Burdur Belediyesi Burdur Kent Plânı Haritası'ndan)

Harita 2: Burdur – Çatağıl (Mandırna) Su Kaynağı (maps.google.com'dan)

Harita 3: Burdur Su Terazileri (Burdur Belediyesi Burdur Kent Plânı Haritası'ndan)

Fotoğraf 1: Su Terazisi I

Fotoğraf 2: Su Terazisi II

Fotoğraf 3: Su Terazisi III

Fotoğraf 4: Oluklaraltı Caddesi 1942 (www.burdur-bld.gov.tr'den)

Fotoğraf 5: HocaBali Hamamı Önündeki Oluklar (www.burdur-bld.gov.tr'den)

Fotoğraf 6: Akın Mahallesi Çeşmesi

Fotoğraf 7: Akın Mahallesi Çeşmesi Cephesi

Fotoğraf 8: Çeşmedamı Çeşmesi

Fotoğraf 9: Çeşmedamı Çeşmesi Kitabesi

Fotoğraf 10: Çeşmedamı Çeşmesi Ayna Taşı Süslemesi

Fotoğraf 11: Devecilerin Çeşmesi Konumu

Fotoğraf 12: Devecilerin Çeşmesi Güneybatı Cephesi

Fotoğraf 13: Devecilerin Çeşmesi Taslık

Fotoğraf 14: Depo Bölümü Devecilerin Çeşmesi Depo Bölümü ve Ahşap Hatlı

Fotoğraf 15: Eskiye Camii Çeşmesi

Fotoğraf 16: Eskiye Camii Çeşmesi 27.03.2010

Fotoğraf 17: Eskiye Camii Çeşmesi Depo Bölümü

Fotoğraf 18: Eskiye Camii Çeşmesi Yıkılan Tono

Fotoğraf 19: Garipler Çeşmesi

Fotoğraf 20: Garipler Çeşmesi Ayna Taşı

Fotoğraf 21: Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi

Fotoğraf 22: Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi Kitabesi

- Fotoğraf 23:** Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi Depo Giriş Bölümü
- Fotoğraf 24:** Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi Kemer Köşeliğindeki Rozet
- Fotoğraf 25:** Hacı Mehmet Çeşmesi
- Fotoğraf 26:** Hacı Mehmet Çeşmesi Yıpranmış Kitabe
- Fotoğraf 27:** Hacı Mehmet Çeşmesi Sivil Mimari Yapı ile Birlikte
- Fotoğraf 28:** Hacı Mehmet Çeşmesi Yalağın İçine Konmuş Malzemeler
- Fotoğraf 29:** Hecin Dede Camii Çeşmesi
- Fotoğraf 30:** Hecin Dede Camii Çeşmesi Yıpranmış Kitabe
- Fotoğraf 31:** Hecin Dede Camii Çeşmesi Kemer Köşeliğindeki Rozet
- Fotoğraf 32:** Hecin Dede Camii Çeşmesi Depo Bölümüne Açılan Açıklık
- Fotoğraf 33:** Hocanın Çeşmesi Konum
- Fotoğraf 34:** Hocanın Çeşmesi Güneybatı Cephesi
- Fotoğraf 35:** Hocanın Çeşmesi Kıvrımları Aşınmış Kaş Kemerli Açıklık
- Fotoğraf 36:** Hocanın Çeşmesi Çörten Şeklindeki Dolu Savağı
- Fotoğraf 37:** Hocanın Çeşmesi Depo Bölümündeki Ahşap Hatlı
- Fotoğraf 38:** Hocanın Çeşmesi İşlevini Kaybetmiş Su Gözü
- Fotoğraf 39:** İki Musluklu Çeşme
- Fotoğraf 40:** İki Musluklu Çeşme Toprak Altındaki Cephesi
- Fotoğraf 41:** İki Musluklu Çeşme Depo ve Su gözü
- Fotoğraf 42:** İki Musluklu Çeşme Üst Örtüdeki Açıklık
- Fotoğraf 43:** İsliler Çeşmesi
- Fotoğraf 44:** İsliler Çeşmesi Kitabesi
- Fotoğraf 45:** İsliler Çeşmesi Ayna Taşı
- Fotoğraf 46:** Mısırlılar Evi Çeşmesi 1
- Fotoğraf 47:** Mısırlılar Evi Çeşmesi 1 Cephe
- Fotoğraf 48:** Mısırlılar Evi Çeşmesi 1 Ayna Taşı
- Fotoğraf 49:** Mısırlılar Evi Çeşmesi 2 Üzerindeki Sivil Yapı

- Fotoğraf 50:** Mısırlılar Evi Çeşmesi 2 Ayna Taşı
- Fotoğraf 51:** Mısırlılar Evi Çeşmesi 2 Depo Bölümüne Geçiş Açıklığı
- Fotoğraf 52:** Mısırlılar Evi Çeşmesi 2 Depo Bölümündeki Ahşap Hatıl
- Fotoğraf 53:** Mısırlılar Evi Çeşmesi 2 Depo Bölümü Üst Örtüsü
- Fotoğraf 54:** Recep Camii Çeşmesi
- Fotoğraf 55:** Recep Camii Çeşmesinin Kitabesi
- Fotoğraf 56:** Recep Camii Çeşmesi Ayna Taşı
- Fotoğraf 57:** Şehit Mükerrerem Sokağı Çeşmesi
- Fotoğraf 58:** Şehit Mükerrerem Sokağı Çeşmesi Güneydoğu Cephesi
- Fotoğraf 59:** Şehit Mükerrerem Sokağı Çeşmesi Depo Bölümüne Geçiş Açıklığı
- Fotoğraf 60:** Şehit Mükerrerem Sokağı Çeşmesi Depo Bölümü ve Ahşap Hatıl
- Fotoğraf 61:** Taşdemir Camii Çeşmesi
- Fotoğraf 62:** Taşdemir Camii Çeşmesi Ayna Taşı
- Fotoğraf 63:** Zincirlikapı Çeşmesi
- Fotoğraf 64:** Zincirlikapı Çeşmesi Depo Bölümü
- Fotoğraf 65:** Zincirlikapı Çeşmesi Süslemeleri
- Fotoğraf 66:** Zincirlikapı Çeşmesi Kemer Köşeliğindeki Rozet
- Fotoğraf 67:** Zülalihuş Çeşmesi
- Fotoğraf 68:** Zülalihuş Çeşmesi Kitabesi
- Fotoğraf 69:** Zülalihuş Çeşmesi Kot Seviyesi

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
D.T.C.F.	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
Fot.	: Fotoğraf
m.	: Metre
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
No.	: Numara
T.T.K.	: Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

Burdur eşmeleri tezinin konusunu, Burdur şehir merkezi sınırları içinde tespit edilip incelenen 18 adet çeşme oluşturmaktadır.

Son yıllardaki hızlı kentleşme sonucunda, gelişen teknolojiyle birlikte insanların su ihtiyacını karşılamak ve şehirlerdeki yaşamı kolaylaştırmak için şebeke su sistemleri kurulmuştur. Bunun sonucunda mahalle ve meydan çeşmeleri gibi geçmiş dönemlerde insanların su ihtiyacına cevap veren bu küçük ölçekli yapılar işlevlerini kaybederek kendi kaderlerine terk edilmişlerdir. Geçtiğimiz senelerde şehirlerdeki imar faaliyetlerine bağlı olarak, kentleşmede engel olarak görülen, işlevini yitiren bu yapılar birer birer ortadan ya kalkmış veya olduğu yerden taşınmış ya da yapılan yanlış onarımlar sonucunda özgün durumlarını kaybetmişlerdir. Her geçen gün biraz daha azalan bu kültür mirası örneklerini gelecek nesillere aktarmak konunun önemini ve amacını daha da belirginleştirmiştir.

Tezin konusunu oluşturan çeşmelerin ayrıntılı olarak incelenip Sanat Tarihi içerisindeki yeri ve öneminin belirtilmesi amaçlanmıştır. Eserler plân tipi, malzeme, süsleme açısından ele alınıp gruplandırılarak, ilk önce kendi içerisinde daha sonra benzer örneklerle karşılaştırılarak karakteristik özellikleri ortaya çıkarılacaktır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda daha düzenli ve sistemli hale gelecek olan bilgilerin, ileride bölge ile ilgili yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tez çalışmasıyla ilgili olarak ilk önce Burdur çeşmeleriyle ilgili kaynak taraması yapılmıştır. Konuyla doğrudan veya dolaylı olarak bağlantısı olan bütün yayınlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bunun yanında Kültür ve Turizm Bakanlığı Burdur Müze Müdürlüğü, Burdur Belediye Başkanlığı, Burdur Valiliği, Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Bölge Müdürlüğü, Antalya Röleve ve Anıtlar Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü Antalya Bölge Müdürlüğü arşivleri ziyaret edilerek gerekli bilgiler sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca konuyla ilgili yayınlar için Ankara Milli Kütüphane, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Ankara Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Kütüphanelerine gidilerek yayınlardan, makalelerden yararlanılmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünü oluşturan arazi çalışması, 2010 yılından itibaren başlayarak 2012 yılına kadar devam etmiştir. İlk olarak çeşmelerin yerleri tespit edilmiş ve listeleri oluşturulmuştur. Daha sonra çeşmelerde plân kroki çalışması ile detaylı

ölçümleri yapılarak röleveleri alınmıştır. Aynı zamanda yapıların fotoğrafları çekilmiş ve arşivlenmiştir. Bunun yanında halk ile görüşmeler yapılarak eserler hakkındaki mahalli bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Arazi çalışmalarında elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmış ve plân özelliklerine göre tipoloji yapılmaya çalışılmıştır. Bu bilgiler ışığında bütün yapıların katalogları oluşturulmuş ve değerlendirme aşamasına geçilmiştir. Değerlendirme bölümünde çeşmelere önce bir tipolojik sınıflandırma yapılarak, ardından yapı elemanları bağlamında incelenmiştir. Çeşmeler mimari özellikleriyle yakın ve uzak bölgedeki eserlerle karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BURDUR İLİ VE SU KAYNAKLARI

1. 1- Tarihçe

Burdur ili, Neolitik çağa kadar inen zengin tarihi içinde birçok yerleşmeye sahne olmuştur. Yapılan araştırmalar bölgenin eski taş devirlerinden bu yana, iskâna tabi olduğunu göstermektedir¹. Özellikle Burdur'a 25 km mesafedeki Hacılar Höyüğü ile 16 km mesafede yer alan Kuruçay Höyüğü'nde yapılan kazı çalışmalarından, bu iki yerleşmenin Neolitik ve Kalkolitik çağa ait olduğu anlaşılmıştır².

İlkçağda Burdur, eski Pisidya Kalesi üzerinde Oskanyüs Gölü önünde kurulmuştur. Eskiçağ kaynaklarında Limobrama adı verilen beldenin Linobria (Göl Şehri) adından değiştirilerek şimdiki Burdur'a çevrildiği sanılmaktadır³. Beldenin şimdi bulunduğu mevkiye kurulmadan önce birkaç defa yer değiştirmiş olması muhtemeldir⁴.

Burdur ve çevresi uzun yıllar Pisidya adı verilen ve Pisidyalıların hakimiyeti altında kalan bir bölge olmuştur. Daha sonra burası, Pisidyalıların komşusu olan Hitit, Frigya ve Lidya devletlerine tabi olmuştur. Lidyalıların M. Ö. 546 yılında Perslere yenilmesi ile bölgede Perslerin hâkimiyeti başlamıştır⁵.

M. Ö. 334 yılında Makedonya Kralı Büyük İskender, Çanakkale'den Anadolu'ya girmiş Pamfilya, Likya ve Karya'yı ele geçirmiştir. Aksu Vadisi'nden Pisidya'ya giderek Pisidya'nın önemli kentlerinden olan Sagalosos ve Kremne'yi zaptetmiştir⁶. M. Ö. 301'de Selefkoslar'ın eline geçen bölge, M. Ö. 183'te Romalıların eline geçmiş ve en parlak dönemini yaşamıştır⁷. Bölge, M. S. 395'te Roma'nın ikiye ayrılması ile Türklerin eline geçene kadar Doğu Roma (Bizans) egemenliği altında kalmıştır⁸. Bizans döneminde Burdur bölgesi "Polydorion" adı ile anılmıştır⁹.

¹ Burdur Belediyesi (2010), *Burdur'da Yaşam*, Burdur.

² Şevket Bütün (2001), *Temettuat Defterlerine Göre (H. 1260 – M. 1844) Burdur'un Sosyal ve Ekonomik Yapısı* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, s. 14; Bayram Çetin (2007), *Burdur Kent Coğrafyası* (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, s. 66.

³ Osman Yalçın (1960), *Burdur*, İstanbul, s. 4.

⁴ Metin Tuncel (1992), *Burdur, T. C. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 6, İstanbul, s. 426 - 429.

⁵ Hasan Kür (2008), *210 Numaralı Şerîye Siciline Göre Burdur Kazasının İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı (H. 1255 – M. 1839-1845)* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta; Güngör Göçer (2010), *220 ve 221 Şerîye Siciline Göre Burdur'un Sosyo-Ekonomik Tarihi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

⁶ Burdur Belediyesi. (2007): 13; Burdur, *Yurt Ansiklopedisi*, Cilt: 3, Anadolu Yayıncılık, İstanbul.

⁷ Çetin, 2007: 69.

⁸ Göçer, 2010: 2.

⁹ Metin Özata (2009), *İlkçağlardan Kurtuluş Savaşı'na Burdur Tarihi*, İzmir, s. 15.

Selçuk Türklerinin 26 Ağustos 1071 Malazgirt Meydan Savaşı'ndan sonra bütün Anadolu'yu fetih amacıyla giriştikleri savaşlarda, Burdur ve çevresi de Türklerin akınlarına maruz kalmıştır¹⁰.

1071-1100 yılları arasında, Türkmenlerden Kınalı Aşireti, doğudan Pisidya'ya gelerek Burdur'da Şekerpınar-Hamambendi yöresine yerleşmiştir¹¹. Bu bölgeye yerleşen Türkler, kendi başlarına ve hiçbir devlete tabi olmaksızın yaşarken 1147 yıllarında başlayan Haçlı Seferleri sırasında, Selçuklu hükümdarlarından I. Kılıçarslan'ın oğlu II. Kılıçarslan'ın Haçlılara karşı vermiş olduğu mücadeleye katılmışlardır. Selçuklu hükümdarı II. İzzettin Kılıçarslan Denizli, Uluborlu ve Burdur'u 1177 yılında Antalya'ya kadar zapt ederek Türkmen aşiretlerini idaresi altında toplamıştır¹².

Anadolu Selçukluları zamanında Pisidya mevkisinin zorluğundan dolayı epey bir zaman elde edilememiş ve nihayet III. Kılıçarslan zamanında 1203'de Isparta'nın zabtı ile bu tarafın istilasına başlanmış ve Eğridir, Borlu, Yalvaç ve daha sonra Antalya taraflarına Hamid Bey idaresindeki Türkmen aşireti yerleştirilmiştir¹³.

Anadolu Selçuklu Devleti, 13. yüzyıl sonlarında iyice zaafa uğrayıp İlhanlıların nüfuzu altına girdikten sonra batı sınırındaki Türk aşiretleri de kendi başlarının çaresine bakarak toplanmaya ve bir idare kuramaya başlamışlardır. Bu tarihte Isparta, Eğridir ve havalisinde bulunan Hamit Aşireti de o tarihte başlarında bulunan İlyas bin Hamid Bey'in oğlu Feleküddin Dündar Bey'in reisliği altında merkezleri Borlu ve Eğridir olmak üzere Hamidoğulları Beyliği'ni kurmuştur¹⁴. Hamidoğulları Beyliği'nin kuruluşu 14. yüzyıl başlarından evveldir. Hamid Bey ile oğlu İlyas Bey'in Selçukluların uç beyliklerinden ve Selçuklu emirlerinden olduğu anlaşılmaktadır¹⁵.

1314'te İlhanlı (Moğol) devletinin baş veziri Emir Çoban, Moğol ordusu ile Anadolu'ya gelmiştir. Anadolu'daki tüm beylikler İlhanlılara bağlılık göstermiştir¹⁶. İlhanlılara bağlılık gösteren beyliklerden biri de Hamidoğulları olmuştur. İlhanlılar'ın Anadolu'dan çekilmesiyle Dündar Bey Gölhisar, İstanos (Korkuteli) ve Antalya'yı topraklarına katmış ve kendini sultan ilan etmiştir.

1323'te Emir Çoban'ın oğlu Demirtaş, İlhanlılar'ın Anadolu valiliğine atandıktan sonra Anadolu beyliklerini ortadan kaldırmak istemiş ve bu tarihte Hamid

¹⁰ Kür, 2008: 2.

¹¹ Burdur, *Yurt Ansiklopedisi*, Cilt: 3, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1982, s. 1552.

¹² Burdur Belediyesi (2005), *Geçmişten Günümüze Burdur Kültür Varlıkları*, Burdur, s. 10.

¹³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1988), *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara, s. 62.

¹⁴ Uzunçarşılı, 1988: 62.

¹⁵ Uzunçarşılı, 1988: 62.

¹⁶ Yurt Ansiklopedisi, 1982: 1553.

iline girerek Dündar Bey'in yönetimine son vermiştir. Böylece Hamidoğulları'nın toprakları İlhanlılar'ın eline geçmiştir¹⁷.

Dündar Bey'in ölümünden sonra oğullarından Hızır Bey, Hamid ilini tekrardan idaresi altına almıştır ve beyliğin sınırlarını Beyşehir, Akşehir ve Seydişehir'e kadar genişletmiştir¹⁸.

1333 yılında Burdur'a gelen Seyyah İbn-i Batuta, Burdur'un suyu bol bahçelik bir belde ve Burdur kalesinin "*Bir cebeli şahik üzerinde*" olduğunu söyler¹⁹.

14. yüzyılın ikinci yarısında Hamidoğulları Beyliği'nin başında Muzafferiddün Mustafa Bey'in oğlu Hüsameddin İlyas Bey bulunmuştur²⁰. Bu tarihlerde İlyas Bey, komşusu olan Karamanoğlu Alaaddin Bey ile savaşmış ve mağlup olarak Germiyanolu Süleyman Şah'ın yanına giderek yardım istemiştir²¹. Germiyanolu Süleyman Şah'ın yardımıyla elden çıkan yerleri geri almıştır²². İlyas Bey'in vefatından sonra yerine oğlu Kemalüddin Hüseyin Bey geçmiştir. Beylik, bu dönemde de Karamanoğulları'nın saldırısına maruz kalmıştır²³. Bu saldırılara daha fazla dayanamayan Kemalüddin Hüseyin Bey, Eşrefoğulları'ndan aldığı Beyşehir'i, Seydişehir'i, Akşehir'i, Yalvaç'ı ve Karaağaç'ı seksen bin altın karşılığında Osmanlı hükümdarı Murat Hüdevendigâr'a satmış ve Isparta, Eğridir ve diğer şehirler kendisinde kalmıştır²⁴.

Hamidoğulları Beyliği, 1391 yılında Yıldırım Beyazıt'ın Anadolu seferi sırasında Osmanlılar'ın eline geçmiştir²⁵. Beylik, Osmanlılar'ın eline geçtikten sonra ilçe olarak Anadolu Beylerbeyliği'nin merkezi olan Kütahya'ya bağlanmıştır²⁶. Burdur, Kütahya'ya bağlandıktan sonra kendi haline bırakılmış ve önemini yitirmiştir²⁷.

Burdur, 1478 ve 1501 tarihli tahrirlere göre Hamid sancağı kazalarındadır. 1522 tarihli Hamid sancağı, mufassal tahrir defterine göre Burdur, Tirkemiş Hassı merkez kazasıdır²⁸. Ağlasun, Gölhisar, İncirli (Bucak), İrle (Yeşilova) ve Acıpayam nahiyeleri ile köyleri Burdur'a bağlıdır²⁹.

¹⁷ Yurt Ansiklopedisi, 1982: 1553.

¹⁸ Uzunçarşılı, 1988: 65.

¹⁹ Bütün, 2001: 16.

²⁰ Uzunçarşılı, 1988: 65.

²¹ Uzunçarşılı, 1988: 65.

²² Uzunçarşılı, 1988: 65.

²³ Uzunçarşılı, 1988: 65.

²⁴ Uzunçarşılı, 1988: 65.

²⁵ Yusuf Ekinci (1995), *Burdur*, Ankara, s. 18.

²⁶ Ekinci, 1995: 18.

²⁷ Ekinci, 1995: 18.

²⁸ Bütün, 2001: 17.

²⁹ Bütün, 2001: 17.

Burdur, geçmişten beri yaşadığı kargaşa ve mücadelelerden Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra da kurtulamamıştır³⁰. Osmanlı tarihinde Şahkulu diye adlandırılan ve 17. yüzyılda Suhte ve Celali İsyancıları adıyla bilinen olaylardan Burdur da olumsuz etkilenmiştir³¹.

Osmanlı idaresinin 18. yüzyılın sonlarına doğru Burdur'da kültür müesseselerine önem verdiği ve bu arada kütüphaneler de yaptırdığı görülmektedir³². Örneğin, Sultan III. Mustafa döneminde (1757-1777) Derviş Mehmet Paşa burada bir kütüphane yaptırmıştır³³.

19. yüzyılda yapılan idari değişikliklerle geniş alanlı sancaklar parçalanıp küçük alanlı sancaklar haline getirilmiş bu bağlamda Hamid sancağı da parçalara ayrılmış ve bunun bir kesimini Burdur sancağı oluşturmuştur³⁴. Bu yeni sancak Konya Vilayeti'ne bağlanmış ve merkezi de Burdur şehri olmuştur³⁵.

1872 yılında sancak olan Burdur'un Tanzimat'tan sonra ilk mutasarrıfı (sancak beyi) Mehmet İzzet Paşa'dır³⁶.

Osmanlı Devleti 1914'te 1. Dünya Savaşı'na katılınca bütün yurttan seferberlik ilan edilmiş ve aynı yıl Burdur'da şiddetli deprem olmuş, yaklaşık 1500 kişi ölmüş ve şehrin önemli dini yapıları bu depremde yıkılmıştır. 1920 yılında Burdur, hükümet merkezi olan İstanbul'a bağlanmıştır. I. Dünya Savaşı'nın yenilgiyle neticelenmesinden sonra İtalyanlar Antalya'ya asker çıkardıklarında Burdur'a gelerek merkez komutanlığı kurmuşlardır³⁷. Burdur, düşmanın yurttan atılmasıyla 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte il olmuştur³⁸. Cumhuriyet döneminde Burdur'un ilk valisi Faik Bey olmuştur³⁹.

³⁰ Göçer, 2010: 7.

³¹ Göçer, 2010: 7.

³² Göçer, 2007: 7.

³³ Göçer, 2007: 7.

³⁴ Göçer, 2007: 7.

³⁵ Göçer, 2007: 7.

³⁶ Ekinci, 1995: 20.

³⁷ Seda Şimşek Tolacı (2009), *Burdur Tarihi Kent Dokusunun İncelenmesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, s. 16,17.

³⁸ Şimşek, 2009: 16,17.

³⁹ Ekinci, 1995: 22.

1. 2- Coğrafi Konum

Güneybatı Anadolu'da Göller Bölgesi'nde bulunan Burdur, 36 ° 53 ' ve 37 ° 50 ' kuzey enlemleri ile 29 ° 24 ' ve 30 ° 53 ' doğu boylamları arasında yer almaktadır⁴⁰. Yüzölçümü 7.150km² olan il topraklarının ortalama yükseltisi 1.000m dolaylarındadır⁴¹.

İl güneyde Antalya, batıda Denizli, güneybatıda Muğla, doğu ve kuzeyde Isparta, Afyon illeriyle çevrilidir⁴².

Şehir, Ege kıyılarını ve Anadolu'nun iç kesimlerini Akdeniz kıyılarından Antalya'ya bağlayan ve her dönemde önemi korumuş olan güzergâh üzerinde bulunur⁴³.

Burdur, genelde engebeli bir arazi yapısına sahiptir. Muhtelif yükseklikte dağ ve tepeleri ile ova ve vadi niteliğindeki düzlükler, çeşitli büyüklükteki göller kentin coğrafyasını oluşturur⁴⁴. Söğüt Dağları ilin kuzey ve kuzeybatısını sınırlar. En yüksek yeri 1.919 m. ile Çataltepe'dir⁴⁵.

Şehrin kuzeyinde büyükçe bir göl olan Burdur Gölü'nün rakımı 845 m.'dir⁴⁶.

Burdur, Akdeniz iklimi özelliklerini taşımaz⁴⁷. Çünkü Akdeniz iklimi kıyı şeridi ile il sahası arasında ve bilhassa il topraklarının güneybatı istikametindeki yükseltiler ılıman Akdeniz iklimine engel olur. Dolayısıyla kışlar soğuk, yazlar ise sıcak geçer. Yıllık yağışın büyük bir kısmı kış aylarında yağmur ve kar şeklinde olur⁴⁸.

Burdur ili, merkez ilçeden başka Ağlasun, Altınyayla, Bucak, Çavdır, Çeltikçi, Gölhisar, Karamanlı, Kemer, Tefenni ve Yeşilova adlarında on üç bucağa ayrılmıştır; sınırları içerisinde 203 köy bulunmaktadır. İlin 1990 sayımına göre nüfusu 254.889, nüfus yoğunluğu ise 37'dir⁴⁹.

⁴⁰ Yurt Ansiklopedisi, 1982: 1546.

⁴¹ Yurt Ansiklopedisi, 1982: 1546.

⁴² Ekinci, 1995: 13.

⁴³ Tuncel, 1992: 426.

⁴⁴ Ekinci, 1995: 13

⁴⁵ Yurt Ansiklopedisi, 1982: 1546.

⁴⁶ Besim Darkot (1997), Burdur, *Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 2, İstanbul.

⁴⁷ Ekinci, 1995: 13.

⁴⁸ Ekinci, 1995: 13.

⁴⁹ Tuncel, 1992: 429.

1. 3- Kaynakların Değerlendirilmesi

Çeşmelerle ilgili olarak yapılan çalışmalarda, günümüze gelebilmiş en erken tarihli örneklerde 20. yy. başlarına kadar ortaya konan eserler değerlendirilmiştir. Çalışmalar genellikle İstanbul'da yoğunlaşmış, ancak Anadolu'daki örneklerde unutulmamıştır. Özellikle Ayla Ödekan'ın çeşme tipolojisinin araştırmacılar tarafından kabul görmesinden sonra yapılan çalışmaların, temelini bu tipoloji oluşturmuştur. Fakat Anadolu'nun farklı coğrafyalarında ortaya konan eserlerde görülen mimari üslup çeşitliliği, tipolojinin bölgesel özelliklere göre şekillenebileceğini göstermiştir.

Sedat Çetintaş'ın 1944 yılında yaptığı "Türklerde Su- Çeşme Sebil"⁵⁰ adlı çalışmasında tarihi süreç içerisinde Türklerin suya ve su yapılarına verdiği öneme değinilmiştir. Bunun yanında İstanbul'un su ihtiyacını karşılayan suyolları ile bu suyollarından getirilen suların dağıtıldığı sistemleri de incelemiştir. İncelenen çeşmeleri de şehir içi ve şehir dışı olarak iki ana başlık altında toplamıştır. Şehir içi çeşmelerini ise tek veya iki cepheli, meydan ve çukur çeşmeler şeklinde üç gruba ayırmıştır.

Ayhan Aytöre'nin 1962 yılında hazırladığı "Türklerde Su Mimarisi"⁵¹ isimli çalışmasında da Türkler için su ve suyun öneminin yanı sıra Türklerin ikamet ettikleri yerlerdeki su kültürünün oluşmasında nasıl etkili olduklarından bahsetmiştir. Ayrıca Türklerin Orta Asya'daki ilk su tesisleri ile 20. yy.'ın başlarına kadar olan zaman dilimi içerisindeki çeşme mimarisinin şekillenışı hakkında bilgiler vermektedir. İncelediği örneklerini oluşturan İstanbul'daki çeşmeleri önce şehir dışı ve şehir içi olarak iki ana başlıkta toplamıştır. Şehir içi çeşmelerini ise Hususi - Oda çeşmeleri, Umumi – Mahalle çeşmeleri, Abidevi Çeşmeler ve Şadırvan çeşmeler şeklinde dört alt başlığa ayırarak bir tipoloji oluşturmuştur. Bu alt başlıklardan oluşan grubu da başlıklara ayırarak detaylı bir sınıflandırma yapmaya çalışmıştır.

İbrahim Hilmi Tanışık'ın 1943 ve 1945 yıllarında iki ayrı cilt şeklinde yayımlanan "İstanbul Çeşmeleri I (İstanbul Ciheti)" ⁵² ve "İstanbul Çeşmeleri II (Beyoğlu ve Üsküdar Ciheti)" ⁵³ adlı eserlerinde İstanbul'da o tarihe kadar ayakta kalmış olan çeşmeler değerlendirilmiştir. Eserde, 794 adet çeşme kitabeleriyle birlikte tanıtılmış; ancak herhangi bir mimari tipolojik sınıflandırmaya gidilmemiştir. Fakat

⁵⁰ Sedat Çetintaş (1944) "Türklerde Su-Çeşme, Sebil", *Güzel Sanatlar Dergisi V*, İstanbul, s.125-147.

⁵¹ Ayhan Aytöre (1962) *Türklerde Su Mimarisi, I. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi Tebliğler*, Ankara, s. 45-49.

⁵² İbrahim Hilmi Tanışık (1943) *İstanbul Çeşmeleri I*, İstanbul.

⁵³ İbrahim Hilmi Tanışık (1945) *İstanbul Çeşmeleri II*, İstanbul.

çeşmeleri akar, akmaz ve yok olmuş çeşmeler şeklinde ve yapılış yüzyıllarına göre tasniflendirmiştir.

Celal Esad Arseven'in 1943 tarihli "Sanat Ansiklopedisi'nin" "Çeşme"⁵⁴ maddesinde çeşmelerle ilgili ayrıntılı tanımın yanında bir sınıflandırma da yapılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre çeşmeler Mahalle, Cami, Şadırvan, Oda ve Anıt Çeşmeler şeklinde beş gruba ayrılarak değerlendirilmiştir.

Semavi Eyice'nin 1968 yılında İslam Ansiklopedisi İstanbul maddesi⁵⁵ içerisinde yer alan ve İstanbul çeşmeleriyle ilgili yapmış olduğu çalışma da, çeşmelerin sınıflandırılması açısından önem teşkil eder. Eyice İstanbul'daki çeşmeleri Cephe ve Meydan çeşmeleri şeklinde ayırmayı uygun görmüştür.

Ayla Ödekan'ın 1992 yılında yaptığı "Kent İçi Çeşme Tasarımında Tipolojik Çözümler"⁵⁶ adlı çalışma çeşmelerle ilgili sistematik olarak düzenlenmiş bir tipoloji çalışmasıdır. Çeşmeleri konum ve fiziksel biçimleniş şeklinde iki ana başlık altında toplamıştır. İlk grupta konumlarına göre iç veya dış mekânda olmak üzere iki alt başlık ve bu başlıkların kolları şeklinde düzenlenen sınıflandırmada çeşmeler, buldukları yer ve diğer yapılarla olan bağlantılarına göre değerlendirilmiştir. İkinci grupta ise fiziksel biçimlenişleri dört alt başlığa ayırarak cephe sayısı, kanat sayısı, musluk sayısı ve gövde biçimi şeklinde değerlendirmiş ve daha detaylı sınıflandırmada yapılabilmesi için bu alt başlıkları kendi içinde gruplandırmıştır. Osmanlı Klasik döneminden başlayarak I. Ulusal Mimarlık Dönemi'ne kadar çeşmelerin cephe düzenleri, süslemeleri ve malzemelerindeki değişim ve gelişimi aktarmıştır.

Yılmaz Önge'nin 1997 yılında yayımlanan "Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Döneminde Su Yapıları"⁵⁷ adlı kitabında, 11. yy.dan 19. yy.'a kadar Anadolu su mimarisinde çeşme, sebil ve şadırvanlar konusu detaylı bir biçimde incelenmiştir. Bu çalışmanın sonunda ortaya konan sınıflandırmada ise çeşmeler, çalışma şekillerine ve durumlarına göre iki ana başlık altında ele alınmıştır. Çalışma şekillerine göre değerlendirilen çeşmeler üç alt başlığa; boru ile daimi akarsuya bağlı çeşmeler, başka yerden getirilip doldurulan su ile çalışan çeşmeler ve bir depoya veya havuza bağlı, çok

⁵⁴ Celal Esad Arseven (1943) *Sanat Ansiklopedisi*, Cilt: 1, İstanbul, s. 388- 390.

⁵⁵ Semavi Eyice (1968) *M.E.B. İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 5/2, M.E.B. Yayınları, İstanbul, s. 1214/ 89 – 1214/95.

⁵⁶ Ayla Ödekan (1992) *Kent İçi Çeşme Tasarımında Tipolojik Çözümleme*, Semavi Eyice Armağanı İstanbul Yazıları, İstanbul, s. 281-286.

⁵⁷ Yılmaz Önge (1997) *Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

musluklu çeşmeler şeklinde değerlendirilirken durumlarına göre çeşmeler iki alt başlıkta; müstakil olmayan çeşmeler ile müstakil çeşmeler şeklinde değerlendirilmiştir. Ayrıca incelenen örneklerin üzerinde kronolojik sıraya göre karşılaştırmalı olarak durulmuş ve yüzyıl aralıkları içerisinde değişim ve gelişimleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Çeşmeler üzerine yapılan çalışmaların sayısının artmaya başlamasıyla birlikte, Osmanlı çeşme mimarisinin en nadir örneklerini barındıran İstanbul'dan uzaklaşarak Anadolu'daki eserler üzerine yoğunlaşmış ve bu çalışmalar genellikle bir bölge veya yöreye ait örnekleri içine almıştır⁵⁸. Çalışmalar bazen bir tipolojik sıralama şeklinde ele alınmışken bazen de sadece katalog şeklinde değerlendirilmiştir.

Kaynaklar değerlendirilirken Yüksek Öğretim Kurumu'nun arşivinden de yararlanılmıştır. Çeşme ve su tesisleriyle ilgili yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiş, konu örnekleri açısından yararlanılan kaynaklar içerisinde yer almışlardır⁵⁹.

Çeşmeler üzerine yapılan en erken çalışma Sedat Çetintaş'a aittir⁶⁰. Çalışmada çeşmeler şehir içi ve şehir dışı olarak iki ana başlığa ayrılmış ve şehir içi çeşmelerini de

⁵⁸ M. Münir Aktepe (1976) İzmir Suları, Çeşme ve Sebilleri ile Şadırvanları Hakkında Bir Araştırma, *İ.Ü. Tarih Dergisi*, Sayı: 30, s. 135-200; Bedri Yalman (1983) Bursa Çeşmeleri, *İlgi*, Sayı 36, s. 27-31; Ülkü Altınoluk (1987) Ödemiş Çeşmeleri, *İlgi*, Sayı 48, s. 24-28; Z. Kenan Bilici (1987) Karamandaki "İmaret Çeşmesi" ile İlgili Bazı Gözlemler, *D. T. C. F. Dergisi*, Cilt: 32, Sayı: 1.2, s. 105-125; Mustafa Sönmez – Hüdavendigar Akmaydalı (1987) Konya Çeşmeleri, *Röleve ve Restorasyon Dergisi*, Sayı:6, s. 135-166; Ali Osman Uysal (1988) Bolvadin'de Bir Lâle Devri Eseri: Ağılönü Çeşmesi, *D. T. C. F. Dergisi*, Cilt: 32, Sayı:1.2, s. 33-55; Rüstem Bozer (1988) Kula'da Türk Devri Mimari Araştırmaları I: Sivil Mimari, *D. T. C. F. Dergisi*, Cilt: 32, Sayı:1, s. 3-21; Hatice Örcün Barışta (1989) *İstanbul Çeşmeleri: Bereketzâde Çeşmesi*, İstanbul; Hatice Örcün Barışta (1991) *İstanbul Çeşmeleri: Beyoğlu Cihetindeki Meyva Tabacağı Motifleriyle Bezenmiş Tek Cepheli Anıt Çeşmeler*, Ankara; Ömer Demirel (1992) Sivas Çeşmeleri, *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, Sayı: 3, s. 169-178; Hatice Örcün Barışta (1995) *İstanbul Çeşmeleri: Azapkapı Saliha Sultan Çeşmesi*, Ankara; Hatice Aynur-Hakan T. Karateke (1995) *III. Ahmet Devri İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul; Hakkı Acun (1999) *Manisa'da Türk Devri Yapıları*, T. T. K. Yayınları, Ankara; Mustafa Denктаş (2000) *Karaman Çeşmeleri*, Kayseri; Nuran Kara Pilehvarian (2002) Osmanlı Çeşme Mimarisi, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s.247-251; Hatice Örcün Barışta (2002) Başkent İstanbul'dan Örnekleriyle Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Çeşmeleri, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 242-246; Mustafa Denктаş (2002) Anadolu Türk Mimarisinde Çeşmeler, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt 7, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara; Murat Çerkez (2005) İnebolu Çeşmeleri, *Erdem Dergisi*, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 43, s.145 – 183. Haşim Karpuz– Osman Nuri Dülgerler (2006) *Konya Çeşmeleri Üzerine Bir Tipoloji Denemesi*, Sanatta Anadolu Asya İlişkileri Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı'ya Armağan, Ankara, s. 317-324; Saim Cirtil (2008) *Denizli Çivril Su Yapıları*, Uluçam Armağanı, Ankara; Mustafa Denктаş (2010) *Divriği'de Osmanlı Camii ve Çeşmeleri*, Sivas.

⁵⁹ Nurettin Gemici, (1993) *Selçuklu Devri Afyon Çeşmeleri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul; Ayşe Çaylak, (1997) *Çanakkale Çeşmeleri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara; Ertan Daş, (1997) *Afyon'daki Türk Anıtları (Medreseler, Türbeler, Hanlar, Hamamlar, Köprüler, Çeşmeler)* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir; Özlem Kaşıkeman, (2005) *Tokat İli ve Niksar İlçesi Çeşme ile Şadırvanları* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara; Gülay Karasu, (2006) *Afyon Çeşmeleri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara; Gül Geyik, (2007) *İzmir Su Yapıları* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum; Murat Karademir, (2007) *Edirne Çeşmeleri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya; Azime Ferya Aktaş, (2009) *Elazığ İli Çeşmeleri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

kendi içinde sınıflandırmıştır. Sonraki yıllarda en sistemli şekilde derlenen Ayla Ödekan'ın çalışması, çeşmeleri konumlarına ve fiziksel biçimlenişlerine göre iki gruba ayırarak değerlendirmiştir⁶¹. Bu tipolojiyi Mustafa Denктаş temelde esas almış ve bölgesel özelliklere göre farklılık gösteren çeşmeleri kendi içinde değerlendirmiştir⁶². Burdur çeşmelerinin tipolojisi oluştururken temel olarak M. Denктаş'ın tipolojisi esas alınmıştır. Kentteki çeşmelerin, Denктаş'ın tipolojisiyle benzerlik göstermesinden dolayı tercih edilen bu tipolojide, çeşmeler özelliklerine göre alt gruplara ayrılmıştır. Alt gruplar oluşturulurken Mustafa Denктаş'ın çalışmalarından da faydalanılmıştır.

⁶⁰ Çetintaş, 1944: 125-147.

⁶¹ Ödekan, 1992: 281-297.

⁶² Denктаş, 2000.

1. 4- Burdur'un Su Kaynakları ve Yolları

Pınarlardaki suyun kalitesi suyun tatlılık ve acılık durumuna göre isimlendirilmiştir ve su eğer tatlı ve yumuşak ise tatlı su, tuzlu veya acı ise çürük su şeklinde nitelendirilmiştir. Bu iki farklı suyun genellikle biri içme suyu diğeri ise temizlik suyu olarak değerlendirilmiştir⁶³. Günümüzde, Burdur'un modern anlamda içme suyu kaynağı bilinmekte ise de geçmiş dönemlerde temizlik ve içme suyunun nereden sağlandığı hakkında yazılı kaynakların azlığı, su kaynakları hakkında yorum yapmayı güçleştirmektedir⁶⁴.

Ancak bir kaynaktan bugünkü ismiyle Manastır Mahallesi, Divanbaba Mahallesi ve Tepe Mahallelerinde su kemerlerinden bahsedilmektedir⁶⁵. Bu su kemerleri günümüzde var olmadıkları için, kemerlerle ilgili sorulara verilecek cevaplar yanıltıcı olabilir. Diğer bir yandan günümüzde şehir merkezi içinde kalan pınarlardan da bahsedilmektedir. Bunlar; Hacı Hasan, Kaya Pınarı, Cümbüşlü ve Öküzbatı pınarlarıdır⁶⁶ (Harita 1). Öküzbatı pınarından çıkan suyun, ilk çıktığında acı, fakat bir saat bekledikten sonra tatlı suya dönüştüğü söylenir⁶⁷. Bu durumda hem suyu depolamak hem de suyun tatlı halini almasını sağlamak amacıyla kentteki çeşmeler depolu yapılmış olabilir. Bu pınarlardan çıkan suların 35 çeşmeye taksim edildiği ancak; taksim yapılırken suların korunamayıp, kireç ve solucan yaptığı da belirtilmektedir⁶⁸. Kaynaktan çıkan suyun çeşmelere dağıtıldığı ve çeşmelerin haznelerinde depolandığı düşünüldüğünde, çalışma içerisinde yer alan çeşmelere kaynak olup olmadığı hakkında yorum yapacak kadar yeterli bilgi bulunmadığından bu kaynaklarla ilgili açıklama yapılamamaktadır. Halk tarafından tatlı olarak düşünülen bu sular aslında sağlıksız sulardır. Yer altı sularının kükürt ve nitrik içermesi, suların tatlı, aynı zamanda zararlı olduğunun bir göstergesidir⁶⁹. Pınarlardan çıkan şehir içindeki çeşmelere paylaştırılan bu suları beğenmeyerek, içme sularını civar köylerden (Eski adı Mandırna yeni adı Çatağıl) getirenlerin de vardır⁷⁰ (Harita 2). Bunun yanında şehirde aşağı yukarı her evin

⁶³ Denктаş, 2000: 12-13.

⁶⁴ Burdur'un eski su sistemleri hakkında en güncel veriler Rıza Erdem'in 1928 yılında hazırladığı çalışmada mevcuttur. Eski su yolları ile yeni su tesisleri hakkında bilgi veren tek yerel kaynak olduğu için, su kaynak ve yolları anlatılırken çoğu yerde bu kaynak kullanılmıştır.

⁶⁵ Rıza Erdem (1928) *Burdur 1928*, Çoğaltan: Feyzi Bayraktar, Burdur 1940, s. 42.

⁶⁶ Ali Cevad (H. 1311) *Memalik- i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lûgatı*, İstanbul, s.206; Erdem, 1928: 267; Uysal, M. A. (1998) *Salnamelere Göre Burdur (1868 – 1914)* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, s. 18.

⁶⁷ Cevad, H. 1311/ M. 1893-94 : 206.

⁶⁸ Erdem, 1928: 267.

⁶⁹ Çetin, 2007: 57.

⁷⁰ Erdem, 1928: 267.

bahçesinde su kuyularının bulunduğu ve içme suyu ihtiyacının bu kuyular tarafından sağlandığı söylenmektedir⁷¹. Ancak evlerin bahçelerinde foseptik çukurlarının bulunması, kuyu sularının sağlıklı sulara dönüşmesine neden olmuştur⁷². Bu durum, halkın içme suyu ihtiyacını yakın yerlerden getirdikleri sular ile karşılaşmalarına neden olmuştur.

Burdur şehir merkezinde üç tane su terazisi⁷³ mevcuttur (Harita 3, Fot: 1, 2, 3). Bu üç terazinin nasıl ve nereden kaynağını aldığı ve suyu nereye dağıttığı hakkında herhangi bir yorum yapılamamaktadır. Ancak; Oluklaraltı Caddesinin 1942 yılına ait fotoğrafına bakılarak, caddeye ismini veren ahşap olukların burada teraziler arasında su taşıdığı anlaşılmaktadır (Fot. 4, 5). Teraziler arasında yeraltından künk sisteminin bulunup bulunmadığı ve suyun neden oluklar ile taşındığı ile ilgili olarak yorum yapmak bugünkü bilgilerimizle mümkün değildir. Fakat suyun oluklarla taşınması ve üzerinin açık olması bize suyun, içme suyunun aksine kullanma suyu olabileceğini düşündürmektedir. Birleşik kaplar sistemine göre çalışan ve su basıncını ayarlayan yapılar olan terazilerin varlığı, kentin içinde bir su dağıtım sisteminin kullanıldığını kanıtlamaktadır.

Burdur'un modern anlamda su şebekesine sahip olması Cumhuriyet döneminden sonra olmuştur. Depremler sonucunda tahrip olan kentin 1947 yılında Mimar Kemal Ahmet Arû tarafından imar plânı yapılmıştır⁷⁴. Yeni imar plânına göre düzenlenen şehrin, su şebekesi için Susamlık Tepesine 1952 yılında su deposu yapılmıştır. Ancak içme suyunun Burdur'un mahallelerine dağıtılması 1954-1955 yıllarına kadar devam etmiştir⁷⁵. Burdur'a 1955 yılında askeri birliğin kurulması ve şeker fabrikasının açılmasından sonra su ihtiyacı daha da artmıştır. Fabrika ve askeri birliğin bulunduğu alana da ulaştırılan su, kente yetersiz gelmiştir. Şehrin su ihtiyacını karşılamak amacıyla İnsuyu tarafında bulunan kaynaktan su getirilmiştir. Getirilen su ile birlikte eski deponun yetersiz gelmesiyle 1963 yılında, Susamlık Tepesi'ne, bugün de kullanılan yeni depo yapılmıştır⁷⁶. İçme suyu kaynağına ek olarak Aralık 1967 yılında Mandırna Ovası'ndan da kente içme suyu temin edilmiştir⁷⁷. Şehrin 1971 yılı depreminin ardından

⁷¹ Uysal, 1998: 17; Erdem, 1928: 267-268.

⁷² Erdem, 1928: 267.

⁷³ Arseven, 1993: 1840.

⁷⁴ http://tr.wikipedia.org/wiki/Kemal_Ahmet_Arû (25.04.2011).

⁷⁵ Çetin, 2007: 58.

⁷⁶ Burdur Belediye Başkan Yardımcısı Hasan Duygulu ile 09.07.2012 tarihinde yapılan görüşmede edinilen bilgiler ışığında derlenmiştir.

⁷⁷ Burdur 1967 İl Yıllığı, 1967: 304.

tahrip olmasıyla birlikte yeniden imar faaliyetine girişilmiştir. Gün geçtikçe artan su ihtiyacını karşılamak amacıyla İnsuyu kaynağının bulunduğu bölgede yer alan Gökpinar suyu da 1984 yılında içme suyuna dâhil edilmiştir. Son olarak 2004-2005 yıllarında Burdur Gölü'nün karşı kıyısında bulunan Senir'den, Susamlık Tepesi'ndeki yeni depoya, gölün üstünde yüzdürülen borularla su ulaştırılmıştır (Bkz. Dipnot: 76).

Zaman içerisinde kentin su sıkıntısını gidermek amacıyla birçok çözüm arayışına gidilmişse de bunlar kısa süreli çözümler olmuştur. Burdur ve çevresinin sulak olmasına karşın suyun şehre getirilmesinin sürekli olarak bir sorun teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Suyun çeşmelerden boşa akmasını engellemek veya suyu biriktirmek amacıyla kentte depolu çeşmelerin tercih edilmesi bu sebepten kaynaklanıyor olabilir. Bunun yanında yer altı sularında bulunan zararlı maddelerin, kuyu suyu kullanımını da etkilediği görülmektedir. Tüm bu etkenler birleştirildiğinde Burdur'un kullanım suyu haricinde içme suyuna olan ihtiyacı geçmiş dönemlerden beri kentin sorunu olmuştur. Bu sorunun çözümü için hayırsever kişiler tarafından yaptırılan çeşmeler mahallelerin ihtiyaçlarına bir dönem cevap vermişlerdir. Kente modern anlamda suyun getirilmesiyle birlikte çeşmelerin işlevi azalmış ve çeşmeler kaderlerine terk edilmişlerdir.

Burdur'un su kaynakları ile ilgili edindiğimiz bilgiler ışığında, kentte bulunan çeşmelere suların nereden ve nasıl geldiği hakkında kesin sonuca varılamamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KATALOG

2. 1- Akın Mahallesi Çeşmesi

Yeri: Akın Mahallesi, Özcan Caddesinde, 48-50 kapı numaralı evler arasında kalan alanda yer alır (Fot.6).

Tarihçe: Kitabesi bulunmayan yapının inşa tarihi hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Çeşme, Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 09.11.2007 tarih ve 1972 sayılı kararı ile tescil edilmiştir⁷⁸. Günümüzde kullanılmayan çeşme atıl durumdadır.

Mimari: Eser, doğu – batı doğrultusunda eğimli bir arazi üzerindedir (Plân 1). Çeşmenin cephesi kuzeybatıya bakar ve cephe genişliği 3.60 m., mevcut yüksekliği 3.35 m. dir (Çizim 1). Ancak çeşmenin üst kısmında en az iki sıra kesme taş dökdüğü için gerçek yüksekliği ve taç kısmının nasıl oluştuğu belirlenememektedir. Cepheye açılan basık sivri kemerli niş çeşmenin asıl kullanım alanı oluşturmaktadır. Bu nişin genişliği 2.26 m. derinliği 0.54 m. dir. Sivri kemerli nişin kilit taşına yakın mesafede, su seviyesini kontrol etme amacıyla yapılmış dikey dikdörtgen şeklinde açıklık vardır. Bu açıklığın daha altında, kemerin üzengi taşı hizasında lüle deliği bulunmaktadır. Ancak bu delik kapatılmıştır. Daha alt seviyede çeşmenin batı köşesine yerleştirilmiş, oluk biçiminde düzenlenmiş taştan dolu savağı⁷⁹ mevcuttur. Yalağı⁸⁰ bulunmayan çeşmenin bu bölümü kaldırım seviyesinin altında kalmış olabilir. Çeşmenin depo bölümünün, bölgede bulunan diğer örnekler dikkate alındığında, muhtemelen dikdörtgen veya kare plânda olması gerektiği düşünülmektedir.

Süsleme: Dikdörtgen kütleyle sahip olan çeşmenin cephesinde bulunan sivri kemer yapının cephesine hareketlilik kazandırmıştır (Fot. 7). Çeşme cephesinin kuzey köşesindeki kemer ayağı seviyesinden başlayan iki silme yer almaktadır. Ancak bu silmeler çeşmenin üst kısmının yıkılmış olmasından dolayı yarıda kesilmiştir. Bölgedeki

⁷⁸ Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 15.00/117 no'lu dosya.

⁷⁹ Dolu Savağı: Sarnıç, havuz ve çeşme gibi hazneli yapıların, depolarına gerektiğinden fazla suyun dolması halinde, hem haznedeki suyu aynı seviyede tutmak hem de fazla gelen suyu boşaltmak amacıyla yapılan ve haznenin belirli bir seviyesine açılmış delik veya suyoludur. Bkz. Arseven C. E. (1943) *Sanat Ansiklopedisi*, Cilt: 4, İstanbul, s. 1170; Önge, 1997: 15.

⁸⁰ Yalak: Çeşmelerin lülelerinden akan suyun etrafa sıçramaması ve biriktirilmesine yarayan, bazen de hayvanların su içmesi için genellikle yek pare ahşap, taş veya mermer malzemeden içi oyularak yapılan, enine dikdörtgen şeklinde bir çeşme elemanıdır. Bkz. Arseven C. E. (1943) *Sanat Ansiklopedisi*, Cilt: 5, İstanbul, s. 2207.

diğer benzer örneklerde olduğu gibi bu çeşmede de muhtemelen silmeler çeşmeyi çevrelemektedir. Süsleme olarak sadece sivri kemerin köşeliklerine simetrik olarak yuvarlak düzende iç içe yerleştirilmiş kabartma rozetler göze çarpar.

Malzeme ve Teknik: Çeşmenin cephesinde kesme taş malzeme kullanılmış ve çeşme yüzeyinde herhangi bir sıva unsuruna rastlanmamıştır. Ancak çeşmenin üst bölümüne uygulanan ve beton harcıyla sabitlenen üç sıra briket göze çarpar. Çeşmenin ön cephesinin haricindeki diğer duvarlarının, moloz taş malzeme ile yapılmış olabileceği düşünölmektedir.

2. 2- Çeşmedamı Çeşmesi

Yeri: Çeşmedamı Mahallesi'nde Kart Sokak ve Çıngır Sokağın kesiştiği köşede yer alır (Fot. 8).

Tarihçe: H. 909 / M. 1504 yılında, Şehzade Korkut⁸¹(1470 -1513)'un doktoru Ali ibn-i Hamza tarafından yaptırılmıştır. Ölçüleri 0.40 x 0.30 m. olan kitabesi şöyledir: (Fot. 9):

عمر هز البنا على بن حمزه الطيب لسلطان قورقود خان (1)

عز نصره غفر الله له ولوالديه غرة شهر رمضان المبارك سنة تسع و تسع⁸² (2)

Kitabenin Transkripsiyonu:

Ammara Haz. el-bina Ali ibn-i Hamze et-tabip es-sultan Korkud han

Azze nasrahu gaferallahu velivalideyhi gurret fi şehr-ü Ramazan el mubarek

sene tis'un ve tis'a ...⁸³

Kitabenin Tercümesi:

Sultan Korkut Han'ın tabibi Hamza oğlu Ali bunu yaptırdı.

Allah ona ve ana, babasına mağferet eylesin, 909 senesi mübarek ramazan ayının başı.

Sülüs hatla yazılmış kitabeye göre çeşmenin, Şehzade Korkut'un Teke Beyliği (Antalya) yaptığı zamanda⁸⁴(1502) inşa edildiği anlaşılmaktadır. Fakat 1965 ve 1973 Burdur il yıllıklarında, kitabe transkripsiyonu H. 907 şeklinde verilse de kitabenin Türkçe tercümesinde tarih H. 940 yılı olarak yazılmıştır⁸⁵. Bu durum bir yazım yanlışlığı şeklinde olup sonraki çalışmalarda da tekrar edilmiştir. Yine Burdur Valiliğinin 1955 senesinde yayınladığı “Burdur” adlı kitapta neşredildiği üzere kitabenin tarihi H. 907 senesi olarak verilmiştir. Ahmed Tevhid'in 1924 yılında Türk Tarihi Encümeni Mecmuası'nda yayımlanan “Antalya Kitabelerine Dair: Sultan Korkut'un Validesi

⁸¹ M. Tayyib Gökbilgin (1967) Korkut, *M.E.B. İslam Ansiklopedisi*, M.E.B. Yayınları, C. 6, İstanbul, s.855.

⁸² Ahmed Tevhid (1924) Antalya Kitabelerine Dair: Sultan Korkut'un Validesi Türbesi, *Türk Tarihi Encümeni Mecmuası*, XIV, Cilt: 6, Sayı: 83, İstanbul, s. 339.

⁸³ Kitabeler, Prof. Dr. Tahsin HANCIOĞLU tarafından okunmuştur.

⁸⁴ Gökbilgin, 1967: 856; M. Çağatay Uluçay (1959) Beyazid II. İn Ailesi, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Dergisi*, Cilt:10 , Sayı:14, İstanbul, s. 113; İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1966) II. nci Bayezid'in Oğullarından Sultan Korkut, *T.T.K. Belleten*, Cilt: XXX, Sayı: 120, Ankara, s. 546.

⁸⁵ Budur İl Yıllığı, 1967: 110; Burdur İl Yıllığı, 1973: 120.

Türbesi” adlı makalesinde kitabenin tarihi H. 909 olarak verilmiştir⁸⁶. Bu tarihler arasından H.907 tarihinin yanlış olduğu şöyle açıklanabilmektedir. H. 907 yılı Ramazan ayı miladi tarih olarak 1502 yılına denk gelmektedir⁸⁷. Şehzade Korkut 1502 yılında Teke Beyliğine tayin edilmiştir⁸⁸. Ancak Teke Sancağının gelirlerinin yetersiz olduğunu beyan ederek, H. 908 / M. 1503 yılında Hamid-ili Sancağı’nın hassı da kendisine bağlanmıştır⁸⁹. Buradan yola çıkarak, bölgede hâkimiyetinin başladığı 1503 yılından sonra çeşmenin yapılmış olduğunu söylemek mümkün olabilir. Sonuç olarak Ahmed Tevhid Efendi’nin bahsettiği H. 909 tarihi çeşmenin inşa edildiği zamana daha uygun düşmektedir.

Çeşme Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun 13.05.1977 tarih ve 502 sayılı kararı ile tescil edilmiştir⁹⁰. Günümüzde şebeke suyu bağlanmış ve halen kullanılmaktadır.

Mimari: Dikdörtgen plânlı ve depolu çeşmenin⁹¹ ölçüleri 5.03 m. x 5.41 m. dir (Plân 2). Çeşme kuzeybatı – güneydoğu doğrultusunda güneybatıya doğru yükselen eğimli bir arazi üzerinde, dikdörtgen plânlı ve depolu olarak yapılmıştır. Sadece kuzey ve doğu cepheleri görünen çeşmenin diğer cephelerinden güneydeki, kot farkından dolayı toprak altında, batıdaki ise buraya bitleştirilmiş sivil mimari yapıdan dolayı görülememektedir. Çeşmenin cephe yüksekliği 3.10 m. dir (Çizim 2). Cephenin ortasında kitabesi, bunun hemen altında da 0.70 m. x 0.54 m. ölçülerinde dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli açıklığı mevcuttur. Çeşmenin deposundaki su seviyesini kontrol etmek ve içerisinin temizliğini sağlamak için kullanılan bu kısım demir bir kapak vasıtasıyla kapatılmıştır. Bu açıklığında hemen altında sırasıyla aynalık, lüle ve yalak bölümleri yer alır. Bir kısmı kaldırım seviyesinin altında kalan yalak, yek pare taştan tekne biçiminde oyularak yapılmıştır.

Süsleme: Cephesi kuzeybatıya bakan çeşmenin köşelerinden çıkıntı şeklinde başlayan, üst bölüme kadar devam ederek cepheyi çevreleyen, profilli silmeler ile cepheye hareket kazandırılmıştır. Süslemenin en yoğun olduğu mermerden yapılmış ayna taşının ortasına yerleştirilen lüle süslemeleri ikiye ayrılır (Fot. 10, Çizim 3). Üst

⁸⁶ Tevhid, 1924: 339.

⁸⁷ Faik Reşit Unat (1988) Hicri Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Kılavuzu, Ankara, 1988,

⁸⁸ Uluçay M. Ç. (1954) Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Dergisi*, Cilt:6 , Sayı:9, İstanbul, s. 58; Uluçay, 1959: 113; Uzunçarşılı, 1966: 546; Gökbilgin, 1967: 855;

⁸⁹ Uluçay, 1954: 58; Uzunçarşılı, 1966: 546; Gökbilgin, 1967: 856.

⁹⁰ Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 15.00/17 no’lu dosya; Burdur Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2007), Kültür Envanteri Burdur Merkez, Burdur, s. 170.

⁹¹ Önge, 1997: 15.

kısımda kalan süslemede, ortada vazoyu andıran bir unsur ve bunun iki yanında C kıvrımlı soyut bitkisel dal ve yapraklar; vazunun üzerinde dal ve palmet şeklinde düzenlenmiş yapraklarıyla oluşturulmuş gonca güller, onun da üzerinde S kıvrımlı barok tarzda yaprak motifi vardır. Alt kısımda kalan süslemede ise, lüenin tam altına yerleştirilmiş S, C kıvrımlı soyut bitkisel yaprak motifi ve iki yanında dal ve yapraklarıyla betimlenmiş çiçeklere yer verilmiştir. Mermerden yapılmış aynalık kısmındaki süsleme unsurlarına bakıldığında süslemelerin batılılaşma dönemi özelliği göstermesi, buranın yapıya daha sonraki bir zamanda eklendiğini düşündürür. Ayrıca sülüs hatla yazılan kitabede girift kompozisyon dikkat çekmektedir.

Malzeme ve Teknik: Çeşmenin yapı malzemesi cephelerden anlaşıldığı üzere kesme taştır. Ayrıca kitabe ve ayna taşında mermer malzemenin de kullanıldığı görülmektedir.

2. 3- Develik Çeşmesi

Yeri: Değirmenler Mahallesi Divanbaba Caddesi No:39 da yer alır (Fot. 11).

Tarihçe: Kitabesi bulunmayan yapının mimarı, banisi ve yapım tarihi hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Günümüzde suyu kesilmiş ve atıl durumdadır.

Mimari: Kuzeydoğu – güneybatı doğrultusunda, eğimli bir arazi üzerinde evin alt kat güneybatı köşesinde dikdörtgen plânlı ve depolu⁹² bir çeşmedir (Plân 3). Cephe genişliği 3.37 m., yüksekliği 3.22 m. dir (Çizim 4). Dikey boyutta dikdörtgen kütleyle sahip olan çeşmenin cephesi geniş bir sivri kemerle hareketlendirilmiştir (Fot. 12). Kemerin genişliği 2.35 m., kemerin oluşturduğu nişin derinliği 0.42 m. dir. Niş duvarının kuzeybatı köşesinde depoda biriken suyun fazlasını akıtmak için kullanılan dolu savağı⁹³ mevcuttur. Dolu savağının daha altında, niş duvarının ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiş lülesi bulunur. Ancak bu kısım sıvanarak kapatıldığı için sadece iz şeklinde bellidir. Derin niş oluşturan sivri kemerin kuzeybatı ayağının içine açılmış 0.18x0.15x0.25 m. ölçülerinde taslık⁹⁴ mevcuttur (Fot. 13). Cephenin arkasında 2.66 m. x 2.17 m. ölçülerinde deposu mevcuttur. Depo bölümünün güneybatısındaki tonozun başladığı seviyede, yatay olarak yerleştirilmiş ahşap hatıl yapıyı içerden desteklemektedir (Fot. 14). Yapının dışından görülemeyen; ancak depo bölümünden görünen 0.70 m. x 0.58 m. ölçülerinde depo kısmıyla bağlantıyı sağlayan sivri kemerli açıklığı mevcuttur. Bu bölüm dışarıdan örülmüş ve sıvanarak kapatılmıştır.

Süsleme: Süsleme açısından bakıldığında oldukça sade bir yapı olan çeşmenin cephesinde kemer ayakları hizasında başlayan profilli silmeler çeşmenin dikdörtgen kütlelerini çevreler. Bu silmeler dışarıdan içeriye doğru kademelenerek eseri kuşatmaktadır.

Malzeme ve Teknik: Cephede kesme taş kullanımına karşın depo bölümünde moloz taş kullanımı görülmektedir. Çeşmenin güneybatı cephesi kesme taş ile inşa edilmiştir. Ayrıca çeşmenin bu cephesinde beton harçlı sıva kullanılarak duvardaki çatlak vs. kapatılmıştır.

⁹² Önge, 1997: 15.

⁹³ Önge, 1997: 15.

⁹⁴ Arseven, C. E. (1993), Sanat Ansiklopedisi, Cilt 4, İstanbul, s. 1941.

2. 4- Eski Yeni Camii Çeşmesi

Yeri: Üçdibek Mahallesi Turan Caddesi üzerinde, Eski Yeni Camii'nin kuzeydoğusunda bir evin alt katında yer alır (Fot. 15).

Tarihçe: Kitabesi bulunmayan yapının banisi, mimarı ve yapım tarihi hakkında bilgi mevcut değildir. Fakat 1928 yılında Rıza Erdem tarafından hazırlanmış “Burdur”⁹⁵ adlı çalışmada çeşmenin bir kitabesinin olduğundan bahsetmiştir. Erdem'e göre kitabe;

*Sahib'ül hayrat Kınalızade Burhan Bey*⁹⁶

Bin şerif şehri zilhicce (gerisi okunamamıştır ⁹⁷) şeklindedir.

Yazar burada tarih vermeyip sadece çeşmenin kim tarafından yaptırılmış olabileceğine değinmiştir⁹⁸. Bunun yanında Burdur Belediyesinin tarafından 2007 yılında yayımlanan “Burdur'da Yaşam” adlı dergi de yapı 1760 tarihli olarak verilmiştir ama bunun dayanağı hakkında bilgi yoktur⁹⁹. Yapının mimari üslup özellikleri ve bölgedeki diğer örneklerle benzerlikleri göz önünde bulundurulduğunda, yapının 19.yüzyıl'da inşa edilmiş olabileceğini söylemek mümkün olabilir. 27.03.2010 tarihinde Burdur'da yapılan ön çalışmada çeşme, üzerindeki sivil mimari yapı ile tespit edilmişti (Fot. 16). Ancak zaman içerisinde üzerindeki yapının bir yangından sonra yıkıldığı arazi çalışması sırasında öğrenilmiştir (Çizim 5). Bugün atıl durumdaki yapı bakımsız, suyu kesilmiş ve bir bölümü yıkılmış haldedir.

Mimari: Çeşmenin kullanım alanını oluşturan kuzeybatıdaki cephesinin yol seviyesinden bir hayli aşağıda kalmış olması çeşmeyi tanımlamayı zorlaştırmaktadır. Ancak çeşmenin görünen kısımlarından yola çıkarak dikdörtgen plânlı ve depolu bir çeşme¹⁰⁰ olduğu anlaşılmaktadır (Plân 4). Güneybatı – kuzeydoğu doğrultuda uzanan eğimli bir sokakta 5.50 x 3.98 m. ölçülerinde dikdörtgen plânlı bir yapıdır. Çeşmenin 4.30 x 2.39 m ölçülerinde depo bölümünün üzeri beşik tonozla çeşmenin üzeri ise düz dam şeklinde örtülmüştür. Depo bölümünün güney duvarında 0.63 m genişliğinde, depo bölümüne geçiş için kullanılan ve sonradan kapatıldığı anlaşılan açıklık yer almaktadır (Fot. 17). Depo bölümünün doğu duvarında, tonoz başlangıç seviyesinden kilit taşına

⁹⁵ Erdem, 1928.

⁹⁶ Erdem, 1928: 44.

⁹⁷ Erdem, 1928: 44.

⁹⁸ Erdem, 1928: 44.

⁹⁹ Burdur Belediyesi (2007), Burdur'da Yaşam, Burdur, s. 14.

¹⁰⁰ Önge, 1997: 15.

doğru, tonozun bir kısmı yıkılmıştır (Fot. 18). Yıkılan bu kısımdan içeriye moloz atılması sonucu çeşmenin su deposu molozla dolmuştur. Kot seviyesinin üstünde kalan kısımlara dayanarak cephesinde sivri kemerli nişinin bulunduğundan söz edilebilir. Niş duvarında kilit taşının altında 0.52 x 0.49 m. ölçülerinde depo bölümüne geçişi sağlayan dikdörtgen açıklık yer alır.

Süsleme: Yapıda herhangi bir süsleme unsuruna rastlanmamıştır.

Malzeme ve Teknik: Çeşmenin sadece sokağa bakan cephesinde kesme taş kullanılırken diğer bölümlerinde moloz taş malzeme kullanılmıştır. Depo bölümünün içi moloz ile doldurulmuş olmasına rağmen, buranın tonoz başlangıç seviyesine kadar tuğla kırığı ve kireç harcı ile sıvanmış olduğu görülebilmektedir.

2. 5- Garipler Çeşmesi

Yeri: Burdur'un Değirmenler Mahallesi Mehmet Erkazancı Sokak ile Mimar Sokağın kesiştiği köşede yer alır. (Fot. 19).

Tarihçe: Kitabesi, banisi ve mimari hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Günümüzde suyu kesilmiş ve harap durumda olan çeşmenin, yalağının üst bölümüne yerleştirilen musluğa şebeke suyu bağlanmıştır.

Mimari: Kuzeydoğu – güneybatı doğrultusunda Mehmet Erkazancı Sokak üzerinde, 1.43 m. genişliğinde 1.40 m. yüksekliğindedir (Plân 5).

Küçük ölçekli çeşmenin cephesinin üzerinde 0.28x0.14x0.15 m. ölçülerinde kaş kemerli niş şeklinde taslık¹⁰¹ vardır. Nişin taban seviyesinde, 0.03 m. dışa taşırılmış, 0.50 m. uzunluktaki mermer blok konsol şeklinde yerleştirilmiştir. Kaş kemerli nişin tam altında 0.27 x 0.44 m. ölçülerinde ayna taşı mevcuttur. Ayna taşının daha altında güneybatı köşeye doğru taştan oluk biçimli lüle göze çarpar. En altta ise simetri gözetilmeden yerleştirilmiş yalağı vardır.

Süsleme: Süsleme olarak kaş kemerli nişin haricinde bir de ayna taşında bulunan soyut bitkisel bezeme dikkat çeker. Zaman içerisinde ayna taşının üzerine yapılan müdahaleler buradaki süslemenin ne olduğu konusunda açıklama yapmayı zorlaştırmaktadır. Ancak; anlaşıldığı kadarıyla, soyut çiçek, dal ve yaprakları ile dalların üzerinde bereketi simgeleyen nar veya haşhaş meyvesini andıran motif seçilebilmektedir (Fot. 20).

Malzeme ve Teknik: Çeşmenin sağlam bölümlerinden anlaşıldığı kadarıyla malzeme olarak kesme taş kullanılmıştır. Ancak bugünkü durumuna bakıldığında bu taşlardan bir kısmı dökülmüş ve yerlerine tuğla, beton harcıyla yama yapılmaya çalışılmıştır.

¹⁰¹ Arseven, 1993: 1941.

2. 6- Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi

Yeri: Kuzeybatı – güneydoğu doğrultuda uzanan Serdar Sokakta 11 kapı numaralı evin bitişiğinde yer alır (Fot. 21).

Tarihçe: Bölgede cephesi sivri kemer nişli çeşmelerden kitabesi okunan tek çeşmedir. Ölçüleri 0.36 x 0.30 m. olan kitabesi şöyledir: (Fot. 22):

سنه ١٢٤٥

ماشاءالله تعالى

حاجی حسین آغا چشمسندن نوش ایدن بولسون صفا

صحب الخير شفاعت قل محمد مصطفى

Kitabenin Transkripsiyonu:

Sene 1245

Maaşallah ü Teala

Hacı Hüseyin Ağa¹⁰² çeşmesinden nuş eden bulsun sâfa

Sahib-ül Hayr şefa'at kıl Muhammed Mustafa

Sülüs hatla yazılan kitabesine göre çeşme H. 1245 / M. 1829-30 yılında Hacı Hüseyin Ağa tarafından yaptırılmıştır. 2008 yılında Burdur Belediyesi tarafından restore ettirilen çeşme, günümüzde kullanılmamaktadır.

Mimari: Dikdörtgen plânlı, depolu bir çeşmedir¹⁰³(Plân 6). Cephesi güneybatıya bakan çeşmenin üzerinde bir sivil yapı mevcuttur (Bkz: Fot.21). Çeşmenin bir bölümü üzerinde yer alan evden dolayı eserin ölçüleri hakkında yorum yapılamamaktadır. Ancak cephesinin genişliği 4.16 m yüksekliği 3.20 m. dir. Çeşmenin dikdörtgen kütleyle sahip cephesinde bulunan sivri kemerli niş yapının asıl kullanım alanını oluşturmaktadır (Çizim 6). Sivri kemerli cephenin kilit taşının hemen üzerinde üç satırlık mermer kitabesi bulunur. Niş duvarının önüne yerleştirilmiş olan yalak, yek pare taştan oyularak oluşturulmuştur. Yapının kuzeybatısında bulunan ve depoya girişi sağlayan açıklığın

¹⁰² Hacı Hüseyin Ağa hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

¹⁰³ Önge, 1997: 15.

önüne ev sahibi tarafından konulan malzemelerden ötürü bu kısım kapanmıştır (Fot. 23). Dolayısıyla çeşmenin bu kısımlarının ölçüleri alınamamıştır.

Süsleme: Süsleme açısından oldukça sade olan çeşmenin cephesine açılan geniş sivri kemerli niş cepheye hareketlilik kazandırmıştır. Ayrıca kuzey tarafındaki kemer köşeliğinde iç içe yerleştirilmiş dairelerden oluşan bir de rozet bulunmaktadır (Fot. 24). Kitabenin ikinci ve üçüncü satırında, sülüs yazısında kullanılan kelebek motifinin dışında, “el hayr” kelimesinin üstünde yaprak motifi yer almaktadır. Ayrıca kitabedeki harflerin altına yerleştirilmiş stilize dal ve yaprak motifleri de bulunmaktadır.

Malzeme ve Teknik: Güneybatı cephesinde kesme taş malzeme kullanılan çeşmenin diğer cephelerinde moloz taş kullanılmış ve sadece kitabesinde mermer malzemeye yer verilmiştir.

2. 7- Hacı Mehmet Çeşmesi

Yeri: Kışla Mahallesi İzgi Caddesi Demir Sokak No:26'da yer alır (Fot. 25).

Tarihçe: Yapının kitabesi çok yıpranmış olmasından dolayı okunamamıştır (Fot. 26). Çeşme Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 07.08.2003 tarih ve 5972 sayılı kararıyla tescil edilmiştir¹⁰⁴. Günümüzde suyu kesilmiş ve kullanılmayan çeşme iyi durumdadır.

Mimari: Kuzeydoğu – güneybatı doğrultusunda eğimli arazi üzerinde, 6.15 x 4.87 m. ölçülerinde dikdörtgen plânlı depolu¹⁰⁵ bir çeşmedir (Plân 7). Dikey boyutta dikdörtgen kütleye sahip olan cephenin güneybatı köşesinin bir kısmı, buraya sonradan yapılan ev ile kapatılmıştır (Fot. 27). Çeşmenin cephesini oluşturan sivri kemerin genişliği 3.35 m., yüksekliği 3.95 m., derinliği 0.50 m. dir (Çizim 7). Niş duvarının yüzeyinde kilit taşına yakın mesafede bir kartuş içerisinde çeşmenin kitabesi yer alır. Ancak kitabedeki yazılar çok fazla deforme olduğu için okunamamıştır. Yine niş duvarının güneybatı köşesine yakın kısmında dolu savağı mevcuttur. Yapının yalak kısmının içerisine doldurulmuş malzemeler sebebiyle lüle kısmının nerede olduğu görülememektedir (Fot. 28). Ayrıca çeşmenin güneydoğu köşesi ile yalak kısmının bir bölümü toprak altındadır. Günümüzde özel mülkiyet alanı içerisinde olan çeşmenin üst örtüsü düz dam şeklindedir.

Süsleme: Çeşmenin kemer ayaklarının bulunduğu köşelerden başlayarak üst bölümünde tamamlanan profilli silmeler, yapıyı ters “u” biçiminde çevreler.

Malzeme ve Teknik: Güneybatıda yer alan çeşmenin cephesinde kesme taş malzeme kullanılırken diğer cephelerinde moloz taş malzeme kullanılmıştır.

¹⁰⁴ Burdur Valiliği, 2007: 173.

¹⁰⁵ Önge, 1997: 15.

2. 8- Hecin Dede Camii Çeşmesi

Yeri: Akın Mahallesi Dokumacılar Caddesi üzerinde Hecin Dede Camiinin altında yer alır (Fot. 29).

Tarihçe: Yapının kitabesi çok yıpranmış olmasından dolayı okunamamıştır (Fot. 30). Çeşme, Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 09.11.2007 tarih ve 1972 sayılı kararı ile tescil edilmiştir¹⁰⁶. Günümüzde suyu kesilmiş ve kullanılmayan çeşme iyi durumdadır.

Mimari: Cephesi caddeye bakan çeşmenin deposunun güney kısmı üzerine inşa edilmiş caminin varlığı, tanımlamayı güçleştirmektedir. Çeşmenin cephesinin ortasındaki dikdörtgen açıklık ile lülenin bulunduğu alana yakın yere açılan dolu savağının bulunması çeşmenin depolu bir çeşme olduğunu kanıtlar niteliktedir. Ancak depo bölümüne girilemediği için bu kısım hakkında herhangi bir bilgi edinilememiştir. Çeşmenin cephesinin genişliği 5.59 m. yüksekliği ise 3.59 m. ölçülerindedir (Plân 8). Bu geniş cepheye açılan 3.12 m. genişlikte ve 0.50 m. derinlikteki sivri kemerli niş çeşmenin kullanım alanını oluşturmaktadır (Çizim 8). Kemer üç yönden dışbükey silmelerle kuşatılmış ve kemerin köşelik kısımlarında ay ve yıldızdan oluşan rozetlere yer verilmiştir (Fot. 31). Bunun yanında niş duvarında, kemer kilit taşının altında üç satır mermer kitabesi yer almaktadır. Kitabenin de altında, depo bölümüne geçişi sağlayan 0.60 x 0.44 m. ölçülerinde dikdörtgen kaş kemerli açıklık mevcuttur (Fot. 32). Daha alt seviyede, niş duvarının kuzeydoğu köşesine yakın kısmında, taştan oluk biçiminde yapılmış dolu savağına rastlanır. Dolu savağının batısında, niş duvarının zemine yakın seviyesinde, çeşmenin lüle bölümüne yer verilmiştir. En altta ise çeşmenin yalak kısmı bulunur; ancak bu kısım sonradan beton harcı ile düzenlenmiştir.

Süsleme: Çeşmenin cephesini üç yönden kuşatan silmeler ile cephesine açılan sivri kemerli niş yapıya hareketlilik kazandırmıştır. Kemer köşeliklerinde birbirlerine simetrik olarak düzenlenmiş, kabartma ay ve yıldız motifleri dikkat çeker. Depo bölümüne geçişi sağlayan dikdörtgen açıklığın etrafını çevreleyen silmeler ile açıklığın kemer düzeni yapının estetik unsurları arasındadır. Ayrıca dolu savağının hemen yanında, ancak yarısının belirgin olduğu silmeli dikdörtgen çerçeve ve bu dikdörtgenin içindeki sivri kemerli düzenleme de dikkat çekmektedir.

¹⁰⁶ Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 15.00/115 no.lu dosya.

Malzeme ve Teknik: Dikey boyutta dikdörtgen kütleyle sahip çeşmenin cephesinde kesme taş malzeme kullanılmıştır.

2. 9- Hocanın Çeşmesi

Yeri: Kışla Mahallesi Şimşek 1 Sokakta 10 numaralı evin bitişiğinde yer alır (Fot. 33).

Tarihçe: Kitabesi bulunmayan çeşmenin banisi, mimarı ve tarihi hakkında bilgi mevcut değildir. Çeşme, Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 07.08.2003 tarih ve 5971 sayılı kararıyla tescil edilmiştir¹⁰⁷. Günümüzde suyu kesilmiş olan eser atıl durumdadır.

Mimari: Kuzeydoğu – güneybatı doğrultusunda eğimli bir arazi üzerine yapılan 7.90 x 4.60 m. ölçülerinde dikdörtgen plânlı ve depolu¹⁰⁸ bir çeşmedir (Plân 9). Cephesi 3.29 x 2.54 x 0.57 m. ölçülerinde sivri kemerli niş şeklindedir (Fot. 34, Çizim 9). Niş duvarının ortasında depo bölümüne geçişi sağlayan küçük dikdörtgen açıklık bulunur. Bu açıklığın aslında kaş kemerli bir açıklık olduğu ancak; gelişigüzel yapılmış onarım veya kurtarma müdahaleleriyle kemerin kıvrımlarının neredeyse kaybolduğu gözlemlenmiştir (Fot. 35). Niş duvarının kuzeybatı köşesine yakın bölümde ise dolu savağına yer verilmiştir. Dolu savağı taş malzeme ile adeta bir çörten gibi yapılmıştır (Fot. 36). Yalağın 0.20 m. üstünde iz şeklinde belirginleşen lüle zamanla tıkanmıştır. Lülenin hemen altında olması gereken yalak, çeşmenin niş derinliğinin dışında kalmıştır. Yalağının orijinalinde de böyle olup olmadığı hakkında yeterince bilgi yoktur. Birbirine bitişik iki yalağı bulunan çeşmenin birinci yalağından artan sularıyla dolan ikinci yalağı daha küçük ve daha hacimsizdir. Çeşmenin 6.25 x 3.60 m. ölçülerindeki depo bölümünün üzeri içten beşik tonozla dıştan ise düz dam şeklinde kapatılmıştır. Güneybatı cephe duvarına yakın tarafta, tonozun başladığı seviyede ahşap hatıla yer verilmiştir (Fot. 37). Bu hatıl çeşmenin plânını oluşturan dikdörtgenin uzun kollarını birbirine bağlayarak yapıyı içerden desteklemektedir. Deponun kuzeydoğu duvarının köşesine yakın kısmında, çeşmenin 0.18 x 0.15 m. ölçülerinde su gözü mevcuttur (Fot. 38). Ancak bu kısım, yapının kuzeydoğu duvarının zamanla toprak altında kalmasından dolayı kapanmıştır.

Süsleme: Dikdörtgen kütleyle açılmış derin sivri kemer ile cephe hareketlendirilmeye çalışılmıştır. Süslemesi bulunmayan yapının, kemer ayaklarının hizasından başlayan silmeler yapının cephesini ters “u” biçiminde çevreler.

¹⁰⁷ Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 15.00/19 no.lu dosya; Burdur Valiliği, 2007: 174.

¹⁰⁸ Önge, 1997: 15.

Malzeme ve Teknik: Cephesi kesme taş, deposu ve diğer b6l6mleri moloz taş malzeme ile yapılmıştır.

2. 10- İki Musluklu Çeşme

Yeri: Kışla Mahallesi'nde, İki Musluk mevkiindeki tarla olarak kullanılan arazilerin yol güzergâhında bulunur (Fot. 39).

Tarihçe: Çeşmenin banisi, inşa tarihi ve mimarı hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir. Çeşme, Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 07.08.2003 tarih ve 5970 sayılı kararıyla tescil edilmiştir¹⁰⁹ Günümüzde suyu kesilmiş ve atıl durumdadır.

Mimari: Kuzeybatı – güneydoğu doğrultuda uzanan yapı 7.14 m . x 4.45 m. ölçülerinde dikdörtgen plânlı ve depolu¹¹⁰ bir çeşmedir (Plân 10). Çeşmenin cephesinde 3.09 m. genişliğinde, 0.47 m. derinliğinde sivri kemerli niş yer almaktadır. Sivri kemerli nişin üzengi taşının altına kadar olan bölümü toprak altında kaldığından dolayı bu seviyeden yukarıda çeşmenin cephesi görülmektedir (Fot. 40). Dikey boyutta dikdörtgen cepheye sahip çeşmenin, sivri kemerli cephesinin niş duvarında, kilit taşının altında 0.75 m x 0.50 m. ölçülerinde sivri kemerli depoya giriş açıklığı yer alır. Niş duvarının kuzeybatı köşesinde, depo bölümüne giriş açıklığının alt hizasında çeşmenin dolu savağı bölümü bulunmaktadır. Çeşmenin cephesinin neredeyse yarısının toprak altında kalmasından dolayı lüle ve yalak bölümlerinin nerede bulduklarına dair yorum yapılamamaktadır. Çeşmenin depo bölümü 5.30 m. x 3.15 m. ölçülerinde olup üzeri içten beşik tonozla dıştan düz dam şeklinde kapatılmıştır. Çeşmenin güney duvarında, depo bölümünün zemininden 1.85 m. yükseklikte, 0.20 x 0.15 m. ölçülerinde dikdörtgen su gözü bulunur (Fot. 41). Yapının güney duvarına yakın kısmında, üst örtüsüne açılmış 0.42 x 0.36 m. ölçülerinde kareye yakın açıklık mevcuttur (Fot. 42).

Süsleme: Süsleme açısından oldukça sade olan çeşmenin cephesinde yer alan geniş sivri kemerli niş yapının bu bölümüne hareketlilik kazandırmıştır. Bunun yanında yapının cephesinin köşelerinde, sivri kemerin üzengi taşı hizasından başlayan üst kısımda birleşerek çeşmeyi çevreleyen yarım dışbükey silme ve kaval silme bulunmaktadır.

Malzeme ve Teknik: Depo bölümünün içi tonozun başladığı seviyeye kadar kireç ve tuğla kırığı içeren harçla sıvanarak suyun dışarıya sızması engellenmiştir.

¹⁰⁹ Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 15.00/07 no.lu dosya; Burdur Valiliği, 2007: 175.

¹¹⁰ Önge, 1997: 15.

Cepesinde düzgün kesme taş malzemenin kullanıldığı çeşmenin diğer bölümlerinde moloz taş malzeme kullanılmıştır.

2. 11- İsliler Çeşmesi

Yeri: İnönü Mahallesinde Yeni Hamam Caddesi 29 numaralı evin önünde yer alır (Fot. 43).

Tarihçe: Çeşmenin iki satırlık kitabesi mevcuttur (Fot. 44). Tarih belirtilmeyen ve 0.59 x 0.40 m. ölçülerindeki kitabesi şöyledir:

ایتدی بلبل جواخر بو ما سبیلی اجرا

هیر اچن روحونی رحمت ایللی قلسن احیا

Kitabenin transkripsiyonu:

Etti Bülbül Cevahir¹¹¹ bu ma-i sebili icra

Her içen ruhuni rahmet ile kılsın ihya.

Yapının tarihi ve mimarı hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak talik hatla yazılmış kitabesinde adı geçen “Bülbül Cevahir”in çeşmeyi yaptırmış olabileceği düşünülebilir. Çeşme, Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nun 22.11.2002 tarih ve 5702 sayılı kararı ile tescil edilmiştir. En son 2006 yılında Burdur Belediyesi tarafından restore ettirilen çeşmeye günümüzde şebeke suyu bağlanmış ve halen kullanılmaktadır.

Mimari: Çeşme caddenin meydan olarak nitelendirilebilecek bölümünde, tek yüzlü meydan çeşmesi olarak inşa edilmiştir¹¹². Çeşme 2.72 m. genişliğinde, 0.70 m. derinliğinde dikdörtgen kütleye sahiptir (Plân 11). Çeşmenin üst bölümünde beden duvarından 0.10 m. taşıntılı kesme taştan saçağı vardır. Çeşmenin sokağa bakan cephesinin köşeleri saçak bölümünden zemine kadar profilli silmelerle hareketlendirilmiştir. Çeşmenin ön cephesinin ortasında mermer kitabesi, alt kısmında ayna taşı ve en altta yalak bölümü mevcuttur(Fot. 45). Bunlardan ayna taşı ve yalağı orijinal olmayıp, 2006 yılında Burdur Belediyesi tarafından yapılan restorasyon sırasında yenilenmiştir.

Süsleme: Süsleme açısından oldukça sade olan çeşmenin batı cephesinin kenarlarındaki silmeler cepheyi hareketlendirmiştir. Ayrıca talik hatla yazılmış

¹¹¹ Eserin banisi olarak düşünülen Bülbül Cevahir hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

¹¹² Önge, 1997: 15.

kitabesindeki bazı boşlukları doldurabilmek için, sülüs ve nesih yazılarında süs unsuru olarak kullanılan kelebek motifi birinci satırda üç, ikinci satırda iki kere kullanılmıştır.

Malzeme ve Teknik: Çeşme kesme taş malzeme ile yapılmıştır. Ayrıca çeşmenin ayna taşı ve kitabesinde mermer malzemenin de kullanıldığı görülmektedir.

2. 12- Mısırlılar Evi Çeşmesi 1

Yeri: Sinan Mahallesi, Cumhuriyet Caddesi ile Oluklaraltı Caddesi'nin kesiştiği köşededir. Mısırlılar Evi'nin alt katında, evin Cumhuriyet Caddesi'ne bakan cephesinde yer alır (Fot. 46).

Tarihçe: Yapım tarihi, banisi ve mimari hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Günümüzde suyu kesik ve kullanılmayan eser Burdur Valiliği'ne aittir.

Mimari: Tek yüzlü duvar çeşmesi tipinde olan çeşmenin genişliği 3.05 m. yüksekliği 2.56 m. niş derinliği 0.46 m. dir (Plân 12). Dikdörtgen bir kütleyle sahip olan çeşmenin caddeye bakan cephesinde geniş sivri kemerli niş yer almaktadır (Fot: 47). Çeşmenin kullanım alanını oluşturan bu nişin genişliği 2.01 m. derinliği 0.37 m. dir (Çizim 10). Sivri kemerin ayakları köşe kısımlara oturtulmuş ve yapının beden duvarından 0.3 m. dışa taşırılıp pahlanarak konsol şeklinde düzenlenmiştir. Bu konsol kısımları niş duvarını yatay olarak ikiye bölmektedir. Niş duvarını dolaşan konsol kısımlarının hemen altında 1.05 m. x 0.33 m. ölçülerinde bordürlerle sınırlandırılmış mermerden dikdörtgen ayna taşı yer alır (Fot. 48). Ayna taşının tam ortasında ise lüle kısmı bulunur. En altta yarısı kot seviyesinin altında kalmış taş malzemeden yapılmış yalağı vardır.

Süsleme: Süsleme olarak çeşmenin köşelerinden başlayan ve üst tarafta birleşerek kemeri çevreleyen profilli silmeler ile geniş sivri kemer yapıya hareketlilik kazandırmıştır. Bunun yanında çeşmenin cephesini yatay olarak ikiye bölen, kemer üzengi taşı hizasındaki yatay silme de dikkat çekmektedir. Ayna taşı, mermer malzemeden yapılmış ve iki sıra kaval silme ile sınırlandırılmıştır. Sınırlandırılan bu bölüm içerisinde yer alan dikdörtgen alan içinde iki farklı süsleme motifine yer verilmiştir. Bu iki farklı süsleme ardışık olarak tekrarlanarak toplamda beş süsleme motifini oluşturmuş ve beş motifin ortasında yer alan motifin içine de lüle deliği açılmıştır. Oyma tekniğiyle yapılmış olan süsleme kompozisyonu, karanfil ve stilize çiçeklerden oluşur (Çizim 11).

Malzeme ve Teknik: Çeşmenin cephesinde kesme taş malzeme kullanılmıştır. Ayrıca çeşmenin ayna taşında mermer malzemenin de kullanıldığı görülmektedir.

2. 13- Mısırlılar Evi Çeşmesi 2

Yeri: Sinan Mahallesi'nde Mısırlılar Evi'nin Cumhuriyet Caddesi'ne bakan cephesinde yer alır (Bkz: Fot. 46).

Tarihçe: Kitabesi, banisi ve mimari hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Günümüzde suyu kesilmiş ve kullanılmayan çeşme, Burdur Valiliği'ne ait olan Mısırlılar Evi'nin alt katındadır.

Mimari: Yapı dikdörtgen plânlı ve depolu¹¹³ bir çeşmedir (Plân 13). Çeşmenin güneybatı cephesi, depo kısmına giriş bölümü ve kuzeydoğu duvarının haricindeki diğer bölümleri sivil mimari yapısı ile kapandığından dolayı çeşmenin kesin ölçüleri hakkında net bir yorum yapılamamaktadır (Fot. 49). Buna karşın depo bölümünün ölçüleri 3.45 m. x 2.55 m. ve duvar kalınlığı ise 0.67 m. dir. Bu bilgilerden yola çıkarak çeşmenin yaklaşık olarak 5.00 m. x 4.00 m. ölçülerinde dikdörtgen bir plânı olduğunu düşünmek mümkün olabilir. Dikey dikdörtgen kütleyle sahip çeşmenin cephesinde geniş sivri kemerli niş yer almaktadır (Çizim 12). Niş duvarının ortasında, dikey dikdörtgeni oluşturan, dışarıdan içeriye doğru iki sıra silme ile sınırlandırılmış, mermerden ayna taşı bulunmaktadır (Fot. 50). Ayna taşından daha alt seviyede niş duvarının güneydoğu köşesinde dolu savağının çıkışını oluşturan taştan lüle mevcuttur. Burada dolu savağının çıkışı üst seviyeden değil tuğla künklerle çeşmenin güneydoğu alt köşesinden verilmiştir. En altta bulunan yalak çeşmenin niş derinliğiyle aynı ölçülere sahiptir ve bir kısmı kot seviyesinin altında kalmıştır.

Çeşmenin kuzeydoğusunda yer alan, depo bölümüne girişi sağlayan 0.50 m. genişliğindeki açıklık sivri kemerlidir (Fot. 51). Depo bölümü dikdörtgen plânlı ve üzeri beşik tonoz örtülüdür. İçeride, tonozun başladığı seviyede, depo giriş açıklığına 0.49 m. mesafede yan duvarlar arasına atılmış ahşap hatıl mevcuttur (Fot. 52). Depo giriş açıklığının bulunduğu duvara içten, zemin seviyesinden 0.50 m. yükseklikte konsol şeklinde bir basamak yerleştirilmiştir. Bu basamak muhtemelen deponun içinin temizlenmesi sırasında merdiven basamağı gibi kullanılıyor olabilir. Deponun güneydoğu duvarında tonozun başladığı seviyede dolu savağı mevcuttur.

Süsleme: Süsleme açısından oldukça sade olan yapının cephesine açılan geniş sivri kemerli nişi bulunmaktadır. Mermer malzemedен oluşan ayna taşının etrafını

¹¹³ Önge, 1997: 15.

dolaşan iki sıra silme, dışarıdan içeriye doğru, yarım dışbükey silme ve kaval silme şeklindedir.

Malzeme ve Teknik: Dikdörtgen plânlı deponun beşik tonozlu örtüsü düzgün kesme taştan yapılmıştır (Fot. 53). Deponun yüzeyi dolu savağı seviyesine kadar kireç ve tuğla kırığı içeren harç ile sıvanarak suyun dışarıya sızması engellenmiştir. Moloz taş malzemeye ise sadece dolu savağının bulunduğu duvarda rastlanmıştır.

2. 14- Sadenizade Hacı İsmail Ağa Çeşmesi

Yeri: Recep Camii Sokak ile Bekar Sokağın kesiştiği köşede 2 numaralı evin duvarında yer alır. (Fot. 54).

Tarihçe: Çeşme H. 1281 / M. 1864-1865 yılında Sadenizade Hacı İsmail Ağa tarafından yaptırılan çeşmenin talik hatlı ve 0.60 x 0.28 m. ölçülerindeki kitabesi şöyledir:

صاحب الحيرات والحسنات خير تجارندن

الحاج اسماعيل اغا سعدانى زاده ١٢٨١

Kitabenin Transkripsiyonu:

Sahib'ül Hayrat v'el Hasenat hayr tüccarından

El hac İsmail Ağa Sadenizade¹¹⁴ 1281.

Burdur Belediyesi tarafından 2008 yılında restore edilen yapı günümüzde kullanılmamaktadır.

Mimari: Boyuna dikdörtgen kütleyle sahip olan çeşme tek yüzlü duvar çeşmesi olarak düzenlenmiştir. Recep Cami Sokağı'nın köşesine yerleştirilen çeşmenin ölçüleri 1.49 x 0.27 m.dir (Plân 14). Çeşmenin üst bölümünde, beden duvarından 0.10 m. taşıntılı mermerden saçağı vardır. Küçük ölçekli çeşmenin cephesinin ortasında kaval silmelerle oluşturulmuş dikdörtgen çerçeve içinde iki satırlık mermer kitabesi bulunur (Fot.55). Kitabeliğin altında, 0.33 x 0.31 m ölçülerinde mermer ayna taşına yer verilmiş olup çeşmenin lülesi de buraya yerleştirilmiştir (Fot. 56). En altta, çeşmenin beden duvarından taşıntılı biçimde, yek pare taştan oyularak yapılmış 1.49 x 0.52 m. ölçülerinde yalağı yer alır. Çeşmenin cephesinde, köşelerden zemine yakın mesafede başlayan ve çeşmeyi üç yönden çerçeve içine alan kaval silmeye yer verilmiştir (Çizim 13).

Süsleme: Süsleme açısından oldukça sade olan yapının cephesindeki kaval silmeler yapının cephesini hareketlendirmiştir. En fazla süslemenin bulunduğu yarım daire biçimli ayna taşında, ortada küçük daire içinde çarkifeleğe benzer motifin yer

¹¹⁴ Eserin banisi olan Sadenizade Hacı İsmail Ağa'nın Burdur merkezde H. 1278 / M. 1861-62 tarihinde bir cami, H. 1304 / M. 1886-87 tarihinde bir kütüphane yaptırdığı ilgili eserler üzerindeki kitabelerden anlaşılmaktadır.

aldığı görünmektedir (Çizim 14). Süslemenin merkezindeki bu küçük dairenin etrafında, açılmış yelpaze şeklindeki daire formunun içine, istiridye kabuğunu andıran doğrusal dilimlere yer verilmiştir. Süslemenin köşelik kısımlarında ise stilize kenger yaprağı şeklinde bitkisel bezemeler kullanılmıştır. Talik hatla yazılan kitabe, düz ve açık kompozisyonludur.

Malzeme ve Teknik: Çeşme kesme taş malzemedен inşa edilmiştir. Ayna taşında ve kitabesinde mermer malzemenin kullanımı görülmüştür.

2. 15- Şehit Mükerrerem Sokağı Çeşmesi

Yeri: Şehit Mükerrerem Caddesi'nde 13 kapı numaralı evin güneyinde, kuzeybatı – güneydoğu doğrultusunda eğimsiz düz bir arazi üzerinde yer alır (Fot. 57).

Tarihçe: Kitabesi bulunmayan çeşmenin mimarı, banisi ve tarihi hakkında herhangi bir bilgi yoktur.

Mimari: Depolu ve dikdörtgen plânlı eserin ölçüleri 7.40 x 4.09 m.dir (Plân 15). Dikey boyutta dikdörtgen kütleyle sahip çeşmenin cephesinde geniş sivri kemerli niş yer almaktadır (Fot. 58, Çizim 15). Niş duvarının kuzeydoğu köşesinde zemine yakın seviyede taştan oluk biçiminde lülesi mevcuttur. İçerideki dolu savağı belirgin olan çeşmenin cephesinde böyle bir bölüm görünmemektedir. Çeşmenin yalağı bulunmamaktadır. Çeşmenin kuzeybatısındaki arka cephesinde, 0.62 x 0.46 m. ölçülerinde, su deposuna geçişi sağlayan dikdörtgen açıklığı vardır. Bu açıklık, kaş kemer¹¹⁵ şeklinde düzenlenmiştir (Fot. 59). Deposu 3.21 x 2.70 m. ölçülerinde dikdörtgen plânlı ve üzeri içten beşik tonoz, dıştan düz dam şeklinde örtülmüştür. İçeride tonozun başladığı seviyede, deponun ortasında, birbirlerine 0.70 m. mesafede, cephelere paralel olarak atılmış iki ahşap hatıl mevcuttur (Fot. 60). Bu hatıllar deponun duvarlarını terazilemek amacıyla kullanılmıştır. Çeşmenin güneydoğuya bakan cephesinin üst bölümü yıkılmıştır.

Süsleme: Süsleme açısından oldukça sade olan çeşme cephesi sivri kemerle hareketlendirilmiştir. Süsleme olarak, kemerin üzengi taşı seviyesinde köşelerden başlayan profilli silmeler yer alır. Ancak burada çeşmenin üst bölümün yıkılmış olmasından dolayı bu silmeler yarıda kesilmiştir.

Malzeme ve Teknik: Cephesinde kesme taş malzeme kullanılan çeşmenin, depo ve diğer bölümlerinde moloz taş kullanılmıştır. Deposunun yüzeyi dolu savağı seviyesine kadar kireç ve tuğla kırığı içeren harç ile sıvanarak suyun dışarıya sızması engellenmiştir.

¹¹⁵ Köşeleri yuvarlatılmış düz kemerin, kilit taşı hizasında üç girintiyle elde edilmiş iki yuvarlak çıkıntı ile dekoratif bir hale dönüştürülmüş düzenleme kaş kemer yanılığını ortaya çıkarmaktadır.

2. 16- Taşdemir Camii Çeşmesi

Yeri: Yenice Mahallesi'nde, kuzeydoğu –güneybatı doğrultusunda uzanan Taşcami Sokağı ile Yavuz Caddesi'nin kesiştiği köşede, ismini aldığı Taşdemir Camii'nin kuzeydoğu avlu duvarında yer alır (Fot. 61).

Tarihçe: Kitabesi bulunmayan çeşmenin yapım tarihi hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Günümüzde halen kullanımı devam eden çeşme iyi durumdadır.

Mimari: Çeşme, 3.50 m. yüksekliğinde 3.02 m genişliğinde ve 1.05 m. derinliğinde dikdörtgen kütleyle sahip tek yüzlü bir duvar çeşmesi¹¹⁶dir (Plân 16). Avlu duvarına bağlı bir şekilde yapılan çeşmenin arkasında hazne bölümü yer alır. Kuzeye bakan cephede 1.95 m. genişliğinde ve 0.40 m. derinliğinde sivri kemerli niş bulunur (Çizim 16). Kuzey cephede kemer ayakları üzerinden bir köşeden diğerine uzanan yatay profilli silmeler bulunmaktadır. Bu silme niş duvarının ortasında yer alan, 0.22 m. x 0.23 m ölçülerinde ve 0.20 m. derinliğindeki sivri kemerli nişin üzerinden geçmektedir. Nişin altında yer alan üç lüleden sadece batıdaki lüle kısmına musluk takılmıştır. Diğer lülelerin ağızları kapatılmıştır. En alt bölümde tek parça mermerden olan yalağı mevcuttur. 2007 yılında cami ile birlikte restorasyon geçiren çeşmenin üzeri alaturka kiremit kaplı ahşap sundurma ile kapatılmıştır¹¹⁷.

Süsleme: Nişi oluşturan sivri kemerin üzengi taşı hizasında, yapının bedeninden 0.02 m. taşırılarak yatay silme oluşturulmuş ve çeşmenin cephesi adeta ikiye bölünmüştür. Mermer malzemedен yapılan ayna taşı niş genişliğinde ve tek parça olarak yapılmıştır. Ayna taşının yüzeyi oyularak üç ayrı bölüm oluşturulmuş ve bu üç bölümün içerisine “V” harfine benzeyen geometrik unsur yerleştirilmiştir. Bu üç adet “V” harfinin içine ayrı ayrı süsleme motifleri yapılmıştır (Fot. 62). Bunlardan kuzeydoğudakinin içine stilize bitkisel motif, ortadakine 12 yapraklı çiçek ve güneybatıdakine ise sekiz dilimli yelpaze motifi yerleştirilmiştir (Çizim 17). Ayrıca sivri kemeri oluşturan taşların derz aralıklarının belirginleştirilmesi ve kuzey cephe üzerindeki dışa taşıntılı profilli silmeler göze çarpan diğer süsleyici unsurlardır.

¹¹⁶ Önge, 1997: 15.

¹¹⁷ Burdur Valiliği, 2007: 160.

Malzeme ve Teknik: eşme tamamen kesme taş malzeme ile inşa edilirken yalağında mermer malzeme kullanılmıştır. Ayrıca çeşmenin sundurmasında ahşap ve alaturka kiremit malzemenin kullanıldığı da görülmektedir.

2. 17- Zincirlikapı Çeşmesi

Yeri: Yeni Hamam Caddesi Zincirlikapı Sokakta özel mülkiyetin bahçesinde yer alır (Fot. 63).

Tarihçe: Çeşmenin banisi, mimarı ve tarihi hakkında bilgi mevcut değildir. Evin bugünkü sahibi Osman Yılmaz'dan alınan bilgilere göre; kendisi beş yaşındayken babasının burada bulunan iki katlı 18 odalı evi Hacı Ali Bey'den satın aldığını aktarmaktadır. Çeşmenin ise bu evin avlusunda yer aldığını ve buradan ayrı bir su sitemiyle çeşmenin daha güneyinde bulunan bir başka çeşmeye suyun aktarıldığını söylemektedir¹¹⁸. Ayrıca 1980-84 yılları arasında evin istimlak edildiğini ve bu iki katlı evin yıkılıp arazinin bugünkü şeklini aldığını aktarmaktadır.

Bu bilgilerden yola çıkarak çeşmenin 1927 yılından önce yapılmış olduğunu söylemek mümkün olabilir. Günümüzde işlevini yitirmiş olan çeşme İzmir 2 nolu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 14.02.1990 tarih ve 1147 sayılı kararı ile tescil edilmiştir¹¹⁹.

Mimari: Dikdörtgen plânlı ve depolu çeşmeler¹²⁰ sınıfında olan yapının ölçüleri 3.20 x 2.70 m. dir (Plân 17). Günümüzde etrafındaki yapıların çeşmeye bitiştirilmesinden dolayı sadece güney cephesi açıktır. Evin bugünkü sahibi tarafından çeşmenin doğu duvarı yıkılarak kapı açıklığı oluşturulmuştur. Buradaki açıklıktan çeşmenin depo bölümüne geçiş sağlanmaktadır.

Çeşmenin güney cephesinde geniş fakat fazla derin olmayan yuvarlak kemerli niş bulunur (Çizim 18). Nişin genişliği 1.83 m., derinliği 0.15 m. dir. Niş duvarında nişi oluşturan yuvarlak kemerin, üzenği taşının hizasında çeşmeyi yatay olarak ikiye bölen konsol şeklinde çıkıntı mevcuttur. Konsol şeklindeki bu çıkmanın üzerinde, niş duvarının yüzeyinde 0.24 x 0.15 x 0.10 m ölçülerinde kaş kemerli taşlık¹²¹ bölümü ile bunun doğusundaki yüzeyde dolu savağın¹²² yer verilmiştir. Daha alt seviyede niş duvarının ortasında mermerden daire biçiminde ayna taşının ortasında lülesi bulunur. En

¹¹⁸ 18 Nisan 1922 doğumlu evin şimdiki sahibi Osman Yılmaz'dan alınan bilgiye göre bahçe avlusunda bir çeşmenin daha bulunduğunu ve tuğla künklerle suyun buradaki başka bir çeşmeye aktarıldığını söylemektedir.

¹¹⁹ Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 15.00/23 no'lu dosya; Burdur Valiliği, 2007: 171.

¹²⁰ Önge, 1997: 15.

¹²¹ Arseven, 1993: 1941.

¹²² Önge, 1997: 15.

alt kısımda niş duvarına bitiştirilmiş yek pare taştan oyularak yapılmış 1.54 x 0.56 m. ölçülerinde yalağı bulunur.

Depo bölümü 2.40 x 1.54 m. ölçülerinde dikdörtgen plânlı ve üzeri içten beşik tonoz dışarıdan düz damla örtülüdür. Tonozun başladığı duvarların üzerine, kuzey – güney doğrultuda, aralarında 0.91 m.'lik mesafe bulunan 0.04 m. eninde demir profiller yerleştirilmiştir (Fot. 64). Depo bölümünün batı duvarında zeminden 1.95 m yükseklikte, tuğla su künkleri ebadında su gözü bulunmaktadır. Güney duvarında ise dikey boyutta duvara gömülmüş su künkleri hem biriken suyun dolu savağından tahliyesini sağlarken hem de depodaki suyun başka bir çeşmeye aktarımını sağlamaktadır.

Süsleme: Çeşmenin dikey dikdörtgen kütleyle sahip ön cephesinde yer alan yuvarlak kemer ile bu cephenin köşelerinde kullanılan kesme taşlar, köşelerden 0.04 m. taşırılarak cepheye hareketlilik kazandırmıştır (Fot. 65). Süsleme açısından bölgedeki ender örneklerden olan çeşmenin, yuvarlak kemerinin köşeliklerinde rozetler yer alır (Fot. 66, Çizim 19). Bu rozetlerin merkezinde sekiz yapraklı çiçek motifi bulunmaktadır. Bu motif, birbirleri üzerine yerleştirilmiş, biri baklava dilimi diğeri içbükey ve dışbükey kıvrımlarla oluşturulmuş geometrik şekil ile çevrelenmiştir. Kemer kilit taşının üzerinde yarısı deforme olmuş plastik etkili konsol şeklindeki düzenleme, niş duvarından çıkma yapmaktadır. Bunun yanında kemer kilit taşında stilize palmet motifi dikkat çeker. Çeşmenin taslık bölümü, küçük niş açıklığı şeklinde ve kaş kemerli olarak düzenlenmiştir. Dairesel formdaki mermer ayna taşının merkezine yerleştirilmiş, daha küçük çaptaki bir dairenin ortasına lüle deliği açılmıştır. İçteki bu küçük dairenin etrafını bütünüyle saran 18 yapraklı çiçek motifine yer verilmiştir.

Malzeme ve Teknik: Çeşmede kesme taş, moloz taş ve mermer malzeme kullanımı görülmektedir. Çeşmenin sadece güney cephesinde düzgün kesme taş malzeme diğer cephelerinde ise moloz taş malzeme kullanılmış ve ayrıca çeşmenin ayna taşında mermer malzemeye yer verilmiştir.

2. 18- Zülal-i huş Çeşmesi

Yeri: Uzunçarşı Caddesi'nde 32 numaralı dükkânın alt kat duvar örgüsünde yer alır (Fot. 67).

Tarihçe: Üzerinde 0.40 x 0.28 m. ölçülerinde kitabesi bulunan çeşmenin ebceci hesabıyla düşülen tarihi H. 974 / M. 1566-67 dir¹²³(Fot. 68). Günümüzde kitabe okunamadığından kaynaklarda geçen transkripsiyonu şu şekildedir;

Bende-i Şah Selim Han Sani Bahisanı Huş

Çun Tarihi Şut Zülal-i Huş¹²⁴

Sülüs hatla yazılmış kitabeye göre II. Selim'in bendelerinden¹²⁵ Zülâli tarafından yaptırılmıştır¹²⁶.

Burdur Belediyesi tarafından 2005 yılında restore ettirilen yapıya şebeke suyu bağlanarak günümüzde halen kullanılmaktadır.

Mimari: Çeşme, 3.08 m. genişliğinde bir cephe ve bu cepheye açılmış yuvarlak kemerli niş'ten oluşmaktadır. Üzerinde bir yapının bulunmasından dolayı arkasında deposunun bulunup bulunmadığı hakkında herhangi bir yorum yapılamamaktadır. Ancak niş duvarı üzerinde yer alan dolu savağının¹²⁷ varlığı çeşmenin depolu çeşmelerden olabileceği hakkında ipucu vermektedir.

Çeşmenin dikey dikdörtgen cephesinde, çeşmeyi üç yönden kuşatan, dışbükey silmelere yer verilmiş ve sokağa bakan kuzeybatı cephesine yuvarlak kemerli derin bir niş açılmıştır (Plân 18). Nişin genişliği 2.00 m. derinliği 1.01 m. dir (Çizim 20). Niş duvarında, kemer kilit taşının 0.25 m. altında mermer kitabesi yer alır. Kitabenin daha altında, kuzeybatı yöndeki kemer karnına yakın kısımda, taş malzemeden, çörtene andıran dolu savağı yer almaktadır. Niş duvarının ortasında daha alt seviyede bugün şebeke suyunun bağlı olduğu musluğa yer verilmiştir. Kot seviyesinin altında bulunan çeşmenin, yalak bölümü de bu seviyenin altında kalmıştır (Fot. 69).

¹²³ Erdem, 1928: 45; Burdur Valiliği, 1955:107.

¹²⁴ Erdem, 1928: 45; Burdur Valiliği, 1955: 107.

¹²⁵ Bende: Kul, köle. Bkz. Ferit Devellioğlu (1999), Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara, s. 84.

¹²⁶ Burdur İl Yıllığı, 1973: 120; Burdur Valiliği, 1955: 107.

¹²⁷ Önge, 1997: 15.

Süsleme: Süsleme açısından herhangi bir unsura rastlanmayan çeşmenin, cephesinde yuvarlak kemerli niş ve bunu çevreleyen dışbükey silmeler yer almaktadır.

Malzeme ve Teknik: Çeşme kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir. Ayrıca mermer malzemenin kullanımına kitabede rastlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

Bu çalışma kapsamında il merkezinde 18 adet çeşme tespit edilmiş ve incelenmiştir. 2009 – 2012 yıllarında, kent birçok kez ziyaret edilerek incelemeler tamamlanmıştır. Katalog kısmında genel tanımları yapılan çeşmeler, bu bölümde tipoloji, malzeme, yapı elemanları, kitabe ve süsleme unsurları açısından değerlendirilecektir.

3. 1- Tipoloji

Çeşmeler hakkında bugüne kadar yapılmış çalışmalarda, çeşmeler plân özelliklerine, cephe düzenlemesine, buldukları yere ve işlevselliğine göre gruplandırılmaya çalışılmıştır¹²⁸. Bu çalışmalar arasında Sedat Çetintaş çeşmeleri önce şehir içi ve şehir dışı olmak üzere iki ana başlığa ayırmıştır. Şehir içi çeşmelerini de kendi içinde tek veya iki cepheli, meydan ve çukur çeşmeler olarak alt başlıklarda değerlendirilmiştir¹²⁹. Celal Esad Arseven ise çeşmeleri buldukları yere göre mahalle, cami, şadırvan, oda ve abidevi çeşmeler şeklinde ele almıştır¹³⁰. Ayhan Aytöre de, şehir içi ve şehir dışı çeşmeleri olarak iki başlık altında ele almıştır. Daha sonra şehir içi çeşmelerini hususi çeşmeler, umumi çeşmeler, abidevi çeşmeler ve şadırvanlar alt başlıklarında değerlendirmiştir¹³¹. Semavi Eyice, çeşmeleri cephe ve meydan çeşmeleri olmak üzere iki grupta incelemiştir¹³². Ayla Ödekan ise konum ve fiziksel biçimleniş olarak iki ana başlık altında ele almıştır¹³³. Yılmaz Önge'nin çalışmasında çeşmeler, çalışma şekillerine göre ve durumlarına göre çeşmeler şeklinde iki ana başlık altında toplanmıştır. Daha sonra çalışma şekillerine göre çeşmeler; boru ile daimi akarsuya bağlanmış, başka yerden getirilip doldurulan su ile çalışan ve bir depoya veya havuza bağlı, çok musluklu çeşmeler şeklinde kendi içinde, durumlarına göre çeşmeler ise de müstakil olmayan çeşmeler ve müstakil çeşmeler şeklinde kendi içinde alt başlıklara ayrılmışlardır¹³⁴. Mustafa Denктаş'ın hazırlamış olduğu tipoloji ise cephe kompozisyonlarına göre ve buldukları yere göre çeşmeler şeklinde iki ana başlık

¹²⁸ Çetintaş, 1944; Arseven, 1943-1952; Aytöre, 1962; Eyice, 1968; Ödekan, 1992; Önge, 1997.

¹²⁹ Çetintaş, 1944: 133.

¹³⁰ Arseven, 1998: 389-390.

¹³¹ Aytöre, 1962: 45-49.

¹³² Eyice, 1968: 1214/90-95.

¹³³ Ödekan, 1992: 294.

¹³⁴ Önge, 1997: 41.

şeklinde ele alınmıştır¹³⁵. Haşim Karpuz ile Nuri Dülgerler, Konya çeşmelerini, kaynaktan beslenme durumlarına, buldukları yere ve cephe kompozisyonlarına göre sınıflandırmışlardır¹³⁶.

Mustafa Denктаş'ın "Karaman Çeşmeleri" adlı çalışmasındaki çeşme tipolojisi oluşturulurken Ayla Ödekan'ın tipolojisinden yararlanılmıştır¹³⁷. Denктаş'ın bu tipolojisi "Cephe Kompozisyonlarına Göre Çeşmeler" ile "Buldukları Yere Göre Çeşmeler" şeklinde iki ana başlık altında ve bunların alt başlıkları şeklinde oluşturulmuştur. Burdur çeşmelerinin tipolojisi Mustafa Denктаş'ın oluşturduğu çeşme tipolojisine göre oluşturulacaktır. Denктаş'ın bu tipolojik düzeninin Burdur Çeşmeleriyle olan yakınlığı tercihimizi bu yönde yapmamıza neden olmuştur. İlk grupta cephe kompozisyonlarına göre değerlendirilecek olan çeşmeler ikinci grupta buldukları yerler dikkate alınarak incelenecektir.

3.1.1 Cephe Kompozisyonlarına Göre Çeşmeler

Çeşmeler cami, medrese, hamam gibi yapılara göre daha küçük ölçekli ve sade biçimlenmiş yapılardır. Bu yüzden çeşmelerin asıl kullanım alanını oluşturan suyun aktığı bölüm, çeşme cephelerinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Cepheler bazen bir bazen birden fazla yöne, sokağa veya meydana bakacak şekilde düzenlenmişlerdir. Çalışmadaki örnekler arasında birden fazla cephe çeşmeler yer almadığı için çeşmeler sadece ön cepheleri dikkate alınarak bir gruptandırmaya gidilecektir.

Katalog bölümünde ele alınan çeşmelerden dört tanesi hariç diğer çeşmelerin tamamı tek kemerli olarak yapılmışlardır. Bu çeşmelerde, çeşme nişlerinin çevresi sivri ve yuvarlak kemerlerle çevrelenmiştir. Burdur'da incelenen çeşmeler içerisinde sivri kemerli, yuvarlak kemerli ve kemersiz – nişsiz düz cephe çeşme örnekleri tespit edilmiştir.

3.1.1.1 Sivri Kemerli Çeşmeler

Burdur şehir merkezinde incelenen örnekler arasında 11 tane çeşmenin cephesi sivri kemerli olarak düzenlenmiştir. Bunlar; Akın Mahallesi Çeşmesi, Develik Çeşmesi, Eski Yeni Camii Çeşmesi, Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi (1829), Hacı Mehmet Çeşmesi,

¹³⁵ Denктаş, 2000: 188.

¹³⁶ Karpuz – Dülgerler, 2006: 321- 323.

¹³⁷ Denктаş, 2000: 188.

Hecin Dede Camii Çeşmesi, Hocanın Çeşmesi, İki Musluklu Çeşme, Mısırlılar Evi 2 Çeşmesi, Şehit Mükerrerem Sokağı Çeşmesi ve Taşdemir Camii Çeşmeleridir.

Cephesinde sivri kemer formunun uygulandığı birçok örneği başta İstanbul olmak üzere Anadolu'da da görmek mümkündür. Afyon Bolvadin Alaca Çeşme (1278)¹³⁸ Karaman Boyahane Muhyiddin Çeşmesi (1469)¹³⁹, İstanbul Davud Paşa Çeşmesi (1485)¹⁴⁰, Isparta Yılan Kırkan Çeşmesi (1519)¹⁴¹, İstanbul Hasköy Çeşmesi (1524)¹⁴², İstanbul Ekmekçi Sinan Çeşmesi (1543)¹⁴³, İstanbul Hacı Bayram Can Çeşmesi (1548)¹⁴⁴, Karaman Kilci Çeşmesi (1551)¹⁴⁵, İstanbul Rüstem Paşa Çeşmesi (1554)¹⁴⁶, Tokat Acepşir Çeşmesi (1593)¹⁴⁷, İstanbul İbrahim Paşa Çeşmesi (1599)¹⁴⁸, Afyon Hodalı Çeşme (16. yy.), Afyon Arap Mescidi Çeşmesi (16. yy.)¹⁴⁹, Karaman Çarşı Çeşmesi (1605)¹⁵⁰, İstanbul Uzun Piyale Paşa Çeşmesi (1638)¹⁵¹, İstanbul Mihrimah Sultan Çeşmesi (1680)¹⁵², Edirne Amcazade Hüseyin Paşa Çeşmesi (1702)¹⁵³, Afyon Çavuşbaş Çeşmesi (1713)¹⁵⁴, İstanbul Rakım Paşa Çeşmesi (1720)¹⁵⁵, Çanakkale Kilitbahir Damat İbrahim Paşa Çeşmesi (1723)¹⁵⁶, Çeşme Mehmet Kethüda Çeşmesi (1738)¹⁵⁷, Konya Müsevvid Çeşmesi (1755)¹⁵⁸, Tire Kestaneli Camii Çeşmesi (1790)¹⁵⁹, Edirne Tavanlı Çeşme (1794), Edirne Hatip Çeşmesi (1797)¹⁶⁰, İnebolu Derviş Zade Hacı Mustafa Çeşmesi (1803)¹⁶¹, Denizli Çivril Yavuzca Çeşmesi (1820)¹⁶², Denizli Çivril Gümüşsu Güllüce Çeşmesi (1836)¹⁶³, Divriği Hafisli Konağı Çeşmesi (1850)¹⁶⁴, Konya Ali Paşa Çeşmesi (1872)¹⁶⁵, Konya Şeref Şirin Çeşmesi

¹³⁸ Önge, 1997: 52; Gemici, 1993: 13.

¹³⁹ Denктаş, 2000: 15-34.

¹⁴⁰ Tanışık, 1943: 2.

¹⁴¹ Önge, 1997: 58.

¹⁴² Tanışık, 1945: 14.

¹⁴³ Tanışık, 1943: 5.

¹⁴⁴ Tanışık, 1943: 7.

¹⁴⁵ Denктаş, 2000: 26.

¹⁴⁶ Tanışık, 1943: 8.

¹⁴⁷ Kaşıkeman, 2005: 22.

¹⁴⁸ Tanışık, 1945: 14 - 50.

¹⁴⁹ Gemici, 1993: 10; Daş, 1997: 76, 91; Karasu, 2006: 27, 43.

¹⁵⁰ Denктаş, 2000: 15-34.

¹⁵¹ Tanışık, 1945: 25.

¹⁵² Ödekan, 1992: 287.

¹⁵³ Karademir, 2007: 58.

¹⁵⁴ Gemici, 1993: 10; Daş, 1997: 76, 91, 106; Karasu, 2006: 57.

¹⁵⁵ Tanışık, 1945: 50.

¹⁵⁶ Çaylak, 1997: 41.

¹⁵⁷ Geyik, 2007: 30.

¹⁵⁸ Karpuz – Dülgerler, 2006: 323.

¹⁵⁹ Geyik, 2007: 30,41,

¹⁶⁰ Karademir, 2007: 54, 58, 71.

¹⁶¹ Çerkez, 2005: 147.

¹⁶² Cirtil, 2008: 81.

¹⁶³ Cirtil, 2008: 81.

¹⁶⁴ Denктаş, 2010: 92.

(1883)¹⁶⁶, İnebolu Hamidiye Camii Çeşmesi (1884)¹⁶⁷, İnebolu Yukarı Karaca Camii Çeşmesi (1892)¹⁶⁸, Konya Esarızade Sokağı Çeşmesi (1894)¹⁶⁹ ve Divriği Abdullah Paşa Konağı Çeşmesi (1898)¹⁷⁰ sivri kemerli cepheye sahip çeşmelerden bazılarıdır.

3.1.1.2 Yuvarlak Kemerli Çeşmeler

Burdur Çeşmeleri'nin cephe düzeninde yuvarlak kemer formunun kullanıldığı çeşmeler; Mısırlılar Evi Çeşmesi 1, Zincirlikapı Çeşmesi ve Zülal-i huş çeşmeleridir.

Anadolu da erken örneklerini görebileceğimiz çeşmeler şunlardır; Kayseri Sahibiye Medresesi Çeşmesi (1266), Niğde Ulu Camii Çeşmesi (1277), Afyon Çay Taş Medrese Çeşmesi¹⁷¹. Ayrıca Anadolu'da ve İstanbul'da yuvarlak kemer formulu çeşme örneklerine genellikle 18. yy.'dan sonra rastlanmaktadır. Örneğin; İstanbul Koca Mustafa Paşa Çukur Çeşme (1703)¹⁷², İzmir Mühürdar Ahmet Ağa Çeşmesi (1738)¹⁷³, İstanbul Cibali Hacı Mehmet Çeşmesi (1747)¹⁷⁴, Tire Yedi Kardeşler Çeşmesi (1763)¹⁷⁵, Afyon Halime Kadın Çeşmesi (1764)¹⁷⁶, İstanbul Sermimâr Hacı Mustafa Çeşmesi (1765)¹⁷⁷, İstanbul Kaptan Gazi Hasan Paşa Çeşmesi (1782)¹⁷⁸, Afyon Kara Kâtip Çeşmesi (1786)¹⁷⁹, Konya Serdengeçti Ömer Ağa Çeşmesi (1791)¹⁸⁰, İstanbul Hasköy Mihrişah Valide Sultan Çeşmesi (1793)¹⁸¹, Elazığ Karasalkım Köyü Çeşmesi (1799)¹⁸², Ezine Vakıf Çeşmesi (18. yy.), Gelibolu Necati Çeşme (18. yy.)¹⁸³ Afyon Taşpınar Çeşmesi (1800)¹⁸⁴, Afyon Ak Mescid Orta Çeşme (1806)¹⁸⁵, Karaman Ali Dede Tartan Çeşmesi (1809)¹⁸⁶, Afyon Süt Dede Çeşmesi (1810)¹⁸⁷, Divriği Yıllankıran

¹⁶⁵ Sönmez – Akmaydalı, 1987: 136.

¹⁶⁶ Karpuz – Dülgerler, 2006: 323.

¹⁶⁷ Çerkez, 2005: 149.

¹⁶⁸ Çerkez, 2005: 147 – 150.

¹⁶⁹ Sönmez – Akmaydalı, 1987: 136 – 139.

¹⁷⁰ Denктаş, 2010: 92,112.

¹⁷¹ Gemici, 1993: 16; Önge, 1997: 48, 50 – 51.

¹⁷² Tanışık, 1943: 104.

¹⁷³ Geyik, 2007: 32.

¹⁷⁴ Tanışık, 1943: 180.

¹⁷⁵ Geyik, 2007: 32, 34.

¹⁷⁶ Daş, 1997: 77.

¹⁷⁷ Tanışık, 1943: 104, 180, 196.

¹⁷⁸ Tanışık, 1945: 130.

¹⁷⁹ Daş, 1997: 79; Karasu, 2006: 62.

¹⁸⁰ Sönmez – Akmaydalı, 1987: 140.

¹⁸¹ Tanışık, 1945: 130, 153.

¹⁸² Aktaş, 2009: 213.

¹⁸³ Çaylak, 1997: 70, 78.

¹⁸⁴ Daş, 1997: 77, 84.

¹⁸⁵ Daş, 1997: 85; Karasu, 2006: 82;

¹⁸⁶ Denктаş, 2000: 90.

¹⁸⁷ Daş, 1997: 87; Karasu, 2006: 86;

Hacı Hasan Efendi Çeşmesi (1812)¹⁸⁸Karaman Dikbasan I Çeşmesi (1815)¹⁸⁹, Divriği Akpelit Köyü Hacı Murteza Ağa Çeşmesi (1843)¹⁹⁰, İstanbul Pertevniyal Kadın Efendi Çeşmesi (1871)¹⁹¹, Denizli Çivril İğdir Yeni Pınar Çeşmesi (1921)¹⁹², Çamaşırcılar Sokağı Çeşmesi¹⁹³, Konya Nakiboğlu Çeşmesi¹⁹⁴ ile Denizli Çivril Işıklı Uzun Sokak Çeşmesi¹⁹⁵ 18. yy. ve sonrasında inşa edilen çeşmelerdendir.

3.1.1.1.3 Kemersiz – Nişsiz Düz Cepheli Çeşmeler

Bu gruptaki örnekler ise Çeşmedamı Çeşmesi, Garipler Çeşmesi, İsliler Çeşmesi ve Sadenizade Hacı İsmail Ağa Çeşmeleridir.

Kemersiz ve nişsiz düz cepheli çeşme örneklerinin Burdur'da az olmasına karşın İstanbul ve Anadolu'daki örnekler hayli fazladır. Bunlar; Bursa Darüs'saade Katibi Çeşmesi (1743)¹⁹⁶, İstanbul Kapıağası İbrahim Ağa Çeşmesi (1745), İstanbul Hacı Beşir Ağa Çeşmesi (1746)¹⁹⁷, İstanbul Beşiktaş III. Selim Çeşmesi (1790)¹⁹⁸, İstanbul Hibetulah Valide Sultan Çeşmesi (1791)¹⁹⁹, Karaman Fakihzâde Mehmet Cemil Çeşmesi (1794)²⁰⁰, Çeşme Kandıra Çeşmesi (1795)²⁰¹, İstanbul Galata Bilâl Ağa Çeşmesi(1796), İstanbul Fındıklı Mihrişah Valide Sultan Çeşmesi (1797)²⁰², Edirne Hacılar Ezanı Çeşmesi (1798)²⁰³, İzmir Mısırlızâde Hacı Mustafa Efendi (1808)²⁰⁴, Karaman Necip Ağa Çeşmesi (1808)²⁰⁵, İstanbul Seyyid Mustafa Efendi Çeşmesi (1808)²⁰⁶Karaman Hacı Yahya Çeşmesi (1815)²⁰⁷, Bursa Fatma Hanım Çeşmesi (1838)²⁰⁸, İstanbul Talimhane II. Mahmut Çeşmesi (1843)²⁰⁹, Bursa Kavaklı Çeşme (1857)²¹⁰,

¹⁸⁸ Denктаş, 2010: 82.

¹⁸⁹ Denктаş, 2000: 105.

¹⁹⁰ Denктаş, 2010: 86.

¹⁹¹ Ödekan, 1992: 285.

¹⁹² Cirtil, 2008: 84.

¹⁹³ Karademir, 2007: 88.

¹⁹⁴ Karpuz – Dülgerler, 2006: 322.

¹⁹⁵ Cirtil, 2008: 81.

¹⁹⁶ Yalman, 1983: 29.

¹⁹⁷ Tanışık, 1943: 178.

¹⁹⁸ Tanışık, 1945: 148.

¹⁹⁹ Ödekan, 1992: 284.

²⁰⁰ Denктаş, 2000: 64.

²⁰¹ Geyik, 2007: 46.

²⁰² Tanışık, 1945: 157, 159.

²⁰³ Karademir, 2007: 134.

²⁰⁴ Geyik, 2007: 46, 58.

²⁰⁵ Denктаş, 2000: 74.

²⁰⁶ Tanışık, 1943: 228.

²⁰⁷ Denктаş, 2000: 103.

²⁰⁸ Yalman, 1983: 29.

²⁰⁹ Ödekan, 1992: 285.

²¹⁰ Yalman, 1983: 31.

Edirne Hadım Ağa Çeşmesi (1867)²¹¹, Konya Sait Paşa Çeşmesi (1883)²¹², Afyon Burmalı Çeşme (1888)²¹³, İnebolu Cünürye Camii Çeşmesi (1896)²¹⁴, Niksar Hoca Sultan Çeşmesi (1897)²¹⁵, Afyon Ak Mescid Camii Çeşmesi (1904)²¹⁶, Edirne Hacer Hanım Çeşmesi (1912)²¹⁷, Afyon Boyacıoğlu Çeşmesi (1926)²¹⁸, Konya Bulgur Tekke Sokak Çeşmesi²¹⁹ ve Divriği Mühürdarzâde Konağı Çeşmesi II²²⁰ bu gruptaki örnekler arasındadır.

3.1.2 Buldukları Yere Göre Çeşmeler

3.1.2.1 Bağımlı Çeşmeler

Burdur çeşmeleriyle ilgili olarak söylenebilecek bağımlı çeşme tanımı, kentteki çeşme örneklerinin bazılarını içine almaktadır. Bağımlı çeşme olarak düşünüldüğünde akla ilk gelen bir binanın (ev, cami, medrese, hamam vs.) duvarında veya köşesinde yer alan, organik olarak bina ile bağlı, bina yapılırken çeşme unsuru düşünülerek yeri hazırlanan, çeşmeler gelmektedir. Burdur'daki bağımlı çeşmelerin birkaçı için bu durum geçerli değildir. Aksine burada çeşmelerin bazıları önce müstakil olarak kentteki yerlerini almışlar daha sonra nüfusun artmasıyla inşa edilen sivil mimari unsurların; arasında, köşesinde veya alt kat duvar örgüsünde kalmışlardır. Burdur'daki bütün çeşmeler için geçerli olmayan bu durum, çeşmelerin binalar veya duvarlarla birlikte yapıldığını veya müstakil olup olmadıklarını açıklamamıza yetecek bilgiyi vermemektedir. Bundan dolayı Burdur'daki çeşmelerin sınıflandırılması yapılırken; bağımlı çeşmeler başlığını iki alt başlıkla genişleterek, bina duvar örgüsünde yer alan çeşmeler ile herhangi bir duvar örgüsünde yer alan çeşmeler şeklinde iki gruba ayırarak değerlendireceğiz.

3.1.2.1.1 Bina Duvar Örgüsünde Yer Alan Çeşmeler

Bu çeşmelerin ortak özelliği, hepsinin herhangi bir binanın alt kat duvar örgüsünde veya yine alt kat duvar köşesinde yer alıyor olmasıdır. Kentte incelenen diğer

²¹¹ Karademir, 2007: 139.

²¹² Karpuz – Dülgerler, 2006: 323.

²¹³ Daş, 1997: 89; Karasu, 2006: 139.

²¹⁴ Çerkez, 2005: 150.

²¹⁵ Kaşıkeman, 2005:279.

²¹⁶ Karasu, 2006: 103.

²¹⁷ Karademir, 2007: 153.

²¹⁸ Karasu, 2006: 134.

²¹⁹ Sönmez – Akmaydalı, 1987: 138.

²²⁰ Denктаş, 2010: 110.

örneklerle karşılaştırıldığında çeşmeler; ilk yapıldıkları zaman tamamen müstakil bir alana sahiptiler²²¹. Zaman içerisinde kentte meydana gelen depremler sonucunda tahrip olan şehri yeniden ayağa kaldırmak için uygulanan imar faaliyetleri sırasında çeşmeler de duvar örgüsünde kalmıştır. Diğer bir neden ise nüfusun artmasıdır. Bundan dolayı çeşmelerin müstakil alanları daraltılmış; hatta üzerlerine binalar inşa edilmiştir. Günümüzde üzerlerine yapılan binalar için temel oluşturmuş şekilde varlığını sürdüren bu çeşmeler, bazı örneklerde korunmuş oldukları gibi bazı örneklerde ise yok olmuşlardır. Bunlara örnek olarak; Mısırlılar Evi Çeşmesi 1 ve 2 günümüze korunarak gelen örnekler arasındadır. Ancak aynı durum Eski Yeni Camii Çeşmesi için geçerli değildir. Tez konusu içerisinde, 23.07.2010 tarihinde çıkılan arazi araştırmaları sırasında, Eski Yeni Camii Çeşmesi'nin üzerinde harap sivil mimari yapısı tespit edilmişti (Bkz. Fot. 16). Fakat sonraki bir zamanda evde yangın çıktığını ve yapının yıkıldığını katalog bölümünde de dile getirilmiştir.

Burdur çeşmeleri içerisinde az sayıda örneğin yer aldığı bu gruptaki çeşmeler; Develik Çeşmesi, Eski Yeni Camii Çeşmesi, Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi, Hecin Dede Camii Çeşmesi, Mısırlılar Evi Çeşmesi 1 – 2 ve Zülal-i huş Çeşmeleridir.

Anadolu ve İstanbul'daki bağımlı çeşmeler grubunda değerlendirilen çeşmelerin, Burdur Çeşmeleriyle aynı özellikte, yani önceleri müstakil sonradan üzerlerine inşa edilen binalar şeklinde olup olmadığını bilememekteyiz. Ancak; yapılan çalışmalarda bağımlı çeşmeler grubunda değerlendirilen bu eserler, Burdur çeşmelerinin karşılaştırılması açısından örnek teşkil etmektedirler. Isparta Yılan Kırkan Çeşmesi (1519)²²², Konya Yavuz Selim Çeşmesi (1519)²²³, İstanbul Kasımpaşa III. Murat Çeşmesi(1585)²²⁴, Afyon Baş Çeşme (16. yy.)²²⁵, İstanbul Galata Matbah Emimi Hasan Ağa Çeşmesi (1649)²²⁶, İstanbul Süleymaniye Kara Mustafa Paşa Çeşmesi (1677)²²⁷, İzmir İki Çeşme (1768)²²⁸, Tire Yedi Kardeşler Çeşmesi (1763)²²⁹, İstanbul Sultanahmet Nakşi Kadın Çeşmesi (1788)²³⁰, İnebolu Dervişzade Hacı Mustafa Çeşmesi

²²¹ Burdur'da incelenen örnekler arasında tamamen bağımsız ve kendine ait alanları olan çeşmeler bağımsız çeşmeler başlığı altında değerlendirilecektir.

²²² Önge, 1997: 58.

²²³ Karpuz – Dülgerler, 2006: 322.

²²⁴ Tanışık, 1945: 9.

²²⁵ Karasu, 2006: 21.

²²⁶ Tanışık, 1945: 28.

²²⁷ Tanışık, 1943: 91.

²²⁸ Geyik, 2007: 34.

²²⁹ Geyik, 2007: 47.

²³⁰ Tanışık, 1943: 213.

(1803)²³¹, Afyon Ak Mescid Orta Çeşme (1806)²³², Karaman Necip Ağa Çeşmesi (1808)²³³, Divriği Yılkıran Hacı Hasan Efendi Çeşmesi (1812)²³⁴, Karaman Hacı Yahya Çeşmesi (1815)²³⁵, Divriği Hafıslı Konağı Çeşmesi (1850)²³⁶, Afyon Hacı Nasuh Çeşmesi (1902)²³⁷, Afyon Ali Ağa Çeşmesi (1906)²³⁸, Edirne Kadı Bedreddin Camii Çeşmesi²³⁹, Tokat Eski Dabakhane Mahalesi Çeşmesi²⁴⁰ ve Denizli Çivril Işıklı Uzun Sokak Çeşmesi²⁴¹ bağımlı çeşmelerdendir.

3.1.2.1.2 Herhangi Bir Duvar Örgüsünde Yer Alan Çeşmeler

Bağımlı çeşmeler grubunda değerlendirdiğimiz bu çeşmeler ise genellikle bir duvar örgüsünde yer almaktadır. Bu duvar örgüleri genellikle bina vasfı göstermeyen avlu duvarı şeklindeki çevre duvarlarında yer alan çeşmelerdir. Garipler Çeşmesi ve Taşdemir Cami Çeşmesi bu gruptaki örneklerdir. Bu tip çeşmelere örnek olarak; İstanbul Sulukule Vezir Mehmet Paşa Çeşmesi (1588)²⁴², Edirne Hacı Müslim Çeşmesi (1647)²⁴³, İstanbul Mihrimah Sultan Çeşmesi (1680)²⁴⁴, İstanbul Haydarpaşa Ahmet Ağa Çeşmesi (1741)²⁴⁵, Afyon Halime Kadın Çeşmesi (1764)²⁴⁶, Çanakkale Bayramiç Ankara Caddesi Çeşmesi (1785)²⁴⁷, Tire Kestaneli Camii Çeşmesi (1790)²⁴⁸, İnebolu Dervişzâde Hacı Mustafa Çeşmesi (1803)²⁴⁹, Tokat Niksar Çavuş Sokak Çeşmesi (1814)²⁵⁰, Bursa Fatma Hanım Çeşmesi (1838)²⁵¹, Afyon Sinan Halife Çeşmesi (1859)²⁵², Edirne Hadım Ağa Çeşmesi (1867)²⁵³ gösterilebilir.

²³¹ Çerkez, 2005: 167.

²³² Daş, 1997: 85; Karasu, 2006: 99.

²³³ Denктаş, 2000: 74.

²³⁴ Denктаş, 2010: 82.

²³⁵ Denктаş, 2000: 103.

²³⁶ Denктаş, 2010: 92.

²³⁷ Daş, 1997: 93; Karasu, 2006: 99.

²³⁸ Daş, 1997: 95; Karasu, 2006: 37.

²³⁹ Karademir, 2007: 159.

²⁴⁰ Kaşıkeman, 2005: 57.

²⁴¹ Cirtil, 2008: 80.

²⁴² Tanışık, 1943: 38.

²⁴³ Karademir, 2007: 51.

²⁴⁴ Ödekan, 1992: 287.

²⁴⁵ Tanışık, 1945: 346.

²⁴⁶ Daş, 1997: 77.

²⁴⁷ Çaylak, 1997: 81.

²⁴⁸ Geyik, 2007: 41.

²⁴⁹ Çerkez, 2005: 167.

²⁵⁰ Kaşıkeman, 2005:265.

²⁵¹ Yalman, 1983: 28.

²⁵² Daş, 1997: 88; Karasu, 2006: 33.

²⁵³ Karademir, 2007: 139.

3.1.2.2 Bağımsız Çeşmeler

Bağımsız çeşmeler olarak nitelendirilen bu çeşmeleri tanımlarken herhangi bir yapı ile organik bağlantısı bulunmayan müstakil alana sahip çeşmeler kastedilmiştir. Ancak zaman içerisinde nüfusun artması ve çarpık kentleşme sonucu bu çeşmeler binalar arasında veya köşelerinde kalmışlardır. Bu grupta değerlendireceğimiz Burdur Çeşmeleri için de bu durum söz konusudur. Gerek yapı malzemesi gerek inşa tekniği bakımından etrafındaki yapılardan ayrılan çeşmeler, yapıldıkları dönem içerisinde müstakil ve bağımsız olarak inşa edildiğinden, çeşmeleri bağımsız çeşmeler grubunda değerlendireceğiz. Akın Mahallesi Çeşmesi, Çeşmedamı Çeşmesi, Hacı Mehmet Çeşmesi, Hocanın Çeşmesi, İki Musluklu Çeşme, İsliler Çeşmesi, Sadenizade Hacı İsmail Ağa Çeşmesi, Şehit Mükerrerem Sokağı Çeşmesi, Zincirlikapı Çeşmesi bağımsız çeşmelerdendir. Bu çeşmeler içerisinde sadece İki Musluklu Çeşme tamamen bağımsız olarak günümüze kadar gelebilmiştir. Diğer çeşmeler ise ya binalar arasında kalmış ya da bir veya birkaç cephesinden çeşmelere bitiştirilerek inşa edilmiş binalarla komşu olmuşlardır.

Bağımsız çeşmelerin İstanbul ve Anadolu'daki bazı örnekleri; İstanbul Kağıthane Mirahur Ağa Çeşmesi (1589)²⁵⁴, Afyon Hodalı Çeşme (16. yy.)²⁵⁵, Karaman Çarşı Çeşmesi (1605)²⁵⁶, Karaman İsmail Ağa Çeşmesi (1708)²⁵⁷, Konya Müftü Çeşmesi (1742)²⁵⁸, Karaman Balıoğlu Çeşmesi (1791)²⁵⁹, Çeşme Hacı Saliha Çeşmesi (1800)²⁶⁰, Denizli Çivril Yavuzca Çeşmesi (1820)²⁶¹, İstanbul Haydarpaşa Köftüncü Mehmet Ağa Çeşmesi (1847)²⁶², Afyon Büyük Olucak Çeşmesi (1890)²⁶³, Divriği Çağlı Camii Çeşmesi²⁶⁴, Edirne Damat Sokağı Çeşmesi²⁶⁵ ve İnebolu Çinili Camii Çeşmesi²⁶⁶ dir.

²⁵⁴ Tanışık, 1943: 43.

²⁵⁵ Daş, 1997: 106; Karasu, 2006: 27.

²⁵⁶ Denктаş, 2000: 34..

²⁵⁷ Denктаş, 2000: 43.

²⁵⁸ Sönmez – Akmaydalı, 1987: 137; Karpuz – Dülgerler, 2006: 322.

²⁵⁹ Denктаş, 2000: 60.

²⁶⁰ Geyik, 2007: 55.

²⁶¹ Ciritil, 2008: 81.

²⁶² Tanışık, 1945: 442.

²⁶³ Karasu, 2006: 91.

²⁶⁴ Denктаş, 2010: 123.

²⁶⁵ Karademir, 2007: 199.

²⁶⁶ Çerkez, 2005: 152.

3.1.2.3 Su Depolu Çeşmeler

Burdur'da incelenen 18 adet çeşmeden 13 tanesi depoludur. Bu çeşmeler; Akın Mahallesi Çeşmesi, Çeşmedamı Çeşmesi, Develik Çeşmesi, Eski Yeni Camii Çeşmesi, Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi, Hacı Mehmet Çeşmesi, Hecin Dede Camii Çeşmesi, Hocanın Çeşmesi, İki Musluklu Çeşme, Mısırlılar Evi Çeşmesi 2, Şehit Mükerrerem Sokak Çeşmesi, Zincirlikapı Çeşmesi ve Zülal-i huş Çeşmeleridir.

Depolu çeşmelerin Anadolu ve İstanbul'daki örnekleri; Isparta Yılan Kırkan Çeşmesi (1519)²⁶⁷, İstanbul Edirnekapı Yakup Kethüda Çeşmesi (1585)²⁶⁸, Çeşme Şekerci Çeşmesi (1703)²⁶⁹, Çanakkale Kilitbahir Damat İbrahim Paşa Çeşmesi (1723), Çanakkale Ayvacık Babakale Kale Meydan Çeşmesi (1727)²⁷⁰, İstanbul Beyoğlu Cebecibaşı Abdullah Ağa Çeşmesi (1731) İstanbul Galata Hacı Mehmet Ağa Çeşmesi (1732)²⁷¹, İstanbul Küçüksaray Emine Sultan Çeşmesi(1736)²⁷², Çeşme Mehmet Kethüda Çeşmesi(1738)²⁷³, Çeşme Hacı Saliha Çeşmesi (1800)²⁷⁴, Afyon Ak Mescid Orta Çeşme (1806)²⁷⁵, Karaman Ali Dede Tartan Çeşmesi (1809)²⁷⁶, İstanbul Talimhane II. Mahmut Çeşmesi (1843)²⁷⁷, Divriği Abdullah Paşa Konağı Çeşmesi (1898)²⁷⁸, Afyon Ali Ağa Çeşmesi (1906)²⁷⁹, Edirne Hacer Hanım Çeşmesi (1912)²⁸⁰, Denizli Çivril Işıklı Uzun Sokak Çeşmesi²⁸¹ ve İnebolu Çinili Camii Çeşmesi²⁸² depolu çeşmelere örnektir.

²⁶⁷ Önge,1997: 58.

²⁶⁸ Tanışık, 1943: 32.

²⁶⁹ Geyik, 2007: 28.

²⁷⁰ Çaylak, 1997: 41.

²⁷¹ Tanışık, 1945: 61, 81.

²⁷² Tanışık, 1943: 151.

²⁷³ Geyik, 2007: 30.

²⁷⁴ Geyik, 2007: 55.

²⁷⁵ Daş, 1997: 85; Karasu, 2006: 82.

²⁷⁶ Denктаş, 2000: 90.

²⁷⁷ Ödekan, 1992: 285.

²⁷⁸ Denктаş, 2010: 112.

²⁷⁹ Daş, 1997: 95; Karasu, 2006: 37.

²⁸⁰ Karademir, 2007: 153.

²⁸¹ Cirtil, 2008: 80.

²⁸² Çerkez, 2005: 167.

3.2 Malzeme

Burdur çeşmelerinde kesme taş, moloz taş ve mermer malzemenin kullanıldığı görülmüştür. Bunun yanı sıra Garipler Çeşmesi'nde kullanılan üç sıra tuğla malzeme göze çarpar²⁸³. Ayrıca Zincirlikapı Çeşmesi'nin ön cephesinden dökülen kesme taşlarının arkasında da tuğla künklerin kullanıldığını görmekteyiz.

Kent merkezindeki 18 çeşmenin tamamının cephesinde kesme taş malzeme kullanılmıştır. Ayrıca kesme taş malzemenin çeşmelerin depo bölümlerinde kullanıldığı örnekleri de mevcuttur. Bunlar; Hocanın Çeşmesi, Mısırlılar Evi 2 Çeşmesi ve Şehit Mükerrerem Sokak Çeşmesi'dir.

Burdur'da mermer malzemeye daha çok kitabelerde, ayna taşlarında ve yalalarda rastlanılmıştır. Mermerin kalitesi ise kullanıldığı alana göre değişmektedir. Kaliteli gözeneksiz mermer genellikle kitabelerde, daha az kaliteli, gözenekli mermerler ise çeşmelerin yalalarında kullanılmıştır. Kitabelerinde mermer malzeme kullanılan çeşmeler; Çeşmedamı Çeşmesi, Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi, Hecin Dede Camii Çeşmesi, İsliler Çeşmesi, Sadenizade Hacı İsmail Ağa Çeşmesi ve Zülal-i huş Çeşmeleridir. Ayna taşlarında mermer malzemenin kullanıldığı çeşmeler; Çeşmedamı Çeşmesi, Garipler Çeşmesi, İsliler Çeşmesi, Mısırlılar Evi 1 - 2 Çeşmeleri, Taşdemir Camii Çeşmesi, Zincirlikapı Çeşmeleridir. Eserlerin yalalarında, daha az kaliteli ve gözenekli mermerler kullanılmıştır. Bunlar; Çeşmedamı Çeşmesi, Garipler Çeşmesi, Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi, Hacı Mehmet Çeşmesi, Hecin Dede Camii Çeşmesi, Hocanın Çeşmesi, İsliler Çeşmesi, Mısırlılar Evi - Çeşmeleri, Sadenizade Hacı İsmail Ağa Çeşmesi, Taşdemir Camii Çeşmesi ve Zincirlikapı Çeşmeleridir.

Çeşmelerin asıl kullanım alanını oluşturan suyun aktığı cephe genellikle kesme taş malzeme ile düzenlenmiş, diğer cepheleri ise moloz taş malzemeyle tamamlanmıştır. İncelenen 18 örneğin dokuz tanesinde moloz taş malzeme kullanımı yerinde tespit edilmiştir. Diğer çeşmelerden iki tanesi kesme taş ile diğer ikisi de mermer malzemeyle yapılmıştır. Geri kalan çeşmelerin cephelerinde kesme taş malzeme kullanılmakla birlikte, depo bölümlerine girilemediğinden, hangi malzemenin kullanıldığı inceleme sırasında tespit edilememiştir. Moloz taş malzeme özellikle çeşmenin görülmeyecek

²⁸³ Tuğla malzemenin çeşmeye sonradan beton harcı ile uygulanması malzemenin buradaki dökülmüş taşların yerine kullanıldığını kanıtlamaktadır.

yerlerinde, yan duvarlarında, depo bölümündeki tonoz örtülerinde ve arka cephelerinde kullanılmıştır.

3.3 Yapı Elemanları

Su ihtiyacını karşılamak maksadıyla inşa edilen bu yapılar genellikle küçük ölçekli yapılardır. Kullanım alanını oluşturan suyun aktığı bölüm, bir sokağa veya meydana bakar. Yapılar ön cepheleriyle musluk veya lülenin bulunduğu bölümleriyle değerlendirmeye alınmışlardır. Bu bölümlerde bulunan kemer, paye ve açıklık gibi unsurlar hem yapı elemanı hem de cephe elemanı olarak nitelendirilmiştir. Burdur'daki çeşmelerde yapı elemanları olarak; kemer, kitabe, ayna taşı, dolu savağı, açıklık, yalak, su deposu ve örtü sistemleri değerlendirilmeye dâhil edilmiştir.

3.3.1 Kemerler

Çeşmelerin cephe kompozisyonunun en belirleyici elemanları arasında şüphesiz kemerler gelmektedir. Burdur çeşmelerinde daha çok sivri kemerli cephe kompozisyonu tercih edilmiştir. Bu çeşmeler; Akın Mahallesi Çeşmesi, Develik Çeşmesi, Eski Yeni Camii Çeşmesi, Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi, Hacı Mehmet Çeşmesi, Hecin Dede Camii Çeşmesi, Hocanın Çeşmesi, İki Musluklu Çeşme, Mısırlılar Evi 2 Çeşmesi, Şehit Mükerrerem Sokağı Çeşmesi ve Taşdemir Camii Çeşmeleridir. Cephelerinde yuvarlak kemer formunun kullanıldığı çeşmeler ise; Mısırlılar Evi 1, Zincirlikapı Çeşmesi ile Zülal-i huş Çeşmeleridir.

Burdur çeşmelerinin depolu olanlarında, depodaki suyun seviyesini kontrol etmek veya deponun temizliğini sağlamak amacıyla çeşmelerin musluklarının bulunduğu cephelerine veya arka cephelerine açılan küçük açıklıklarda da kemer formları tercih edilmiştir. Bu bağlamda Çeşmedamı Çeşmesi'nin ön cephesinde yer alan açıklık bölümünün düzeni yuvarlak kemer formundadır. Develik Çeşmesi'nin ön cephesinden belli olmayan ancak depo kısmına girildiği zaman görülebilen kaş kemerli açıklık kısmı da kullanılan kemer formları örneklerindedir. Depolu bir çeşme olan Şehit Mükerrerem Sokağı Çeşmesi'nin arka cephesinde yer alan açıklık bölümünde ise kaş kemer (Bkz. Dipnot: 111) formu kullanılmıştır. Hecin Dede Camii Çeşmesi'nin ön cephesindeki açıklık bölümü ise kaş kemerlidir. Ancak; açıklık kısmındaki aşınmalardan dolayı bu kemer formu silikleşmiştir. Açıklarda kullanılan bir başka

kemer formu ise sivri kemer olup Mısırlılar Evi 2 Çeşmesi ile İki Musluklu Çeşme'nin açıklık bölümlerinde uygulanmıştır.

Kemerlerin estetik unsurlar olarak kullanıldığı bir başka bölüm ise çeşmelerin taslıklarıdır. Burdur'da sadece dört çeşmede taslık mevcuttur. Bunlar; Develik, Garipler, Taşdemir ve Zincirlikapı Çeşmeleridir. Bir bardak veya tasın konulabileceği boyutlardaki bu küçük nişlerde, kaş kemer formu kullanılmış ve nişler çeşmelerin ayna taşlarının üzerine yerleştirilmiştir. Sadece Develik Çeşmesi'nde, sivri kemerin oturduğu kuzeybatıdaki ayağın içine dikdörtgen formda açılmış taslık mevcuttur. Kaş kemerli olarak düzenlenen taslığa en güzel örnek Zincirlikapı Çeşmesi'dir. Günümüze kadar özgünlüğünü koruyan taslığın ölçüleri 0.24 x 0.15 x 0.10 m.'dir. Taşdemir Camii Çeşmesi ile Garipler Çeşmesi'nin taslıkları da kaş kemer formunu gösterir ancak; çok fazla deforme olmuşlardır.

Kemerlerin, çeşmelerde kullanım alanlarına bakıldığında ön cephelerinde derin nişleri çevreleyen mimari özelliğinin yanı sıra, çeşme açıklıklarında ve tas deliklerinde de estetik özelliklerinden dolayı tercih edildikleri anlaşılmaktadır.

3.3.2 Kitabe

İncelenen örneklerden sadece yedi çeşmenin kitabesi mevcuttur. Bu yedi kitabeden beş tanesi okunmuş iki tanesi ise çok fazla deformasyona uğradığı için okunamamıştır. Okunamayan kitabeler Hecin Dede Camii Çeşmesi ile Hacı Mehmet Çeşmesi'nin kitabeleridir. Kitabelerin altı tanesi niş içerisine konulmuştur. Sadece Hacı Mehmet Çeşmesi'nin kitabesi, niş duvarı yüzeyine kazınarak oluşturulmuştur. Kitabelerde sülüs ve talik hatlı yazı karakteri tercih edilmiştir. Kitabeler genellikle çeşmelerin niş duvarında ve kemer kilit taşının 0.20 – 0.25 m. altına yerleştirilmiştir. Bu örnekler; Hacı Mehmet Çeşmesi, Hecin Dede Camii Çeşmesi ve Zülal-i huş Çeşmeleridir. Kemersiz, nişsiz düz cepheli çeşmelerden Çeşmedamı Çeşmesi, İsliler Çeşmesi, Sadenizade Hacı İsmail Ağa Çeşmelerinin kitabesi ise ön cephelerinin ortasına yerleştirilmiştir. Bununla birlikte Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi'nin kitabesi kemer alınlığında yer almaktadır.

Ayrıca günümüzde kitabesi mevcut olmayan, ancak yerel mahalli bir çalışmada karşılaşılan Eski Yeni Camii Çeşmesi'nin kitabesinin okunulan kısmı çalışmaya dâhil edilmiştir. Çeşme kitabelerinde muhtemelen banisi veya tamir ettiren kişilere ait isimler

yer almaktadır. Hamza oğlu Ali, Kınalızade Burhan Bey, Hacı Hüseyin Ağa, Cevahir Hoca ve Sadenizade Hacı İsmail Ağa bu isimler arasında yer alır. Genel olarak çeşmeleri yaptıran banilerin erkek olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

3.3.3 Ayna Taşı

Burdur'daki çeşmelerden sekiz tanesinin ayna taşı mevcuttur. Bunlar; Çeşmedamı Çeşmesi, Garipler Çeşmesi, İsliler Çeşmesi, Mısırlılar Evi Çeşmesi 1 – 2 Çeşmeleri, Sadenizade Hacı İsmail Ağa Çeşmesi, Taşdemir Camii Çeşmesi ve Zincirlikapı Çeşmeleridir. Bu çeşmelerin hepsinin ayna taşları mermer malzemedendir yapılmıştır. Ayna taşları dikdörtgen, kare ve dairesel formlarda olduğu gibi dikdörtgen formun üzeri yarım daireyle tamamlanıp yuvarlak kemer şeklinde yapılan örnekler de mevcuttur. Yuvarlak kemerli ayna taşı örneklerine ise Çeşmedamı ile İsliler Çeşmelerinde rastlanılmaktadır. Çeşmedamı Çeşmesi'nin ayna taşının tam ortasına lüle yerleştirilmiş ve lülenin etrafı stilize bitkisel bezemelerle çevrelenmiştir. Bu bezemeler alçak kabartma şeklinde oyma tekniğinde yapılmış çiçek, yaprak ve dal motifleridir. İsliler Çeşmesi'nde ise ayna taşının ortasında, musluğun üzerinde yarım daire şeklinde sekiz yapraklı çiçek süslemesi yer alır. Bunun yanında ayna taşı sadece dikey boyutta dikdörtgen formda olan çeşmeler de vardır. Bunlar; Mısırlılar Evi Çeşmesi 2 ile Garipler Çeşmesi'dir. Mısırlılar Evi 2 Çeşmesi'nin ayna taşı, mermer malzemedendir olup etrafı iki sıra kaval silme ile sınırlandırılmıştır. Ayna taşında herhangi bir süsleme unsuruna yer verilmemiştir. Garipler Çeşmesi'nin ayna taşı ise dikey dikdörtgen bir niş içine yerleştirilmiş ve mermer malzeme ile yapılmıştır. Ayna taşının yüzeyine ise alçak kabartma şeklinde oyma tekniği ile yaprak, dal ve meyve motifleri işlenmiştir. Kare formda ayna taşına sahip tek çeşme ise Sadenizade Hacı İsmail Ağa Çeşmesi'dir. Ayna taşı kare ve mermer malzemedendir oluşur. Bu karenin ortasına yerleştirilen lüle deliği ve onun üzerinde yer alan süslemeden meydana gelmektedir. Süslemede alçak kabartma şeklinde oyma tekniği ile stilize yaprak ve yarım daire formunda sekiz yapraklı çiçek motifi yer alır. Dairesel formdaki tek ayna taşı Zincirlikapı Çeşmesi'ne aittir. Mermer malzemenin kullanıldığı ayna taşının ortasına lüle deliği açılmış ve lülenin etrafı dairesel formda, alçak kabartma şeklinde oyma tekniği ile oluşturulmuş 18 adet damla motifi ile çevrelenmiştir. Dikdörtgen formlu ayna taşları bazı örneklerde yatay olarak çeşmelerin niş duvarlarına yerleştirilmişlerdir. Bunlar; Mısırlılar Evi Çeşmesi 1 ile Taşdemir Camii Çeşmesi'dir. Mısırlılar Evi Çeşmesi 1'in mermer ayna taşının yatay

olarak beş bölümlü süslemesi mevcuttur. Beş bölümden tam ortada bulunan kısmında çeşmenin lülesine yer verilmiştir. Süsleme ögesi olarak gül bezek ve karanfil motifleri bu beş bölüme yayılmıştır. Yatay olarak niş duvarına yerleştirilen bir diğeri ise Taşdemir Camii Çeşmesi ayna taşıdır. Süsleme olarak, çeşmenin lüle ile yalağı arasında kalan bölümünde yatay dikdörtgen kartuş içerisinde üç ayrı soyut bitkisel süsleme unsuru yer alır. Bu üç süslemenin altına “V” şeklinde yapılmış geometrik unsurlara yer verilmiştir. İncelenen örneklerdeki ayna taşlarının üzerinde orijinal muslukları yer almamaktadır.

3.3.4 Dolu Savağı

Burdur’da incelenen çeşmelerden 10 tanesinde dolu savağına rastlanmıştır. Bunlar; Akın Mahallesi Çeşmesi, Develik Çeşmesi, Hacı Mehmet Çeşmesi, Hecin Dede Çeşmesi, Hocanın Çeşmesi, İki Musluklu Çeşme, Mısırlılar Evi Çeşmesi 2, Şehit Mükerrerem Sokağı Çeşmesi, Zincirlikapı Çeşmesi ve Zülal-i huş Çeşmeleridir. Dolu savağı bulunan çeşmeler arasından sadece Akın Mahallesi Çeşmesi, Hacı Mehmet Çeşmesi, Hecin Dede Camii Çeşmesi ile Zülal-i huş Çeşmelerinin depo bölümlerine girilememiş; ancak diğerlerinin depo bölümlerine girilmiş ve plân-kroki çizimleri yapılmıştır. Bu dört çeşmeden ikisinin (Akın Mahallesi Çeşmesi ile Hecin Dede Camii Çeşmesi) ön cephelerinde bulunan dikdörtgen açıklıklardan ve dolu savaklarından dolayı çeşmelerin bir hazneye sahip olması gerektiği söylenebilir. Dolu savaklarının tamamı niş duvarı yüzeyine açılmıştır. Bazı örneklerde savaklar nişi oluşturan kemerin ayak seviyesinin üzerinde bir köşeye açılırken, bazı örneklerde ise lüleden daha alt seviyede yalağı yakın bir mesafedeki köşeye açılmışlardır. Kemer ayaklarının üst seviyesine açılan dolu savakları; Develik Çeşmesi, Hacı Mehmet Çeşmesi, Hocanın Çeşmesi, İki Musluklu Çeşme ve Zülal-i huş Çeşmeleridir. Araştırma sırasında depo bölümlerine girilemeyen çeşmelerden Hacı Mehmet Çeşmesi, Hecin Dede Camii Çeşmesi ve Zülal-i huş Çeşmelerinin gerek dolu savaklarının bulunması gerekse depodaki su seviyesini kontrol etmek amacıyla, çeşme cephesindeki açıklıkların varlığı depo bölümlerinin olduğunu kanıtlar niteliktedir. Lüle ile yalak arasında kalan bölüme açılmış dolu savakları da vardır. Bunlar; Akın Mahallesi Çeşmesi, Hecin Dede Camii Çeşmesi, Mısırlılar Evi Çeşmesi 2, Şehit Mükerrerem Sokak Çeşmesi’dir. Dolu savaklarının önünde genellikle çörten biçiminde suyolu mevcuttur ve genellikle taştan yapılmışlardır. Dolu savaklarının depo kısmındaki delikleri genellikle tonoz

başlangıcının hizasında yer almaktadır. Depo tarafındaki bu savak delikleri bazı örneklerde aynı seviyede çeşmenin ön cephesine açılmışken bazı örneklerde tuğla künklerle daha alt seviyeye, lüle ile yalak arasındaki bölüme kadar indirilmiş ve su buradan akıtılmıştır. Buna örnek olarak; Akın Mahallesi Çeşmesi, Hecin Dede Camii Çeşmesi, Mısırlılar Evi Çeşmesi 2, Şehit Mükerrerem Sokak Çeşmesi ve Zincirlikapı Çeşmeleri gösterilebilir. Ayrıca sadece Zincirlikapı Çeşmesi'nde depo bölümünün tonoz başlangıç seviyesine açılan dolu savağı, tuğla künklerle zemine kadar indirilerek tuğla yakınındaki bir başka çeşmeye ulaştırılmıştır (Bkz: Dipnot 110). Dolu savaklarının çeşmelerde biriken fazla suyun dışarıya akıtılmasının yanı sıra, depoda biriken suyun bir başka çeşmeye kaynak oldukları da gözlemlenmiştir (Bkz: Dipnot 110).

Garipler Çeşmesi'nde ise dolu savağı olabilecek bir unsur göze çarpmaktadır. Bölgedeki örneklere bakıldığında dolu savaklarının genellikle çeşmelerin ön cephesinde ve çörten biçimli su yolu şeklinde oldukları gözlenmiştir (Bkz. Fot. 36). Ayrıca yalak ile lüle arasındaki kalan bölüme açılan dolu savağı örneklerinin varlığı da bu düşüncemizi destekler niteliktedir. Ancak kesin bir yargıya varılabilmesi için kazı çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

İncelenen çeşmelerdeki dolu savakları günümüze kadar orijinal halini koruyarak gelebilmiştir.

3.3.5 Açıklık

Çeşmelerde açıklık olarak değerlendirilen bu bölümler iki farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birinci ve genellikle kullanılan form, bir insanın geçebileceği boyutta çeşmenin ön veya arka cephesine açılmış, depo bölümüne geçişi sağlayan açıklıklar (Örn: Hocanın ve Şehit Mükerrerem Sokak Çeşmeleri); diğeri ise depodaki suyun seviyesini kontrol etmek için çeşmenin ön veya arka cephesine açılan küçük boyutlardaki açıklıktır(Örn: Akın Mahallesi Çeşmesi). İncelediğimiz örneklerden 10 tanesinin kesin olarak açıklıkları olmakla birlikte, üç tanesinin de açıklığının olabileceğini düşünmekteyiz. Bu açıklıkların işlevsel özelliklerine bakıldığında depo bölümünde biriken suyu gözetlemek amacıyla veya bazı örneklerde bir insanın geçebileceği boyutlardaki ölçülerine bakılarak depo bölümünün temizliğini yapmak amacıyla kullanıldıklarını söylemek mümkün olabilir.

Ön cephelerinde açıklığı bulunan çeşmeler; Çeşmedamı Çeşmesi, Develik Çeşmesi, Eski Yeni Camii Çeşmesi, Hecin Dede Camii Çeşmesi, Hocanın Çeşmesi, İki Musluklu Çeşmeleridir.

Arka cephelerinde açıklıkları bulunan çeşmeler ise; Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi, Mısırlılar Evi Çeşmesi 2, Şehit Mükerrerem Sokağı Çeşmesi, Zincirlikapı Çeşmeleridir.

Ayrıca incelediğimiz eserlerde açıklık kısımlarının olabileceği; ancak şu an için tespit etmenin mümkün olmadığı çeşmelerde vardır. Bunlar; Akın Mahallesi Çeşmesi, Hacı Mehmet Çeşmesi ve Zülal-i huş Çeşmesi'dir. Bu çeşmelerden Akın Mahallesi Çeşmesi'nin ön cephesinde kemer kilit taşının altında su seviyesini kontrol etmek için açılmış 0.26 x 0.17 m. ölçülerinde dikdörtgen açıklık yer alır. Cephedeki açıklıktan ve dolu savağının varlığından anlaşıldığı kadarıyla depolu olduğu düşünülen çeşmenin, deposunun temizlenmesi için de diğer cephelerinden birine, bir insanın geçebileceği ölçülerde açıklığın bulunması düşünülebilir. Hacı Mehmet Çeşmesi'nin ön cephesinde yer alan dolu savağının varlığı ve çeşmenin ölçüleri, depolu bir çeşme olduğunu kanıtlar. Büyük ölçülerdeki bu çeşmelerin temizliğinin yapılabilmesi için gereken açıklık çeşmenin diğer cephelerinden birinde olmalıdır. Zülal-i huş Çeşmesi'nde ise depo bölümünün varlığını dolu savağının bulunmasından anlaşılır. Depo bölümünün temizliği göz önünde bulundurulduğunda, bu çeşmenin de bir insanın geçebileceği boyutlarda açıklığının olması gerektiğini düşünülmektedir.

Depolu çeşme örneklerinde görülen açıklık kısımları, deposuz olan dört örnekte yoktur. Bunlar; İsliler, Mısırlılar Evi 1, Sadenizade Hacı İsmail Ağa ve Taşdemir Camii Çeşmeleridir.

Açıklıklar genellikle çeşmelerin ön cephesinin aksındaki cepheye açılmışlardır. Sadece Zincirlikapı Çeşmesi'nin açıklığı çeşmenin ön cephesinin doğusunda yer almaktadır. Fakat buradaki açıklık zaman içinde yıkılarak kapı şeklini almıştır.

Çeşmelerdeki bu açıklıklar incelenen örneklerde genellikle bir kemer açıklığı şeklindedir. Ancak bu açıklıkların ahşap veya demir kapaklarla kapatıldığı örnekler de vardır. Çeşmedamı Çeşmesi ve Mısırlılar Evi Çeşmesi 2'nin açıklıkları demir kapaklarla kapatılırken; Hecin Dede Camii Çeşmesi'nin açıklığı ahşap kapakla kapatılmıştır. Develik Çeşmesi'nin ön cephesindeki kemer açıklığı moloz taş malzeme kullanılarak beton harcı ile örülmüş ve üzeri sıvanmıştır.

İncelenen örneklerde açıklıkların aslında asıl amacının deponun temizliği için yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca su seviyesini kontrol etmek amacıyla da kullanılan bu açıklıklar, çeşmelerin önemli yapı elemanlarındandır.

3.3.6 Yalak

İncelenen örneklerin 13 tanesinin yalağı mevcuttur. Bunlar; Çeşmedamı Çeşmesi, Garipler Çeşmesi, Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi, Hacı Mehmet Çeşmesi, Hecin Dede Camii Çeşmesi, Hocanın Çeşmesi, İsliler Çeşmesi, Mısırlılar Evi Çeşmesi 1 - 2, Sadenizade Hacı İsmail Ağa Çeşmesi, Taşdemir Camii Çeşmesi, Zincirlikapı Çeşmesi ve Zülal-i huş Çeşmeleridir. Bu örneklerden sadece Hecin Dede Camii Çeşmesi'nin yalağı sonradan beton malzeme ile değiştirilmiştir. Diğer yalaklar gözenekli mermer malzemeden yapılmışlardır. Ayrıca İsliler Çeşmesi'nin 2006 yılında yapılan restorasyondan sonra buraya muhdes bir yalak konulmuştur. Akın Mahallesi Çeşmesi, Develik Çeşmesi, Eski Yeni Camii Çeşmesi, İki Musluklu Çeşme ve Şehit Mükerrerem Sokağı Çeşmeleri'nin önünden geçen yolların seviyesinin zaman içerisinde yükselmesi ile yalaklar ya ortadan kaldırılmış ya da üzerlerine beton veya asfalt dökülerek kot seviyesi altında bırakılmış oldukları düşünülmektedir.

3.3.7 Su Deposu

Burdur'daki incelenen örnekler arasında 11 adet çeşmenin su deposu vardır. Üç adet çeşmenin de deposunun olabileceği düşünülmektedir. Bunlar; Akın Mahallesi Çeşmesi, Garipler Çeşmesi ve Zülal-i huş Çeşmeleridir. Bu üç çeşmenin depo bölümlerine girilememiştir; ancak, ön cephelerinde yer alan dolu savaklarından anlaşıldığı kadarıyla bu çeşmelerin de birer deposunun bulunması mümkündür. Çeşmelerin depoları genellikle ön cephelerinin arkasında dikdörtgen veya kareye yakın plânlı olarak düzenlenmiştir. Kareye yakın plânlı depoya sahip tek örnek Çeşmedamı Çeşmesi'dir. Depo bölümlerinin üzeri moloz taş veya kesme taş malzeme ile beşik tonoz şeklinde örtülmüştür.

3.3.8 Örtü

Burdur'daki çeşmelerin örtü sistemi hakkında kesin bilgi verebilecek çeşme 12 tanedir. Diğer çeşmelerin, bazılarının binanın alt katlarında veya duvar yüzeylerinde yer alması üst örtüleri hakkında yorum yapmayı zorlaştırmaktadır. Çeşmelerin büyük bir

bölümünün üzeri düz dam şeklindedir. Sadece Taşdemir Camii Çeşmesi'nin üzeri ahşap beşik çatı şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca Develik Çeşmesi, Eski Yeni Cami Çeşmesi, Hecin Dede Camii Çeşmesi ve Zülal-i huş Çeşmelerinin üzerlerinde yer alan sivil mimari yapılarından dolayı örtü sistemi hakkında görüş bildirilememektedir. Ancak Eski Yeni Camii Çeşmesi'nin üzerinde bulunan sivil mimari yapısının bir yangın neticesinde yıkılmasından sonra çeşmenin örtü sisteminin düz dam şeklinde olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durumda üstünde yapı olan diğer çeşmeler ile ilgili olarak aynı örtü sistemini söylemek mümkün olabilir.

3.4 Süsleme

Çeşmelerin kullanım alanını oluşturan ön cepheleri genellikle süslemelerin en yoğun olduğu bölümlerdir. Burdur çeşmelerinde genel olarak sade bir düzen izlenmiş ve eserler daha yalın örnekler şeklinde ortaya konmuştur. Burdur'daki çeşmelerin temel yapı malzemesi kesme taş olduğundan süslemeler genellikle taş malzeme üzerinde yoğunlaşmış; fakat mermer malzeme de kullanılmıştır. Taş ve mermer malzeme ile oluşturulan süsleme öğeleri bitkisel ve geometrik kompozisyonludur. İncelenen örnekler arasında süsleme unsuruna rastlanmayan tek örnek Eski Yeni Camii Çeşmesi'dir. Çeşme, önünden geçen yolun kot seviyesi altında kalmış ve bir yangın sonucu tahrip olmuştur. Günümüzde atıl durumdaki çeşmeye bakıldığında süsleme olarak herhangi bir unsur görünmemektedir.

Burdur'da incelenen örneklerden 14 tanesinin ön cephesinde sivri kemerli niş yer almaktadır. Ön cephelerine sivri kemerle açılan nişler, çeşmelerin asıl kullanım alanını oluşturmuş ve aynı zamanda bu cepheleri hareketlendirmiştir. Sivri kemerli nişler, üç yönden silmeler ile çevrelenmiştir. Burdur çeşmeleri'nin karakteristik bir özelliği olarak ortaya çıkan bu düzen, ön cephesinde kemerli nişi bulunan hemen her çeşmede karşımıza çıkmaktadır. Çeşmelerin, kemer ayaklarının üzerinden başlayarak üç yönden silmeler ile çevrelenen örnekler; Develik Çeşmesi, Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi, Hecin Dede Camii Çeşmesi, Hocanın Çeşmesi ve Sadenizade Hacı İsmail Ağa Çeşmeleridir. Bazı örneklerde ise bu silmeler çeşmeyi üç yönden çevreleyerek zemine kadar uzanır. Bu örnekler ise Çeşmedamı Çeşmesi, Mısırlılar Evi Çeşmesi 1 ve Zülal-i huş Çeşmeleridir.

Akın Mahallesi Çeşmesi, Eski Yeni Camii Çeşmesi, Hacı Mehmet Çeşmesi, İki Musluklu Çeşme ve Şehit Mükerrerem Sokağı Çeşmelerinde de silmelerin çeşmeleri üç

yönden kemer ayaklarının bulunduğu kota kadar çevrelediği ancak; silmelerin dolaştığı üst ve yan bölümlerdeki bozulma, yıkılmalardan dolayı günümüzde eksik görünmektedir. Burdur'daki diğer benzer örneklere bakıldığında ve bazı örneklerdeki izlerden anlaşıldığı kadarıyla silmeler, üç yönden kemerleri çevrelemeleri düşünülebilir.

Yatay olarak çeşme cephesinde yer alan silme örnekleri de vardır. Bunlar; Mısırlılar Evi Çeşmesi 1 ile Zincirlikapı Çeşmelerinde görülür. Bu çeşmelerde, çeşmeyi kemer ayakları kotunda yatay olarak adeta ikiye bölen silmelere yer verilmiştir. Mısırlılar Evi Çeşmesi 1 ve Zincirlikapı Çeşmesi'nde silme, seviyesini koruyarak devam ederken; Taşdemir Camii Çeşmesi'ndeki yatay silme taslık üzerinden dolaşıp tekrar eski kotuna dönerek tamamlanmıştır.

Silmeler, açıklıkta ve ayna taşında da kullanım alanı bulmuştur. Hecin Dede Camii Çeşmesi'nin depo bölümüne geçişi sağlayan kemerli açıklığın etrafı silmelerle dört yönden çevrelenmiştir. Aynı uygulama Mısırlılar Evi Çeşmesi 2'nin ayna taşında da karşımıza çıkmaktadır.

İsliler Çeşmesi'nin ön cephesinin köşelerine yerleştirilmiş, sütünce izlenimi uyandıran, kaval silmeler de dikkat çekmektedir. Fakat çeşmenin 2006 yılında restorasyondan sonra şimdiki halini aldığını unutmamak gerekir.

Burdur çeşmeleri'nde görülen bir diğer süsleme ögesi rozetlerdir. Rozetlerin hepsi çeşmelerin kemer köşeliklerine yerleştirilmişlerdir. Rozetler iç içe girmiş üç daire şeklindedir. Kemer köşeliğinde rozet olan çeşmeler; Akın Mahallesi Çeşmesi ile Hacı Hüseyin Ağa Çeşmeleridir. Akın Mahallesi Çeşmesi'nde kemer köşeliklerinin her ikisinde de rozet yer alırken, Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi'nin sadece birinde rozet yer almaktadır. Tek rozetin yer aldığı çeşme 2008 yılında restorasyon geçirdiği sırada buradaki taş sırasının değiştirilerek yerine süslemesiz kesme taş malzemenin konulduğu dilatasyondan anlaşılmaktadır.

Kemer köşeliğinde rozet kullanımının haricinde ay ve yıldız motifine de rastlanılmaktadır. Sadece bir örnekte karşımıza çıkan bu uygulama Hecin Dede Camii Çeşmesi'nin kemer köşeliklerindedir. Kemer köşeliklerindeki en zengin süsleme Zincirlikapı Çeşmesi'ne aittir. Kemer köşeliklerinde birbirlerinin hatlarını kesecek şekilde üst üste yerleştirilmiş baklava dilimi kabartması ile dört yapraklı yoncayı

anımsatan kabartma yer almaktadır. Ortası boş bırakılan bu kabartmaların merkezine de sekiz yapraklı çiçek yerleştirilmiştir.

Bitkisel süslemeler genellikle çeşmelerin ayna taşlarında kullanılmıştır. Sadece Zincirlikapı Çeşmesi'nin kemer köşeliklerinde bitkisel süslemeye yer verilmiştir. Ayna taşında bitkisel süslemenin bulunduğu çeşmeler; Çeşmedamı Çeşmesi, Garipler Çeşmesi, Mısırlılar Evi Çeşmesi 1, Sadenizade Hacı İsmail Ağa Çeşmesi ve Taşdemir Camii Çeşmeleridir. Bitkisel süsleme kompozisyonları olarak taç yapraklı çiçek, stilize çiçek ve yaprak motifleri, kenger yaprağı, kıvrık dallar ile nar, üzüm gibi meyveler, karanfil, gül ve gülçe motifleri kullanılmıştır.

Burdur çeşmeleri içinde yalnız Garipler Çeşmesi'nin ayna taşındaki nar motifi kırmızıya boyanmıştır. Mermer üzerine yapılan bu süslemenin boyasının, yapıldığı dönemden mi yoksa sonradan mı yapıldığı hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Çeşmedamı, Hacı Hüseyin Ağa ve Zülal-i huş çeşmelerinin kitabeleri sülüs hatla yazılmışken, İsliler ve Sadenizade Hacı İsmail Ağa çeşmelerinin kitabeleri talik hatla yazılmıştır. Düz ve açık bir kompozisyona sahip kitabelerin bazısının satır aralarında süsleme unsurlarına yer verilmiştir. Bunlar kıvrık dal ve yaprak motifleri ile hat sanatında süsleme unsuru olarak kullanılan kelebek motifleridir.

Genel olarak süslemelerin alçak kabartma şeklinde yapıldığı söylenilebilir. Süsleme kompozisyonları genellikle ayna taşları üzerinde toplanmış ve ağırlıklı olarak bitkisel motifler tercih edilmiştir. Zincirlikapı Çeşmesi süsleme kompozisyonu ve çeşitliliği bakımından en zengin örneği teşkil etmektedir.

SONUÇ

Burdur'da 18 adet çeşme incelenmiş; bu çeşmeler plân, malzeme, yapı elemanları ve süsleme özelliklerine göre değerlendirmeye alınmıştır. Burdur çeşmelerinin karakteristik özelliklerinin ortaya çıkarılması için yapılan sınıflandırma ve değerlendirmeler ile birlikte, bunların Anadolu'daki benzer örneklerle karşılaştırılarak Türk çeşme mimarisi içindeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

İncelenen örneklerdeki plân tipleri genellikle, dikdörtgen plânlı bir depo ve bunun önündeki kemerli nişten oluşmaktadır. Bu plân tipi Burdur çeşmelerinde en çok görülen plân tipidir. Kentteki 14 adet çeşmenin bu plân tipinde olması Burdur çeşmeleriyle ilgili olarak bir genelleme yapmayı kolaylaştırmıştır.

Burdur'daki çeşmelerin sekizi bağımsız, diğerlerinin tamamı ya bir binanın duvar örgüsünde ya da binaların çevre duvarı örgüsüne bitişiktir. Bağımsız olarak nitelendirilen bu çeşmelerin etrafına, zaman içerisinde yapıların inşa edilmesi, çeşmelere ilk bakıldığında bağımlı olabileceklerini akla getirmektedir. Bu durumdaki çeşmelere örnek olarak sekiz çeşme yer almaktadır.

Burdur çeşmeleri'nin özelliklerinden biri de çeşmelerin depolu çeşmeler şeklinde düzenlenmiş olmasıdır. İncelenen örneklerden 11 tanesinin deposu vardır. Cephedeki açıklık bölümü ile dolu savağının bulunmasından dolayı, üç örnekte de depo bölümünün olması gerektiği düşünülmektedir. Dolayısıyla Burdur'da toplamda 14 depolu çeşme bulunmaktadır. Depo bölümleri genellikle dikdörtgen plânlı olarak düzenlenmiştir.

Burdur'daki çeşmelerin hepsi tek cephelidir. Burdur'da günümüze ulaşabilen çeşmeler arasında birden fazla cephesi olan çeşme örneklerine rastlanılmamıştır. Cephelerde sivri kemer ve yuvarlak kemer formlarının kullanılmasının yanında, kemersiz – nişsiz, düz cepheli düzende yapılmış örnekler de mevcuttur. Altı örnek dışında çeşmelerin cepheleri sivri kemerli olup, yuvarlak kemerli cephe düzeninde üç örnek mevcuttur. Bunlar; Mısırlılar Evi Çeşmesi 1, Zincirlikapı Çeşmesi ve Zülal-i huş Çeşmeleri'dir. Ayrıca Çeşmedamı Çeşmesi, Garipler Çeşmesi ve İsliler Çeşmeleri düz cepheye sahip çeşmelerdir. Burdur çeşmelerinde kaş kemerli, yan yana iki kemerli cephe uygulamalarıyla karşılaşmamıştır.

Cephelerinde kemerli uygulamaya yer verilen çeşmelerin, iki örnek dışında tamamında kemerler, zeminden 1.00 – 1.20 cm yükseklikteki ayaklara oturtulmuştur. Kemer ayakları üzerinden başlayarak üç yönden kemeri çevreleyen profilli silmelere dokuz örnekte rastlanmıştır. Ayrıca düz cepheli çeşmelerin de cepheleri iki ve üç yönden profilli silmeler ile sınırlandırılmıştır. Taşdemir Camii Çeşmesi ile Zincirlikapı Çeşmesi'nin cephelerinde yatay silme uygulaması vardır. Silmelerle çevrelenen çeşmelerin büyük bir bölümünde saçaklar profillerle hareketlendirilmiştir.

Burdur çeşmelerinin sekiz tanesinin ayna taşı mevcut olup, tamamının malzemesi mermerdir. Ayna taşlarından iki tanesi cepheye yatay, diğerleri dik biçimde yerleştirilmiştir. Bir örnek haricinde ayna taşlarına tek delik açılmıştır. Deliğin açıldığı bölüme bağlanan lülelerden hiçbirisi günümüze ulaşamamıştır ve orijinal lülelerin yerlerine günümüz musluklarından takılmıştır.

Burdur'daki çeşmelerden üç tanesinde taslık bulunmaktadır. Bunlardan ikisine çeşme cephesinde yer verilmişken, bir tanesine kemer ayağında yer verilmiştir. Kemer ayağındaki taslık dikdörtgen niş şeklinde, diğer iki taslığın biri kaş kemer diğeri ise sivri kemerli niş şeklinde düzenlenmiştir.

Çeşmelerin yapı elemanlarından biri olan yalaklarının hepsinin günümüze ulaşamamasının en büyük sebebi önlerinden geçen yolların kot seviyesinin zamanla yükselmesidir. Çeşmelerin yalaklarından 11 adedi günümüze orijinal olarak ulaşabilmiştir. İki örneğin yalağı ise beton ve mermer malzeme ile yapılmış muhdes yalaklardır. Yalaklarda kullanılan malzeme genellikle gözenekli, daha az kaliteli mermer malzemedir.

Çeşmelerin en önemli özelliklerinden biri de depo bölümüne geçişi sağlayan açıklıklardır. Burdur'da incelenen 18 örnekten 11'inde açıklık bölümleri mevcuttur. Bu açıklıkların altı tanesi çeşmelerin ön cephelerinde yer alırken, diğer beş tanesi çeşmelerin arka cephelerinde yer almaktadır. Bir insanın geçebileceği boyutlarda ve pencere şeklindeki bu açıklıklarda dikdörtgen, sivri kemer, Bursa kemer, yuvarlak kemer formu kullanılmıştır. Bazı örneklerde bu açıklıklar demir ve ahşap kapaklarla kapatılmıştır.

Diğer önemli unsurlarından biri de dolu savaklarıdır. Burdur çeşmelerinde depodaki fazla suyu yalaklara akıtmaya yarayan dolu savakları 11 örnekte görülür. Dolu

savaklarına depolu çeşmelerin ön cephelerinde yer verilmiştir. Deposu olan ancak; dolu savağı bulunmayan çeşme üç tanedir. Savaklara, çeşmelerin ön cephelerinde yalağa yakın seviyede ve kemer ayaklarının üst seviyesinde yer verilmiştir. Taş ve mermer olukları çörtten biçiminde yapılmıştır.

Burdur'da incelenen 18 çeşmeden yedi tanesinin kitabesi mevcuttur. Kitabelerden bir tanesinin malzemesi taş, diğerleri kaliteli, gözeneksiz mermerdendir. Malzemesi taş olan kitabe kazıma tekniğinde, diğerleri ise mermer malzeme üzerine alçak kabartma tekniğinde yazılmıştır. Hecin Dede Camii Çeşmesi ile Hacı Mehmet Çeşmesinin kitabeleri meydana gelen aşınmadan dolayı okunamamıştır. Kitabelerdeki yazılar sülüs hatla yazılmıştır.

Çeşmelerin örtü sistemleri genellikle dıştan düz dam şeklindedir. Taşdemir Camii Çeşmesinin üzeri ahşap beşik çatılı ve üzeri alaturka kiremit kaplıdır. İncelenen depolu örneklerde ise depo bölümleri beşik tonoz ile kapatılmış ve üstleri düz dam şeklinde düzenlenmiştir. Bazı örneklerde çeşmelerin üstlerinde yer alan sivil mimari yapılarından dolayı örtü sistemleri bilinmemektedir. Ancak bu eserlerin de benzer örneklerden dolayı örtü sistemlerinin düz dam şeklinde olması gerektiğini düşünmekteyiz. Burdur Çeşmelerinde geniş saçak ve kırma çatı uygulaması görülmez.

Süsleme açısından bakıldığında Burdur çeşmeleri genellikle sade eserlerdir. Süsleme bulunmayan eserlerde profilli silmeler süsleme unsuru olarak ön Plâna çıkmıştır. Profilli silmelerin yanında, Burdur'da dokuz adet çeşmede süsleme unsurlarına yer verilmiştir. Süslemeler genellikle kemer köşeliklerinde ve ayna taşlarında yer almaktadır. İki örnekte rozet olarak şeklinde düzenlenen iç içe geçmiş üç daire motifi kemer köşeliklerinde yer almaktadır. Hecin Dede Camii Çeşmesi'nin kemer köşeliklerinde ise ay – yıldız motifi yer almaktadır. Süslemelerin ayna taşında yoğunlaştığı Burdur çeşmelerinde, yedi örneğin ayna taşında süsleme unsurlarına yer verilmiştir. Süsleme kompozisyonları olarak ayna taşlarında, taç yapraklı çiçek, stilize çiçek ve yaprak motifleri, kenger yaprağı, kıvrık dallar ile nar, üzüm gibi meyveler, karanfil, gül ve gülçe motifleri kullanılmıştır. Burdur'daki en fazla süsleme Zincirlikapı Çeşmesi de yer alır. Kemer köşeliklerinde ve ayna taşında geometrik ve bitkisel süsleme motiflerine yer verilmiştir. Burdur çeşmelerinde figürlü örnek bulunmamaktadır.

Çeşmelerin küçük ölçekli yapılar olması ve belirli bir ihtiyacı karşılamak amacıyla yapılmaları çeşmelerin ortak noktalarıdır. Bu sebeple çeşme mimarisinde

genellikle pratik ve sade uygulamalar çoğunluktadır. Bunun yanında, Osmanlı'nın Batılılaşma Döneminde yeni sanat akımlarına kapılarını açması, batı etkisini çeşmelere de yansıtmıştır. Osmanlı'nın Başkenti'ndeki abidevi çeşmeler buna en güzel örnektir. Anadolu'da ise Başkent'teki kadar abidevi olmasa da çeşmeler inşa edilmiş, Batı etkileri mimariden çok süsleme motiflerinde kendini göstermiştir. Burdur çeşmelerinde de bu durum görülmektedir. Çeşmelerde mimari açıdan bir değişiklik olmamış ve genel olarak depolu plân sistemi tercih edilmiştir. Öte yandan çeşmelerdeki süsleme kompozisyonlarına bakıldığında batılı anlamda süsleme motiflerinin kullanıldığı görülebilmektedir. Eserlerdeki kitabelere ve süsleme motiflerine bakıldığında Burdur çeşmelerinin 19. yy.'ın ilk çeyreğinde inşa edilmiş olabilecekları düşünülmektedir.

Burdur'un bir dönem su ihtiyacını karşılayan bu çeşmeler günümüzde kullanılmadığından gün geçtikçe sağlamlığını kaybetmektedirler. Plân, süsleme ve yapı elemanları bakımından özgün niteliklere sahip Burdur çeşmelerinin korunması gerekmektedir. Kültür mirasımızın sosyal yapıları olan çeşmelerin Anadolu'daki örneklerinden olan Burdur çeşmelerinin, varlıklarının sürdürülebilmesi için restorasyon ve konservasyon çalışmalarının, bilinçli eller tarafından yapılması beklenmektedir.

KAYNAKLAR

- 15 inci Cumhuriyet Yılında BURDUR*, 1938, Burdur.
- Acun, H. (1999). *Manisa'da Türk Devri Yapıları*, T. T. K. Yayınları, Ankara.
- Akdemir, M. S. (2007). Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında XIX. Yüzyıl Burdur Vakıfları, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (18), Burdur.
- Aktaş, A. F. (2009). *Elazığ İli Çeşmeleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aktepe, M. M. (1976). İzmir Suları, Çeşme ve Sebilleri ile Şadırvanları Hakkında Bir Araştırma, *İ.Ü. Tarih Dergisi*, Sayı: 30, İstanbul.
- Altan, Ç. (1949). Burdur'un Kitabı Yazıldı, *Yeni Adam Dergisi*, İstanbul.
- Altınoluk, Ü. (1987). Ödemiş Çeşmeleri, *İlgi*, Sayı: 48, İstanbul.
- Arıkan, Z. (1988). *XV-XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir.
- Arseven, C. E. (1998). Çeşme, *Sanat Ansiklopedisi*, Cilt: 1, İstanbul.
- Aynur, H., Karateke, H. K. (1995). *III. Ahmet Devri İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul.
- Aytöre, A. (1962). Türklerde Su Mimarisi, *I. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi Tebliğler*, Ankara
- Barışta, H. Ö. (1989). *İstanbul Çeşmeleri: Bereketzâde Çeşmesi*, İstanbul.
- Barışta, H. Ö. (1991). *İstanbul Çeşmeleri: Beyoğlu Cihetindeki Meyva Tabağı Motifleriyle Bezenmiş Tek Cephe Anıt Çeşmeler*, Ankara.
- Barışta, H. Ö. (1995). *İstanbul Çeşmeleri: Azapkapı Saliha Sultan Çeşmesi*, Ankara.
- Barışta, H. Ö. (2002). Başkent İstanbul'dan Örnekleriyle Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Çeşmeleri, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt: 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Barlık, T., Kuzucu, H., Uysal, M. A. (2001). *Burdur Araştırmaları*, Burdur Valiliği Çevre Koruma Vakfı Yayını, Burdur.
- Baykara, T. (2000). Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdari Taksimatı, *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü*, Yayın No. 160, Ankara.
- Bilici, Z. K. (1987). Karamandaki "İmaret Çeşmesi" ile İlgili Bazı Gözlemler, *D. T. C. F. Dergisi*, Cilt: 32, Sayı: 1.2, Ankara.
- Bozer, R. (1988). Kula'da Türk Devri Mimari Araştırmaları I: Sivil Mimari, *D. T. C. F. Dergisi*, Cilt: 32, Sayı:1, Ankara.

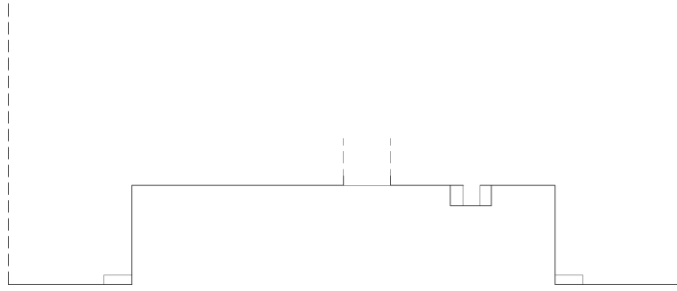
- Burdur Belediye Başkanlığı, (2007). *Burdur'da Yaşam*, Burdur.
- Burdur Belediye Başkanlığı, (2009). *Geçmişten Günümüze Burdur Kültür Varlıkları*, Burdur.
- Burdur Belediyesi, (2005). *Geçmişten Günümüze Burdur Kültür Varlıkları*, Burdur.
- Burdur Belediyesi, (2010). *Burdur'da Yaşam*, Burdur.
- Burdur İl Yıllığı*, 1967, Ankara.
- Burdur İl Yıllığı*, 1974, Ankara.
- Burdur Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (1992). *Göller ve Güller Beldesi BURDUR*, Burdur.
- Burdur Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2007). *Kültür Envanteri (Burdur Merkez)*, Burdur.
- Burdur Valiliği, (1955). *Burdur*, İstanbul.
- Burdur, *Yurt Ansiklopedisi*, Cilt: 3, Anadolu Yayıncılık, 1982, İstanbul.
- Bütün, Ş. (2001). *Temettuat Defterlerine Göre (H.1260-M. 1844) Burdur'un Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Ceylan, S. (2001). Burdur Gölü Kıyılarında Kışla Yerleşmeleri, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı: 6, Erzurum.
- Cirtil, S. (2008). Denizli Çivril Su Yapıları, *Uluçam Armağanı*, Ankara.
- Çaylak, A. (1997). *Çanakkale Çeşmeleri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çetin, B. (2007). *Burdur Kent Coğrafyası*, (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Çetintaş, S. (1944). Türklerde Su-Çeşme, Sebil, *Güzel Sanatlar Dergisi V*, İstanbul.
- Çine, H. (1989). *Burdur'dan Damlalar*, Uyan Matbaası, İzmir.
- Darkot, B. (1997). Burdur, *Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 6, İstanbul.
- Daş, E. (1997). *Afyon'daki Türk Anıtları (Medreseler, Türbeler, Hanlar, Hamamlar, Köprüler, Çeşmeler)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Demirel, Ö. (1992). Sivas Çeşmeleri, *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, Sayı: 3, Ankara.
- Denктаş, M. (2000). *Karaman Çeşmeleri*, Kayseri.
- Denктаş, M. (2002). Anadolu Türk Mimarisinde Çeşmeler, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt:7, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

- Denktaş, M. (2010). *Divriği'de Osmanlı Camii ve Çeşmeleri*, Sivas.
- Diyarbakırlı, N. (1983). Türk Tarihini Abidelerle Canlandırma Fikri ve Burdur Abideleri, *Kaynaklar Dergisi*, Ankara.
- Duygulu, H. (1992). *Dünü Bugünü ve Yarınıyla Burdur*, Burdur.
- Ekinci, Y. (1995). *Burdur*, Ankara.
- Erdem, R. (1940). *Burdur 1928*, Çoğaltan: Feyzi Bayraktar, Burdur,
- Erkan, N. (1998). *Burdur Yöresi Türk – İslam Yapılarında Süsleme Sanatı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Erken, S. (1977). *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler II*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Eyice, S. (1968). İstanbul, *T.C. Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: V/II, İstanbul.
- Gemici, N. (1993). *Selçuklu Devri Afyon Çeşmeleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Geyik, G. (2007). *İzmir Su Yapıları*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Göçer, G. (2010). *220 ve 221 Şeriye Siciline Göre Burdur'un Soyo-Ekonomik Tarihi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta
- Gökbilgin, M. T. (1967). Korkut, *Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 6, İstanbul.
- Görgülü, F. (2000). *Selçuklular Zamanında Göller Bölgesi'nin Siyasi, Sosyal, İktisadi, Dini ve Kültürel Durumu*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Karademir, M. (2007). *Edirne Çeşmeleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karasu, G. (2006). *Afyon Çeşmeleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karpuz, H., Dülgerler, N. (2006). Konya Çeşmeleri Üzerine Bir Tipoloji Denemesi, *Sanatta Anadolu Asya İlişkileri. Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı'ya Armağan*, Ankara.
- Kaşıkeman, Ö. (2005). *Tokat İli ve Niksar İlçesi Çeşme ile Şadırvanları*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

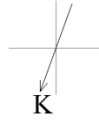
- Kür, H. (2008). *210 Numaralı Şeriye Siciline Göre Burdur Kazasının İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı, (H. 1255- M. 1839-1845)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Oya, A. (1995). Burdur Merkez İlçesi, *İdare Dergisi*, Sayı: 26, Ankara.
- Ödekan, A. (1992). Kent İçi Çeşme Tasarımında Tipolojik Çözümleme, *Semavi Eyice Armağanı İstanbul Yazıları*, İstanbul.
- Önge, Y. (1997). *Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Özata, M. (2009). *İlk Çağlardan Kurtuluş Savaşı'na Kadar Burdur Tarihi*, İzmir.
- Özbey, A. (1985). Burdur ve Çevresi, *Demiryol Dergisi*, Sayı: 715, Ankara.
- Parmaksızoğlu, İ. (1971). *İbn Batuta Seyahatnamesi'nden Seçmeler*, İstanbul.
- Pilehvarian, N. K. (2002). Osmanlı Çeşme Mimarisi, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt: 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Sönmez, M., Akmaydalı, H. (1987). Konya Çeşmeleri, *Röleve ve Restorasyon Dergisi*, Sayı: 6, Ankara.
- Şimşek- Tolacı, S. (2009). *Burdur Tarihi Kent Dokusunun İncelenmesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Tanışik, H. İ. (1943). *İstanbul Çeşmeleri I*, İstanbul.
- Tanışik, H. İ. (1945) *İstanbul Çeşmeleri II*. İstanbul.
- Tevhid, A. (1924). Antalya Kitabelerine Dair: Sultan Korkut'un Validesi Türbesi, *Türk Tarihi Encümeni Mecmuası*, XIV, Cilt: 6, Sayı: 83, İstanbul.
- Tuncel, M. (1992). Burdur, *T. C. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 6, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları İşletmesi, İstanbul.
- Tülbentçi, F. F. (1953). *Birkaç Türk Şehrinin Tarihçesi*, İstanbul.
- Uluçay, M. Ç. (1954). Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Dergisi*, Cilt: 6 , Sayı: 9, İstanbul.
- Uluçay, M. Ç. (1959). Beyazıd II.'in Ailesi, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Dergisi*, Cilt:10 , Sayı: 14, İstanbul.
- Unat, R. F. (1940). *Hicri Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Kılavuzu*, Ankara.
- Uysal, A. O. (1988). Bolvadin'de Bir Lâle Devri Eseri: Ağılönü Çeşmesi, *D. T. C. F. Dergisi*, Cilt: 32, Sayı:1.2, Ankara.

- Uysal, M. A. (1998). *Salnamelere Göre Burdur (1868-1914)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Uysal, M. A., Şahin, B. (2001). *Burdur Araştırmaları*, Burdur Valiliği Çevre Koruma Vakfı Yayını, Sayı: 1, Burdur.
- Uzunçarşılı H. İ. (1966). II. nci Bayezid'in Oğullarından Sultan Korkut, *Belleten*, Cilt: XXX, Sayı: 120, Ankara.
- Uzunçarşılı, H. İ. (1988). *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1984). *Anadolu Beylikleri*, Ankara.
- Yalçın, O. (1960). *Burdur*, İstanbul.
- Yalman, B. (1983). Bursa Çeşmeleri, *İlgi*, Sayı: 36, İstanbul.

PLÂN VE ÇİZİMLER

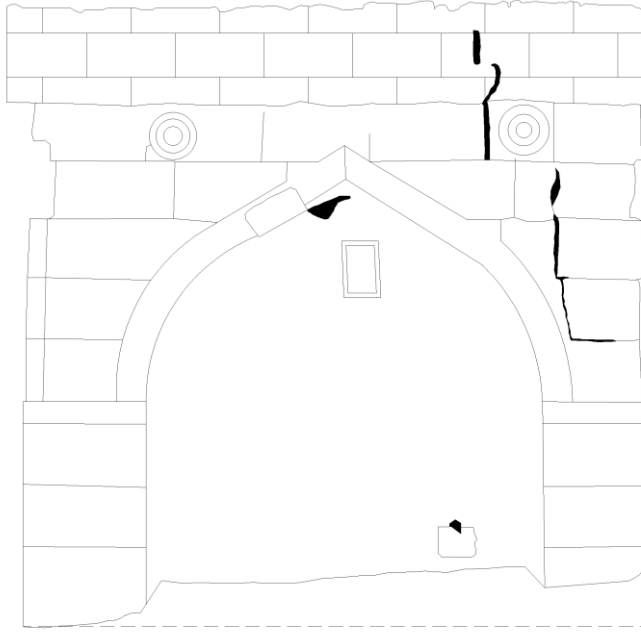

0 50 100 150 cm.
13.01.2011 M. Ekmekçi

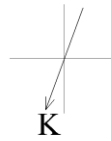

Akın Mahallesi Çeşmesi
Burdur

Plân 1: Akın Mahallesi Çeşmesi Plânı

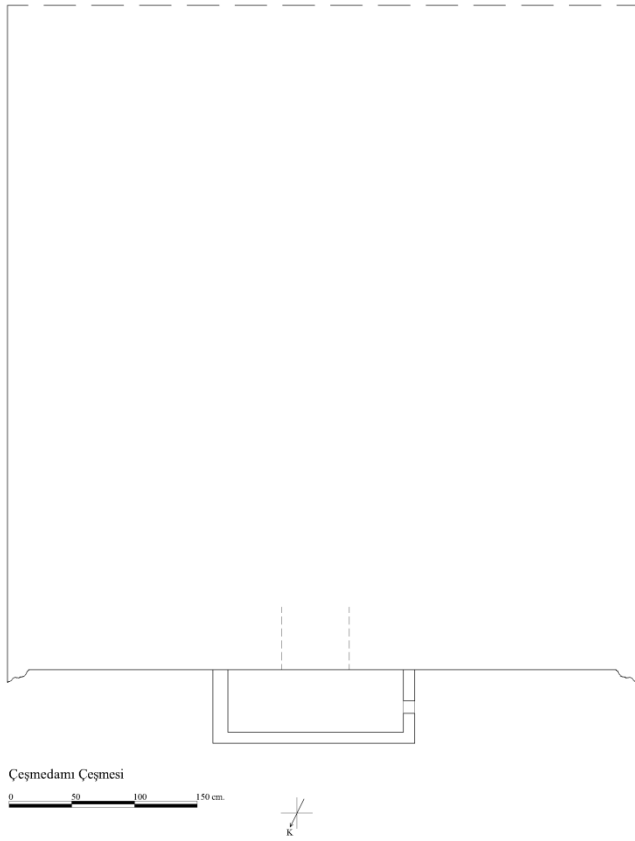

0 50 100 150 cm.
13.01.2011 M. Ekmekçi

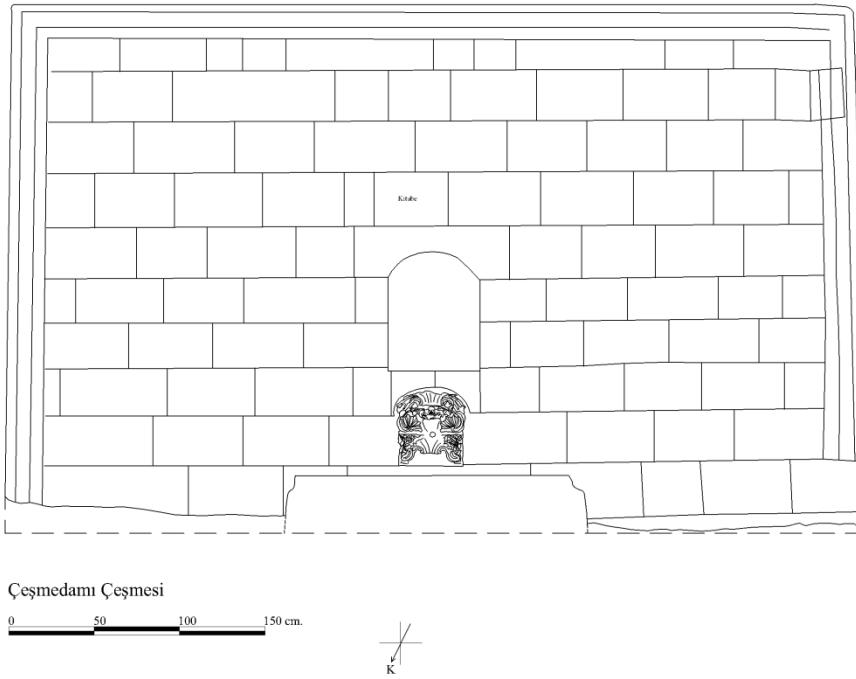

Akın Mahallesi Çeşmesi
Burdur

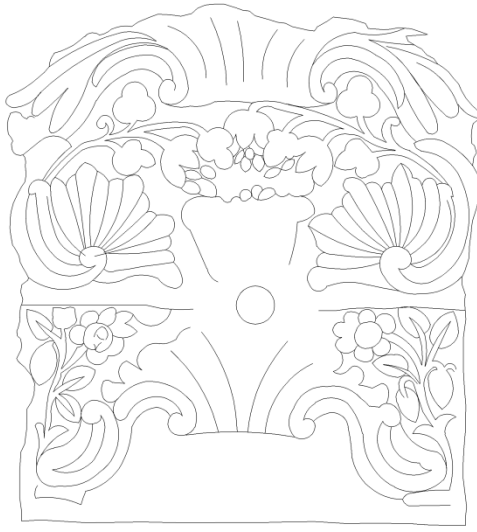
Çizim 1: Akın Mahallesi Çeşmesi Cephesi

Plân 2: Çeşmedamı Çeşmesi Plânı

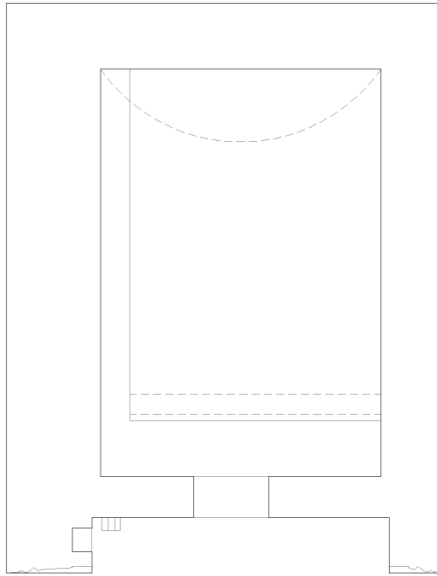

Çizim 2: Çeşmedamı Çeşmesi Cephe Çizimi

0 5 10 15 20 cm.

Çizim 3: Çeşmedamı Çeşmesi Ayna Taşı Süsleme Detayı

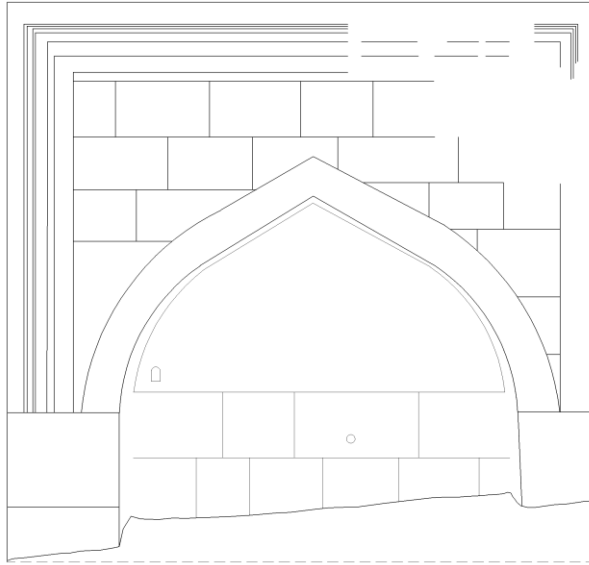

0 50 100 150 cm.

Devecilerin Çeşmesi
Burdur

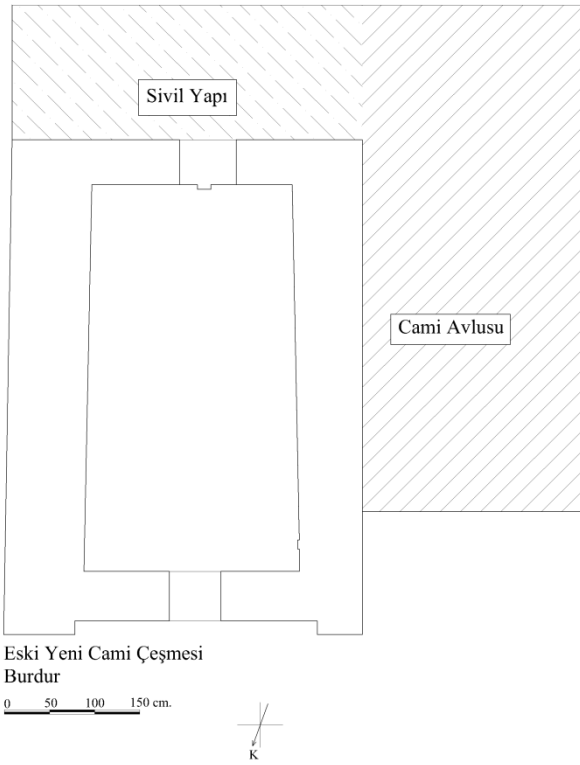
Plân 3: Devecilerin Çeşmesi Plânı

0 50 100 150 cm.
15.01.2011 M. Ekmekeçi
Devecilerin Çeşmesi
Burdur

Çizim 4: Devecilerin Çeşmesi Cephe Çizimi

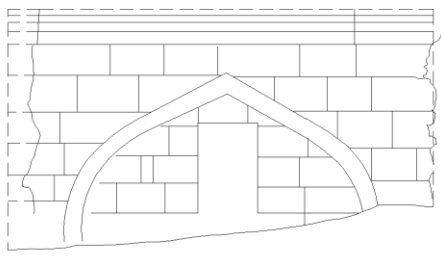

Eski Yeni Camii Çeşmesi
Burdur

0 50 100 150 cm.

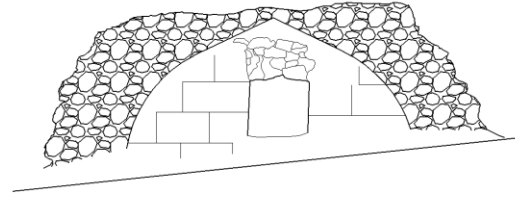

Plân 4: Eski Yeni Camii Çeşmesi Plânı

Eski Yeni Camii Çeşmesi Sivil Mimari
Yapısı Yıkılmadan Önce
Burdur

0 50 100 150 cm.

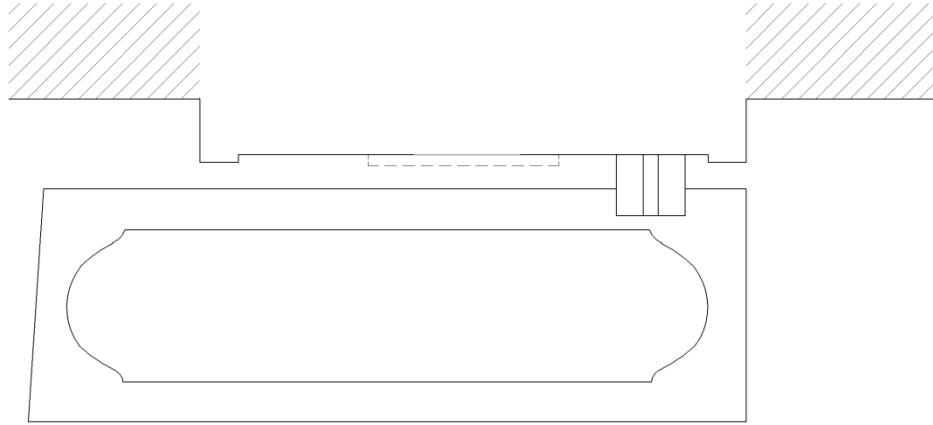

Eski Yeni Camii Çeşmesi Sivil Mimari
Yapısı Yıkıldıktan Sonra
Burdur

0 50 100 150 cm.

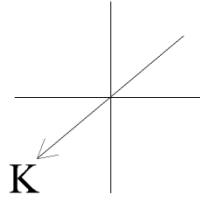

Çizim 5: Eski Yeni Camii Çeşmesi Cephe Çizimleri

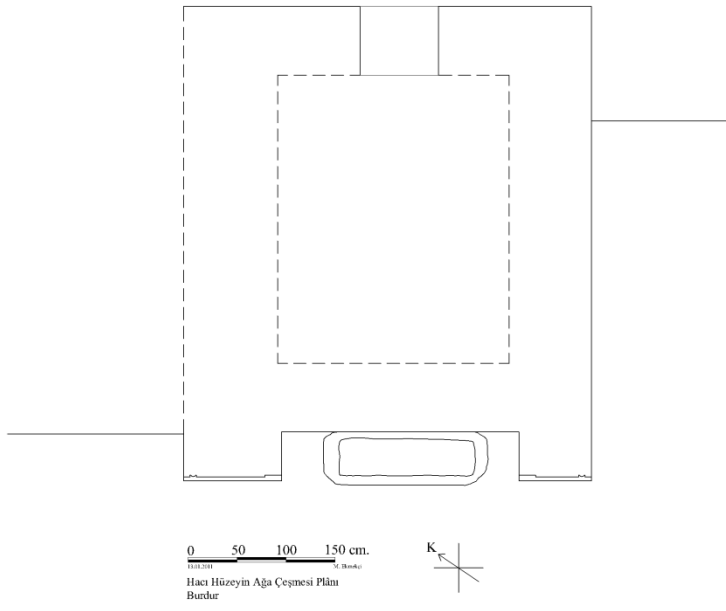

0 10 20 30 40 50 cm.
10.01.2011 M. Elmekçi

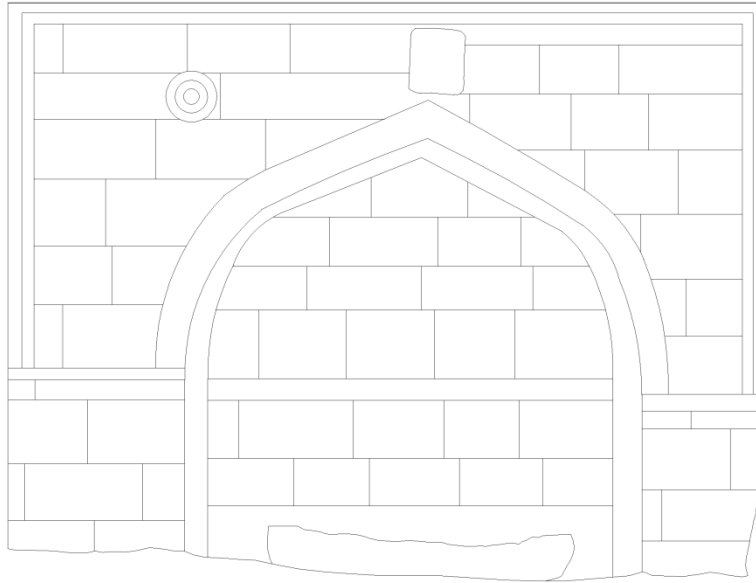
Garipler Çeşmesi
Burdur

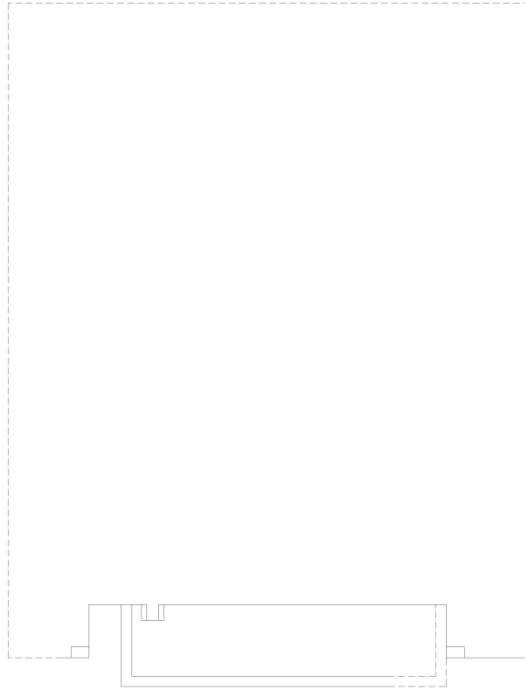
Plân 5: Garipler Çeşmesi Plânı

Plân 6: Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi Plânı

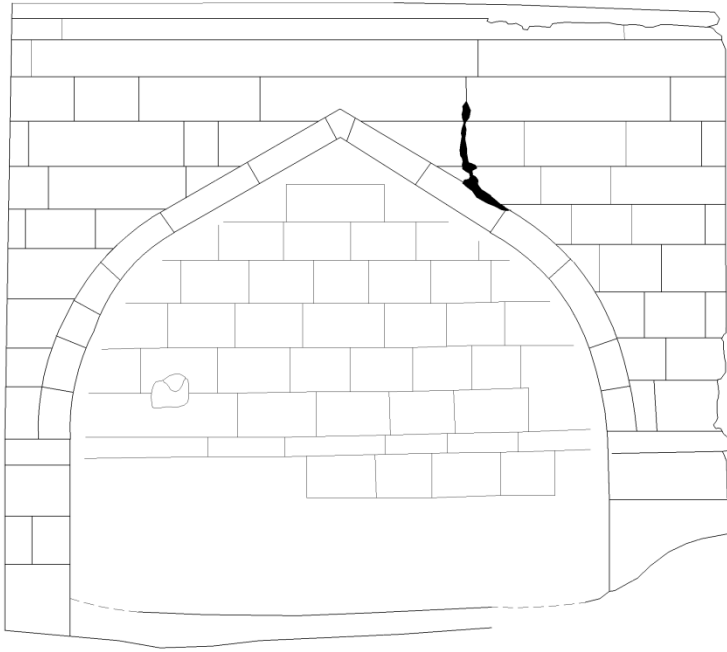
Çizim 6: Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi Cephe Çizimi

0 50 100 150 cm.
15.01.2011 M. Ekmekeci
Hacı Mehmet Çeşmesi Çeşmesi
Burdur

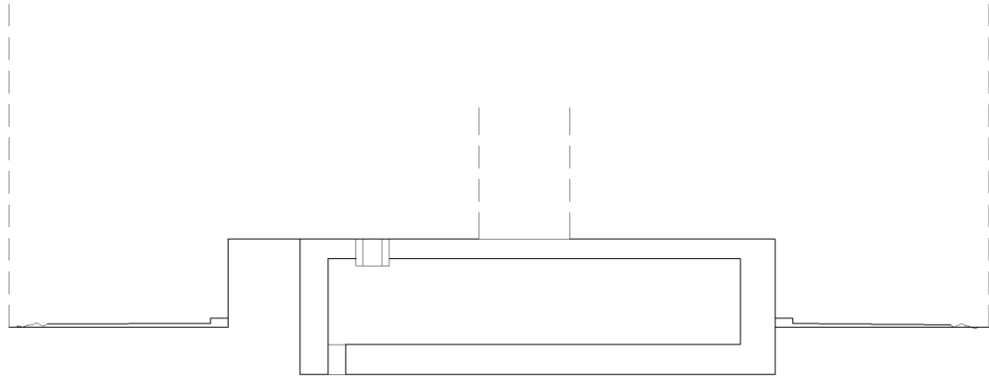
Plân 7: Hacı Mehmet Çeşmesi Plânı

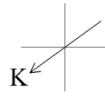
0 50 100 150 cm.
15.01.2011 M. Ekmekeci
Hacı Mehmet Çeşmesi Çeşmesi
Burdur

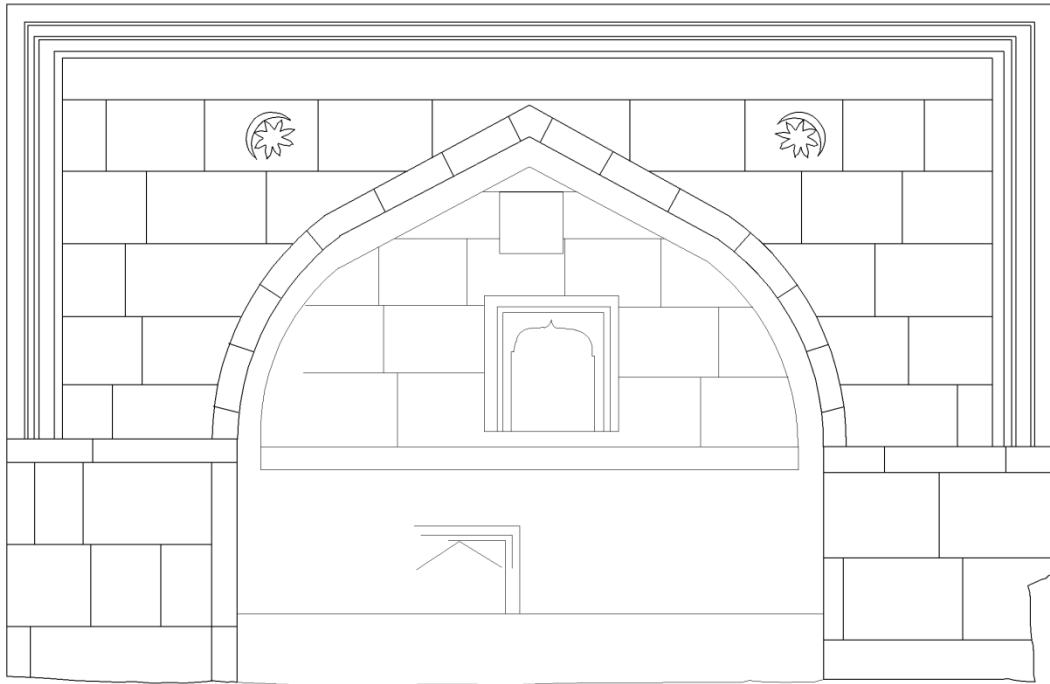
Çizim 7: Hacı Mehmet Çeşmesi Cephe Çizimi

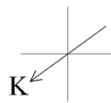
0 50 100 150 cm.
13.01.2011 M. Ekmekeçi
Hecin Dede Camii Çeşmesi
Burdur

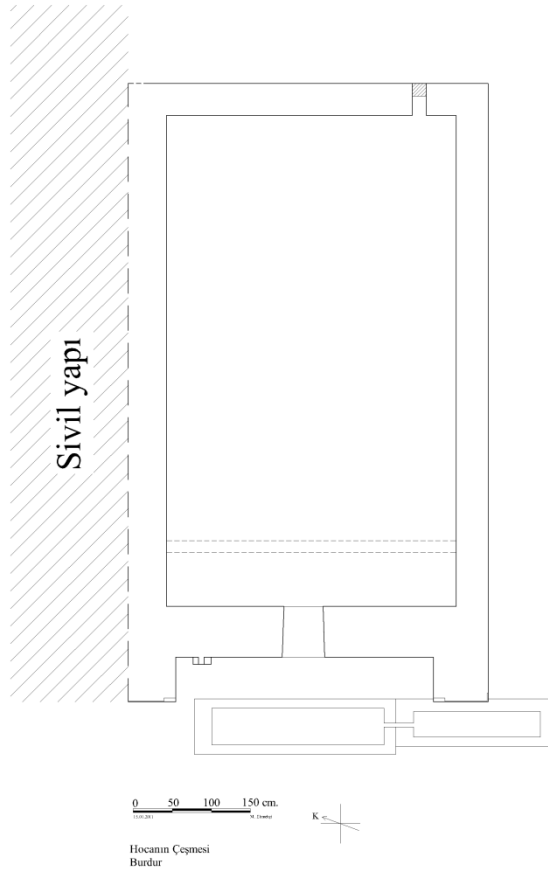
Plân 8: Hecin Dede Camii Çeşmesi Plânı

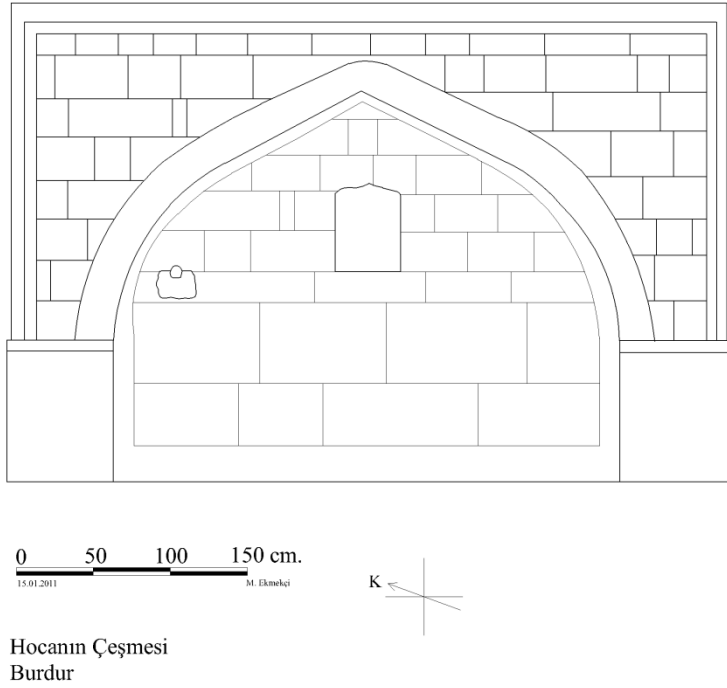
0 50 100 150 cm.
13.01.2011 M. Ekmekeçi
Hecin Dede Camii Çeşmesi
Burdur

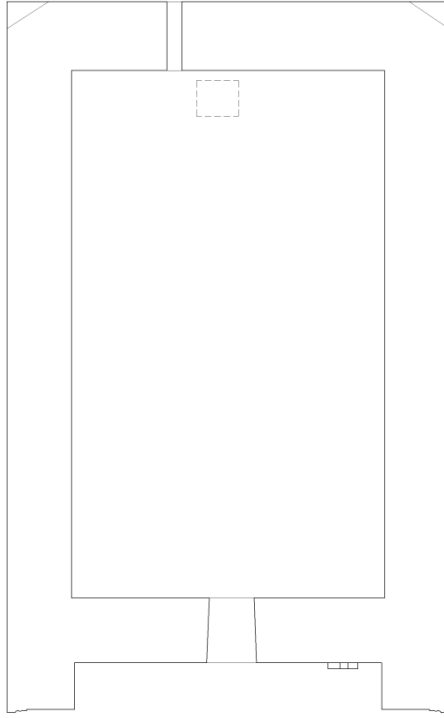
Çizim 8: Hecin Dede Camii Çeşmesi Cephe Çizimi

Plân 9: Hocanın Çeşmesi Plânı

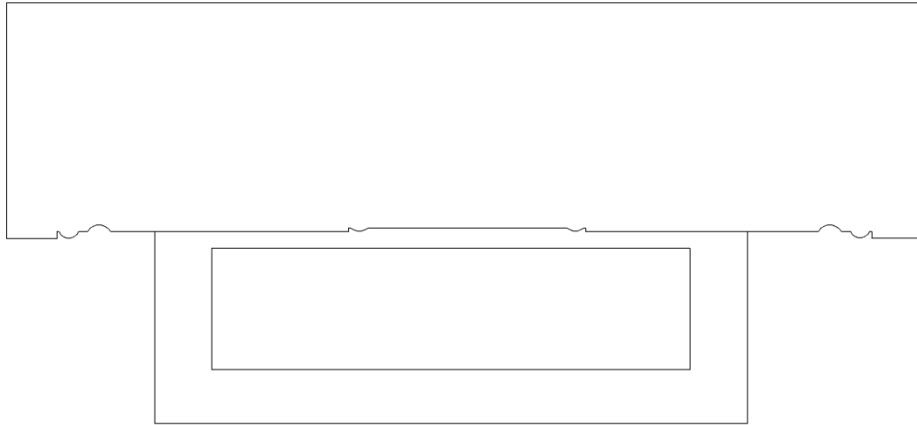
Çizim 9: Hocanın Çeşmesi Cephe Çizimi

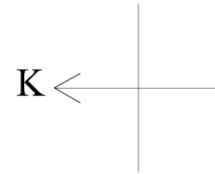
0 50 100 150 cm.
15.01.2011
İki Musluklu Çeşme
Burdur

Plân 10: İki Musluklu Çeşme Plânı

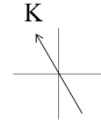
0 50 100 150 cm.
15.01.2011
İsliler Çeşmesi
Burdur

Plân 11: İsliler Çeşmesi Plânı

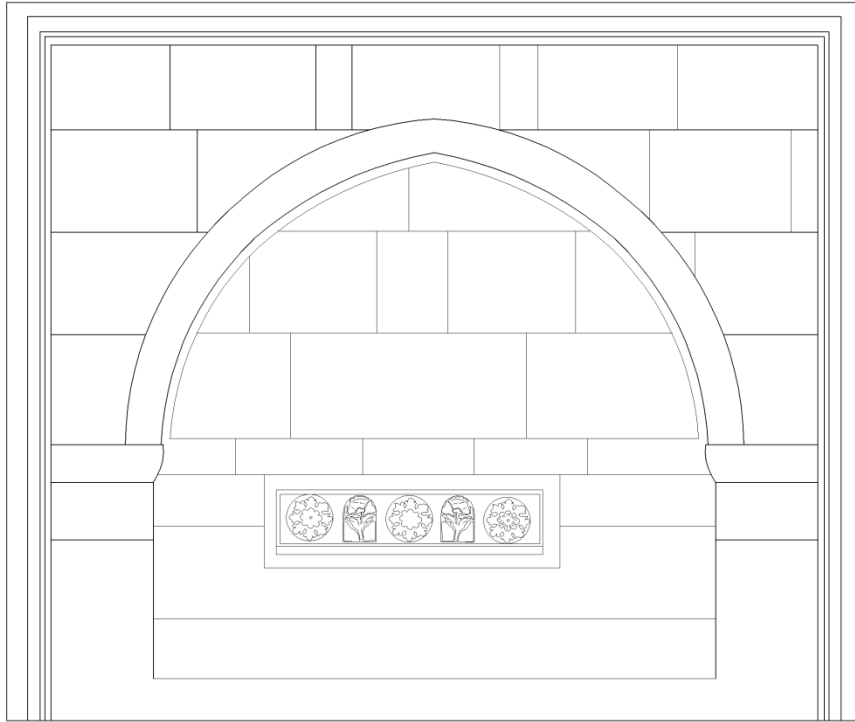

0 50 100 150 cm.

Mısırlılar Evi Çeşmesi 1
Burdur

Plân 12: Mısırlılar Evi Çeşmesi 1 Plânı

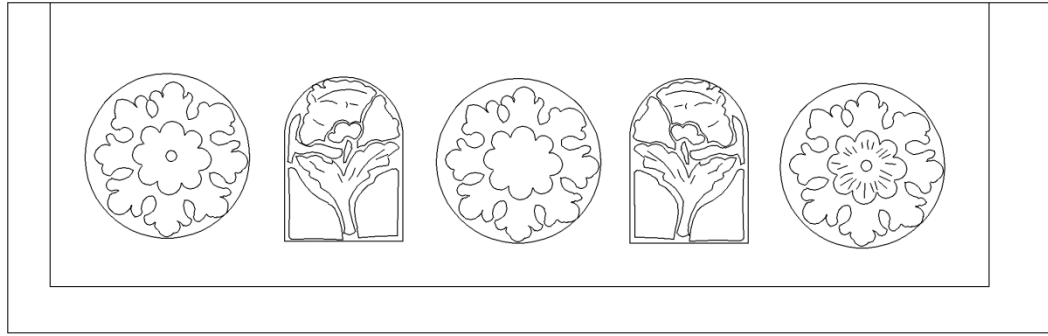

0 50 100 150 cm.

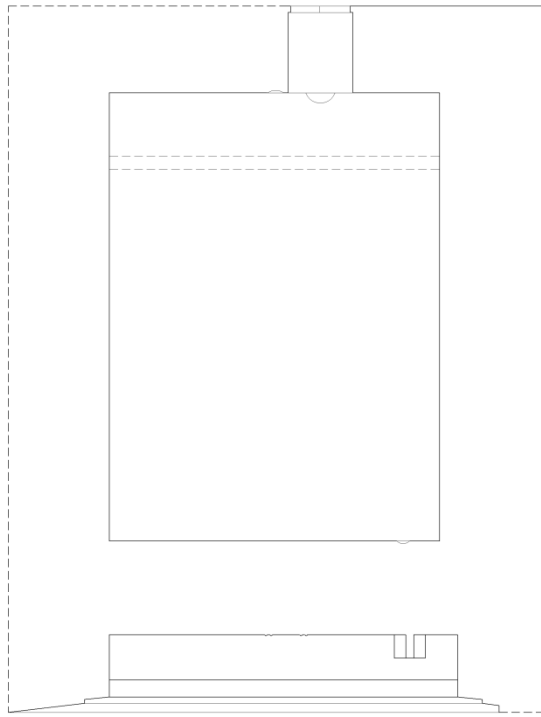
Mısırlılar Evi Çeşmesi 1
Burdur

Çizim 10: Mısırlılar Evi Çeşmesi 1 Cephe Çizimi

Mısırlılar Evi Çeşmesi 1
Ayna Taşı Süslemesi
Burdur

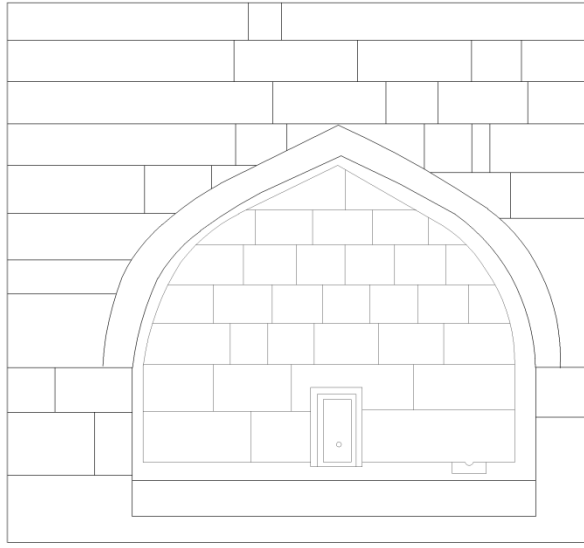
Çizim 11: Mısırlılar Evi Çeşmesi 1 Ayna Taşı Süslemesi Detayı Çizimi

Mısırlılar Evi Çeşmesi 2

Plân 13: Mısırlılar Evi Çeşmesi 2 Plânı

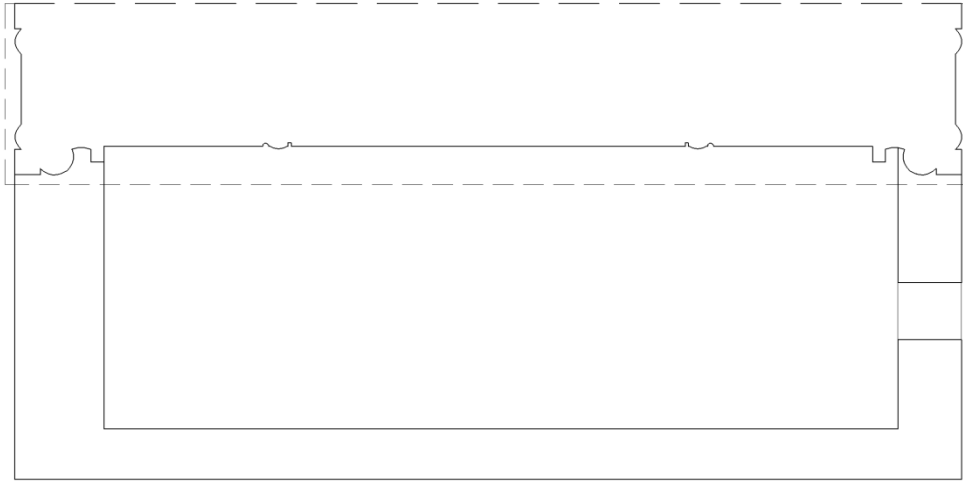

0 50 100 150 cm.

Mısırlılar Evi Çeşmesi 2 Cephe Çizimi

Çizim 12: Mısırlılar Evi Çeşmesi 2 Cephe Çizimi

0 10 20 30 40 50 cm.

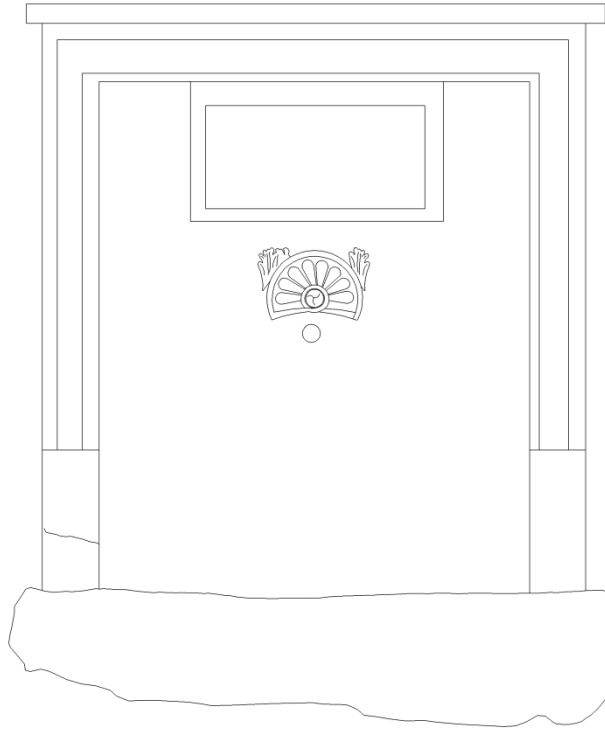
10.01.2011

M. Ekmekçi

Recep Camii Çeşmesi
Burdur

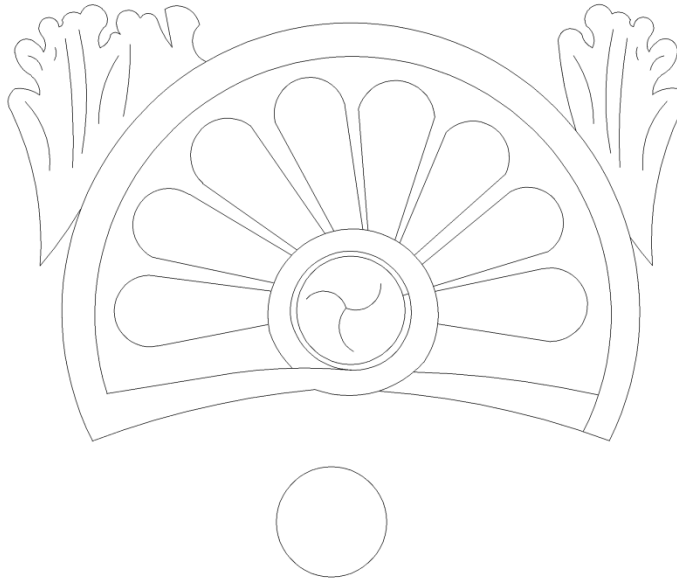
Plân 14: Sadenizade Hacı İsmail Ağa Çeşmesi Plânı

0 10 20 30 40 50 cm.
10.01.2011 M. Ekmekeçi

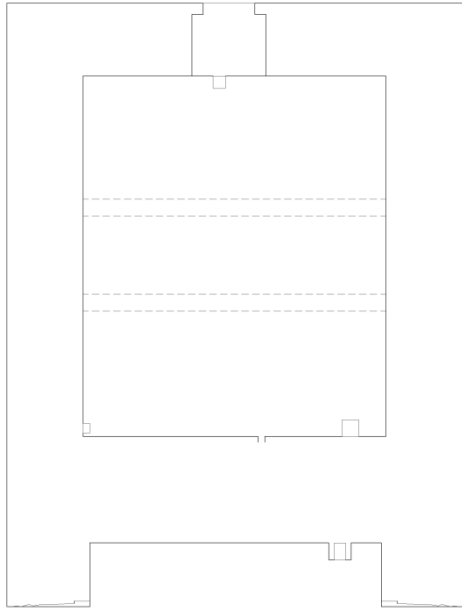
Recep Camii Çeşmesi
Burdur

Çizim 13: Sadenizade Hacı İsmail Ağa Çeşmesi Cephe Çizimi

0 5 10 cm.

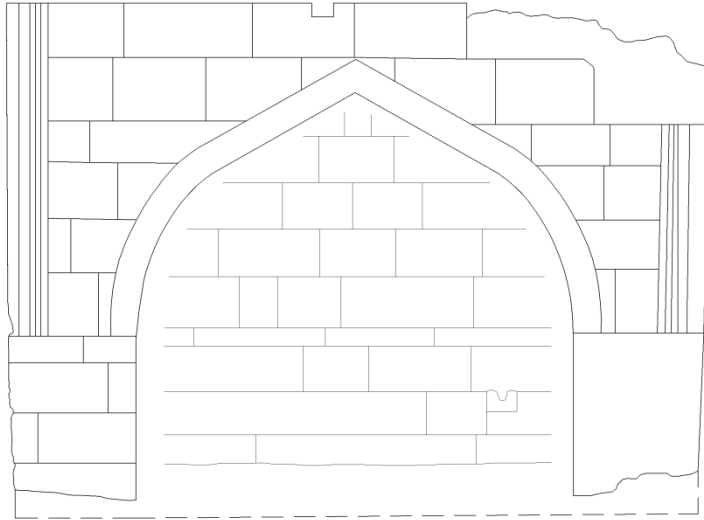
Çizim 14: Sadenizade Hacı İsmail Ağa Çeşmesi Ayna Taşı Süslemesi Detay Çizimi

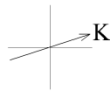
0 50 100 150 cm.
13.01.2011 M. Elmekçi
Şehit Mürkerrem Sokak Çeşmesi
Burdur

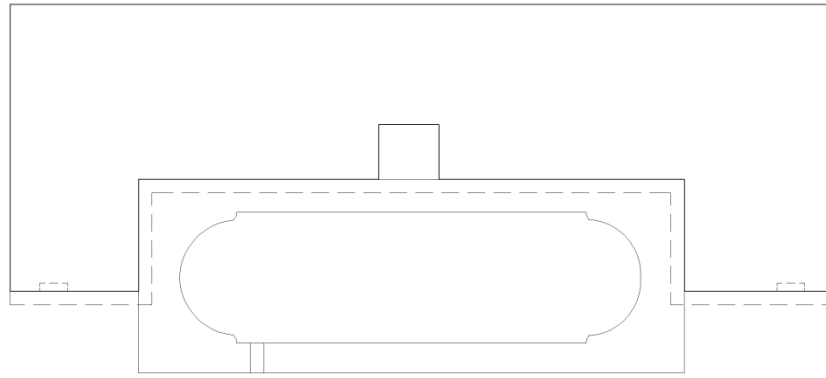
Plân 15: Şehit Mürkerrem Sokağı Çeşmesi Plânı

0 50 100 150 cm.
13.01.2011 M. Elmekçi
Şehit Mürkerrem Sokak Çeşmesi
Burdur

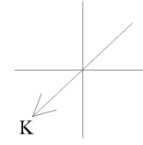

Çizim 15: Şehit Mürkerrem Sokağı Çeşmesi Cephe Çizimi

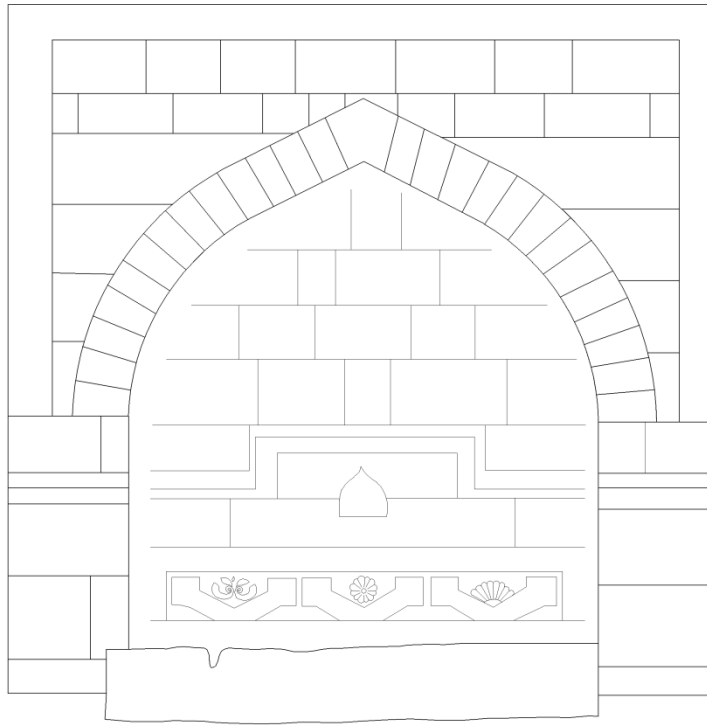

0 50 100 150 cm.
13.01.2011 M. Ekmekeçi

Taşdemir Camii Çeşmesi
Burdur

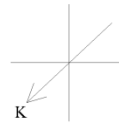

Plân 16: Taşdemir Camii Çeşmesi Plânı

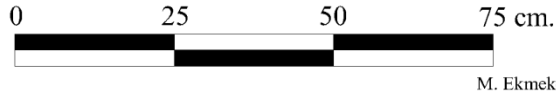
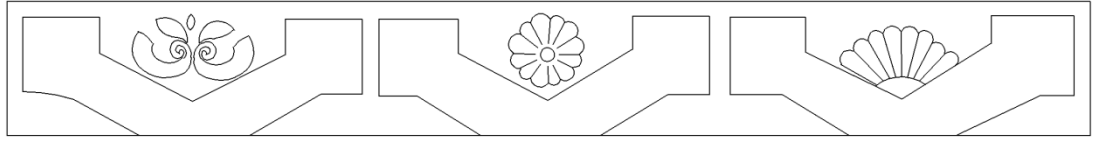

0 50 100 150 cm.
13.01.2011 M. Ekmekeçi

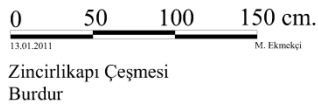
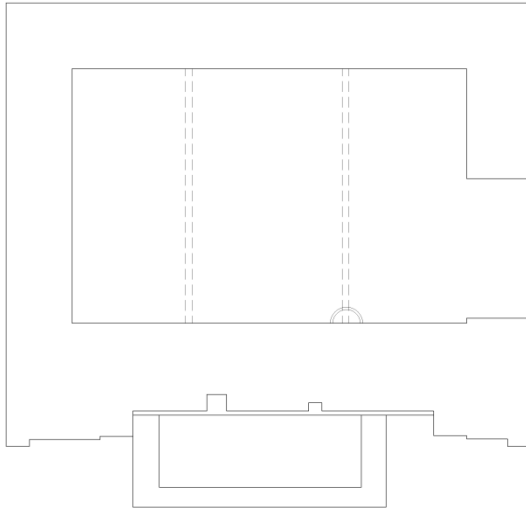
Taşdemir Camii Çeşmesi
Burdur

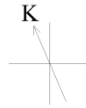
Çizim 16: Taşdemir Camii Çeşmesi Cephe Çizimi

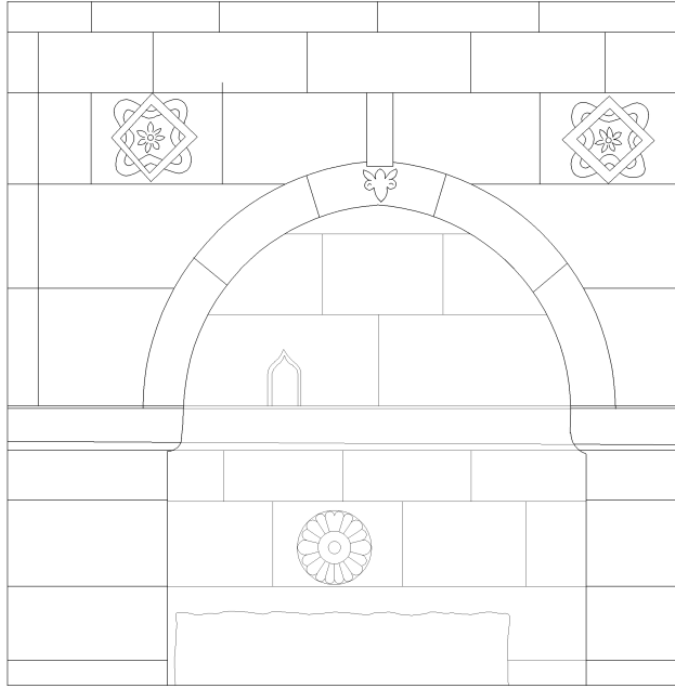
Çizim 17: Taşdemir Camii Çeşmesi Ayna Taşı Süsleme Detay Çizimi

Zincirlikapı Çeşmesi
Burdur

Plân 17: Zincirlikapı Çeşmesi Plânı

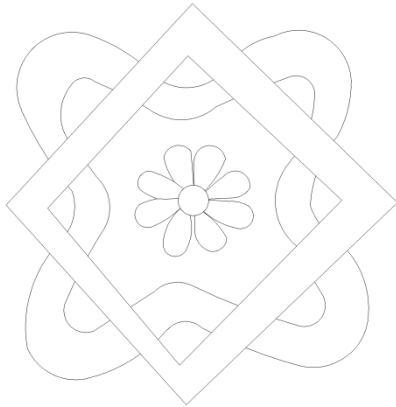
0 50 100 150 cm.

13.01.2011

M. Ekmekeçi

Zincirlikapı Çeşmesi Cephe Çizimi
Burdur

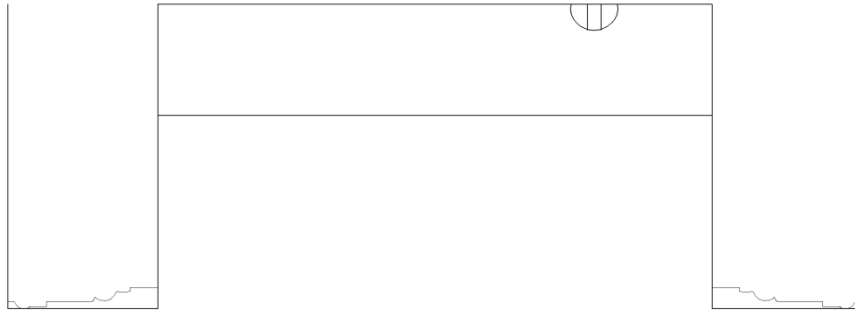
Çizim 18: Zincirlikapı Çeşmesi Cephesi

0 5 10 15 20 cm.

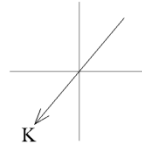

Çizim 19: Zincirlikapı Çeşmesi Kemer Köşeliklerindeki Rozet Detayı

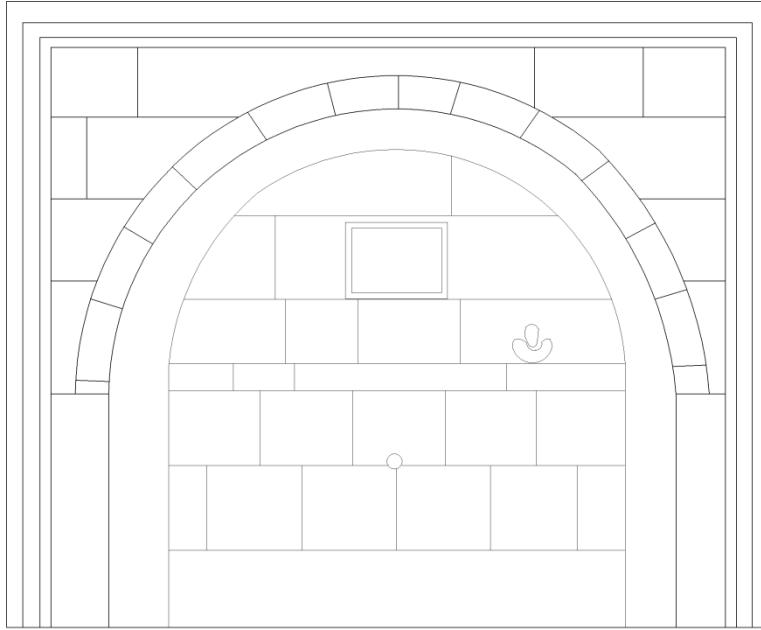

0 50 100 150 cm.
14.01.2011 M. Ekinci

Zülali Huş Çeşmesi
Burdur

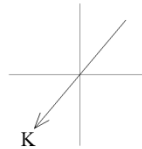

Plân 18: Zülal-i huş Çeşmesi Plânı

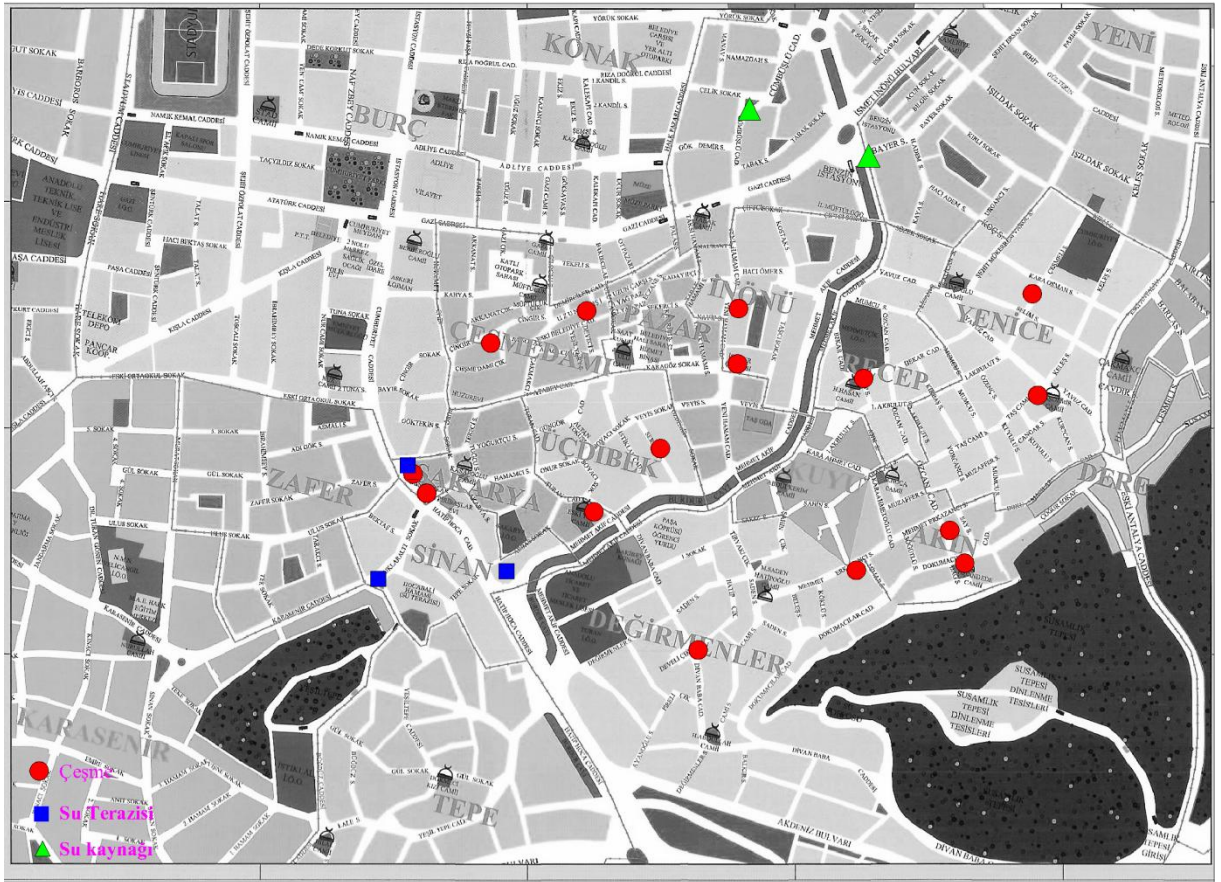
0 50 100 150 cm.
14.01.2011 M. Ekinci

Zülali Huş Çeşmesi
Burdur

Çizim 20: Zülal-i huş Çeşmesi Cephesi

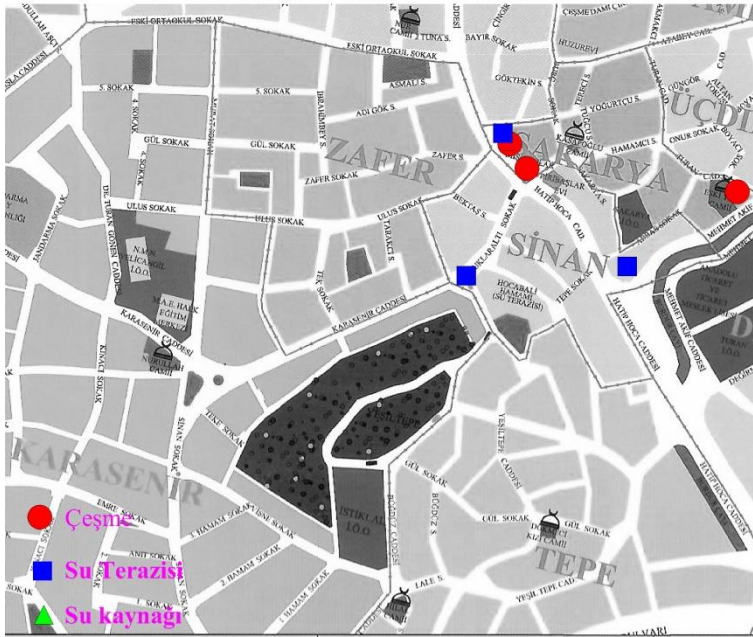
FOTOĞRAFLAR

Harita 1: Burdur Su Tesisleri (Burdur Belediyesi Burdur Kent Plânı Haritası'ndan)

Harita 2: Burdur – Çatağıl (Mandırna) Su Kaynağı (maps.google.com'dan)

Harita 3: Burdur Su Terazileri (Burdur Belediyesi Burdur Kent Plânı Haritası'ndan)

Fot. 1: Su Terazisi I

Fot. 2: Su Terazisi II

Fot. 3: Su Terazisi III

Fot. 4: Oluklaraltı Caddesinin 1942 yılına ait fotoğrafı (www.burdur-bld.gov.tr'den)

Fot. 5: HocaBali Hamamı Önündeki Oluklar (www.burdur-bld.gov.tr'den)

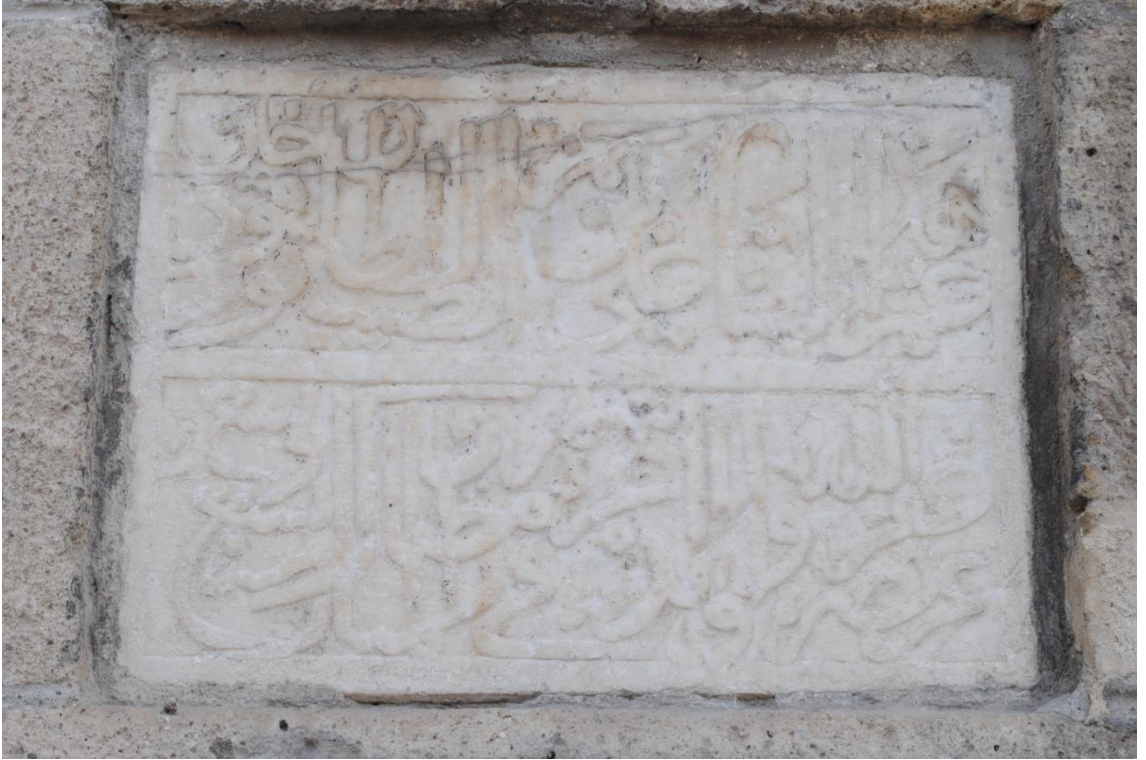
Fot.6: Akın Mahallesi Çeşmesi

Fot.7: Akın Mahallesi Çeşmesi Cephesi

Fot.8: Çeşmedamı Çeşmesi

Fot.9: Çeşmedamı Çeşmesi Kitabesi

Fot.10: eşmedamı eşmesi Ayna Taşı Süslemesi

Fot.11: Devecilerin eşmesi Konumu

Fot.12: Devecilerin eşmesi Güneybatı Cephesi

Fot.13: Devecilerin eşmesi Taslık

Fot.14: Depo Bölümü Devecilerin Çeşmesi Depo Bölümü ve Ahşap Hatıl

Fot.15: Eskiye Camii Çeşmesi

Fot.16: Eskiyeeni Camii Çeşmesi 27.03.2010

Fot.17: Eskiyeeni Camii Çeşmesi Depo Bölümü

Fot.18: Eskiyesi Camii eşmesi Yıkılan Tonoz

Fot. 19: Garipler eşmesi

Fot. 20: Garipler Çeşmesi Ayna Taşı

Fot. 21: Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi

Fot.22: Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi Kitabesi

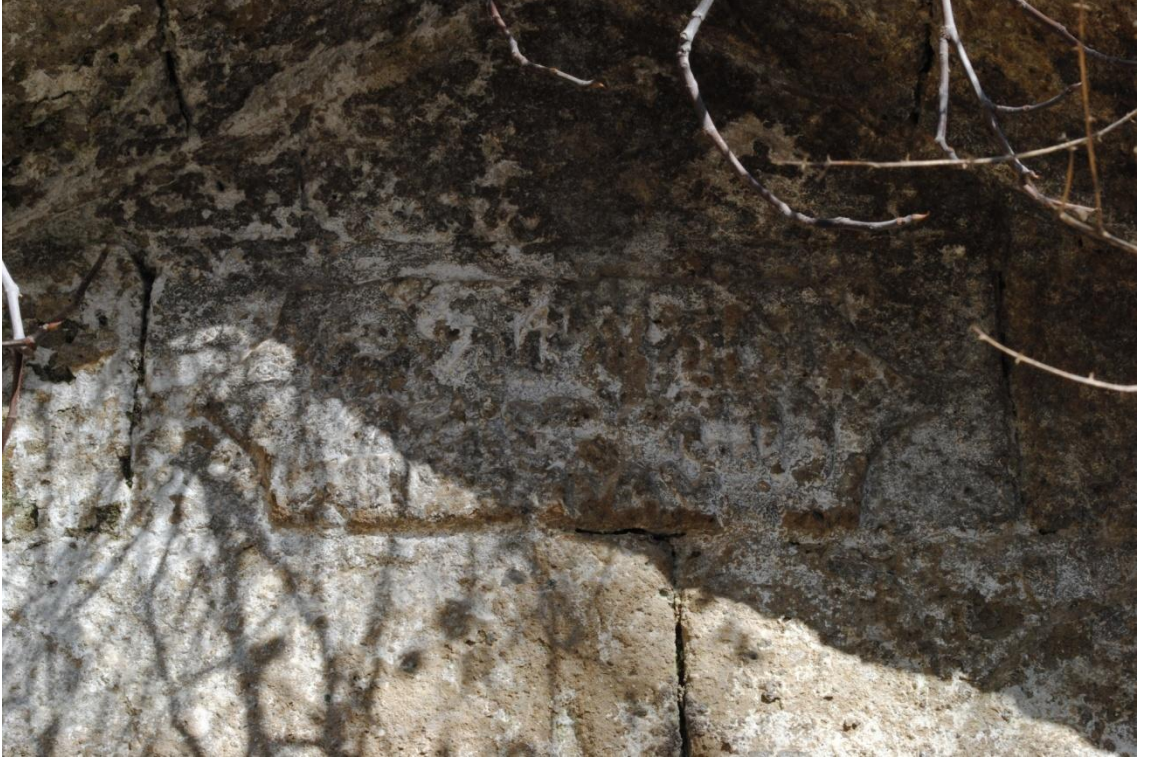
Fot. 23: Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi Depo Giriş Bölümü

Fot. 24: Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi Kemer Köşeliğindeki Rozet

Fot.25: Hacı Mehmet Çeşmesi

Fot.26: Hacı Mehmet eşmesi Yıpranmış Kitabe

Fot.27: Hacı Mehmet eşmesi Sivil Mimari Yapı ile Birlikte

Fot.28: Hacı Mehmet eşmesi Yalağın İçine Konmuş Malzemeler

Fot.29: Hecin Dede Camii eşmesi

Fot.30: Hecin Dede Camii eşmesi Yıpranmış Kitabe

Fot.31: Hecin Dede Camii eşmesi Kemer Köşeliğindeki Rozet

Fot.32: Hecin Dede Camii Çeşmesi Depo Bölümüne Açılan Açıklık

Fot.33: Hocanın Çeşmesi Konum

Fot.34: Hocannın Çeşmesi Güneybatı Cephesi

Fot.35: Hocannın Çeşmesi Kıvrımları Aşınmış Kaş Kemerli Açıklık

Fot.36: Hocanın eşmesi örtlen Şeklindeki Dolu Savağı

Fot.37: Hocanın eşmesi Depo Bölümündeki Ahşap Hatıl

Fot.38: Hocanın Çeşmesi İşlevini Kaybetmiş Su Gözü

Fot.39: İki Musluklu Çeşme

Fot.40: İki Musluklu Çeşme Toprak Altındaki Cephesi

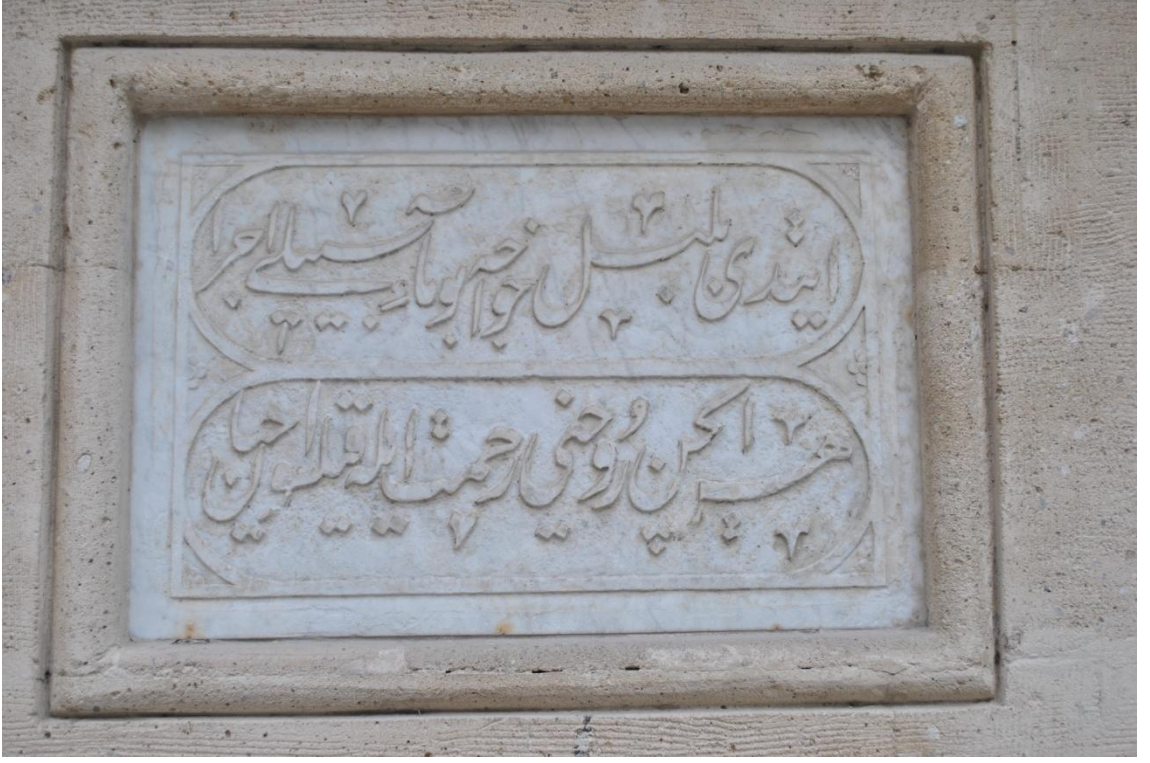
Fot.41: İki Musluklu Çeşme Depo ve Su gözü

Fot.42: İki Musluklu Çeşme Üst Örtüdeki Açıklık

Fot.43: İsliler Çeşmesi

Fot.44: İsliler Çeşmesi Kitabesi

Fot. 45: İsliler Çeşmesi Ayna Taşı

Fot. 46: Mısırlılar Evi Çeşmesi 1

Fot. 47: Mısırlılar Evi Çeşmesi 1 Cephe

Fot. 48: Mısırılılar Evi Çeşmesi 1 Ayna Taşı

Fot. 49: Mısırılılar Evi Çeşmesi 2 Üzerindeki Sivil Yapı

Fot. 50: Mısırlılar Evi Çeşmesi 2 Ayna Taşı

Fot. 51: Mısırlılar Evi Çeşmesi 2 Depo Bölümüne Geçiş Açıklığı

Fot. 52: Mısırlılar Evi eşmesi 2 Depo Bölümündeki Ahşap Hatıl

Fot. 53: Mısırlılar Evi eşmesi 2 Depo Bölümü Örtüsü

Fot. 54: Recep Camii Çeşmesi

Fot. 55: Recep Camii Çeşmesinin Kitabesi

Fot. 56: Recep Camii Çeşmesi Ayna Taşı

Fot. 57: Şehit Mükerrerem Sokağı Çeşmesi

Fot. 58: Şehit Mükerrer Sokağı Çeşmesi Güneydoğu Cephesi

Fot. 59: Şehit Mükerrer Sokağı Çeşmesi Depo Bölümüne Geçiş Açıklığı

Fot. 60: Şehit Mükerrerem Sokağı Çeşmesi Depo Bölümü ve Ahşap Hatıl

Fot. 61: Taşdemir Camii Çeşmesi

Fot. 62: Taşdemir Camii Çeşmesi Ayna Taşı

Fot.63: Zincirlikapı Çeşmesi

Fot.64: Zincirlikapı Çeşmesi Depo Bölümü

Fot.65: Zincirlikapı Çeşmesi Süslemeleri

Fot.66: Zincirlikapı Çeşmesi Kemer Köşeliğindeki Rozet

Fot.67: Zülal-i huş Çeşmesi

Fot.68: Zülal-i huş Çeşmesi Kitabesi

Fot.69: Zülal-i huş Çeşmesi Kot Seviyesi

ÖZGEÇMİŞ

01.08.1982 yılında Denizli’de doğdu. İlk ve Orta öğrenimini tamamladıktan sonra 1999 yılında Kâzım Kaynak Lisesi’nden mezun oldu. 2004 yılında Pamukkale Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümünü kazandı. 2009 yılında Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Yüksek Lisansa başladı. 2011 yılında Pamukkale Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümüne Araştırma Görevlisi olarak atanmış olup hala görevini sürdürmektedir.